

DICTIONARUL DIALECTULUI MEGLENOROMÂN

Literele *D-F*

Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan
Coordonator: Nicolae Saramandu

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetica și dialectologie” a șasea fasciculă – *literele D-F* – din *Dicționarul dialectului meglenoromân*.

SIGLE

Surse

- ALDM I, II, III = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008; vol. II, București, 2013; vol. III, București, 2015.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I, Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țârnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române, sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924; p. 261–285.
- Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Can T³ = I.-A. Candrea, Ov. Densușianu, Th. D. Speranția, *Graiul nostru. Texte din toate țările locuite de români*, vol. II, București, 1908, p. 163–170.

- Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.
 Cap² = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
 Cap = Th. Capidan, *Meglenoromâni. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.
 Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
 Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
 Cerna T = *Texte meglenoromâne* (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
 Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
 DP = Dionisie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997 (cu *Glosar*, p. 225–261).
 Kat = Nik.At. Katsanis, *Βλάχοι του Πάϊκου (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
 MP = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργαων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Λιουμνιτσα)*, Salonic, I, 1984.
 Pap¹ = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Români din Meglenia. Texte și glosar*, București 1900, p. 30–72.
 Pap² = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-români. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, tomul XXV. Memoriile secțiunii literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
 Pap M¹ = Pericle Papahagi, [Texte], în *Români din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
 Pap M² = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-români. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, tomul XXV. Memoriile secțiunii literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
 W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
 Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarilor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexico tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1951 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
 Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
 Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
 BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
 Buchholz, Oda / Fiedler, Wilfried / Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
 Brad-Chisacof, Lia (coordonator), *Dicționar neogrec-român*, ediția a doua adăugită și revizuită, București, 2000.
 CDDE – I.-A.Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.

- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarskij ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.
- Mladenov, Ștefan, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija kniževen ezik*, Sofia, 1941.
- RMJ I–III – Blaze Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamoski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata / Maloneshi, Ana / Topciu, Luan, *Dicționar albanez-român. Fjalor shqip-rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheidts Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

ac. = acuzativ	gr. = grec(esc)
adj. = adjectiv, adjectival	impers. = impersonal
adj. nehot. = adjectiv nehotărât	interj. = interjecție
adv. = adverb, adverbial	intrans. = intransitiv
alb. = albanez(ă)	invar. = invariabil
aor. = aorist	ir. = istroromân
ar. = aromân(ă)	înv. = învechit
art. = articulat	lat. = latin(ă)
art. dem. = articol demonstrativ	lit. = literal
art. hot. = articol hotărât	loc. adj. = locuțiune adjectivală
art. nehot. = articol nehotărât	loc. adv. = locuțiune adverbială
art. pos. = articol posesiv	loc. conj. = locuțiune conjuncțională
bg. = bulgar(ă)	
cf. = confer	loc. pron. = locuțiune pronominală
cit. = citește	m. = masculin
col. = colectiv	mac. = mecedonean(ă) (slavă)
conj. = conjuncție	mbg. = macedobulgar, macedonean (slav); cf. mac.
dat. = dativ	
der. = derivat	mgl. = meglenoromân(ă)
determ. = determinant	nom. = nominativ
dial. = dialectal	n. pers. = nume de persoană
dim. = diminutiv	n. pr. = nume propriu
dr. = dacoromân(ă)	num. card. = numeral cardinal
et. = etimologie (originea cuvântului)	num. col. = numeral colectiv
et. nec. = etimologie necunoscută	num. ord. = numeral ordinal
expr. = expresie, expresii	p. = pagina
expr. invar. = expresie invariabilă	peior. = peiorativ
f. = feminin	p. ext. = prin extensiune
fam. = familiar	pl. = plural
fig. = figurat	plt. = pluralia tantum
gen. = genitiv	prep. = prepoziție
ger. = gerunziu	pron. = pronume, pronominal

pron. nehot. = pronume nehotărât
 pron. pers. = pronume personal
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv
 sb. = sârb(esc)
 s. col. = substantiv colectiv
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 sgt. = *singularia tantum*
 sl. = slav
 s.m. = substantiv masculin
 s.n. = substantiv neutru

subst. = substantiv
 s.v. = sub voce
 tranz. = tranzitiv
 tc. = turc(esc)
 unipers. = unipersonal
 var. = variantă
 vb. = verb
 vbg. = vechi bulgar
 vgr. = vechi grecesc
 voc. = vocativ
 vsl. = vechi slav

ALFABETUL

A, Ă, B, C, Č, D, Δ, Đ, E, Ę, F, G, Ğ, Ĝ, H, H', I, J, K, L, L', M, N, N', O, Q, P, R, S, Ș, T, Θ, Ț, U, V, X, Z.

a, ă, b, c, č, d, Δ, đ, e, ę, f, g, ğ, ĝ, h, h', i, j, k, l, l', m, n, n', o, q, p, r, s, ș, t, θ, ț, u, v, x, z.

LOCALITĂȚI MEGLENOROMÂNE

R. Macedonia:

Úmã (Húma)

Grecia:

Biríslāv (Biríslav), gr. Περίκλεια

Cúpa (Cúpa), gr. Κούπα

Lúnġhí (Lúgunța), gr. Λαγγαδιά

Ĺumniġã (Liumnița), gr. Σκρα

Nónti (Nânta), gr. Νότια

Óșianí (Óșani), gr. Αρχάγγελος

Țărnăręca (Țămaréca), gr. Κάρπη

D

da *interj.* Dms. Cuvânt prin care se atenționează un copil mic.

Et.: onomatopee.

đádă vezi **zádă**.

đáit vezi **zeázit**.

đamátcă vezi **đárnátcă**.

đarđalín vezi **đarđalín**.

đarđavát vezi **zărzāvát**.

đáti vezi **zeáti**.

đác vezi **zic**.

đălúf vezi **zulúf**.

đambác, *pl. đambáti și đambácur* *s.n.* Pap¹ 44; Pap² 78; Dms. **1.** Nume de floare. Pap² 78. **2.** Nume de boală care se manifestă printr-o inflamație a organului genital masculin la copiii mici (pe care aromâni o numesc *đuți ntr-ócľi*). Pap² 78.

Et.: tc. **zambak** (mac., bg. **zambak**).

đambăfúl vezi **đambúl**.

đambufúl vezi **đambúl**.

đambúl, *pl. đambúlă* *s.n.* Pap² 78; Dms. Nume de floare; zambilă.

Var.: **đambăfúl** (AtaM 91/9, 93/26), **đambufúl** (Pap² 78).

Et.: tc. dial. **zumbül** (Suciu 807), (mac. **zumbul**, bg. dial. **đumbul**, BER I 670, s.v. *zjumbjul*).

đămburi vezi **sőmburi**.

đăngărés vezi **ğăngărés**.

đănúcfu vezi **zinúcfu**.

đăr¹ *interj.* Dms s.v. Hai. Cuvânt repetat și însoțit de gesturi, prin care cineva își exprimă satisfacția pentru pățania cuiva care a luat-o la fugă fiind lipsit de curaj. *Đăr, pópa*. (Hai, părinte.) Dms s.v.

♦ *Li vea đăr-đăr*. (Fugea cu frica în sân.) Dms s.v.

Et.: bg. **zăr¹** (BER I 668).

đăr² vezi **zqr**.

đărcăč, *pl. đărcăcă* *s.n.* Dms. Jucărie făcută dintr-un tub de trestie; pușcoci.

Et.: tc. **sarkač**.

đărcádă vezi **zărcádă**.

đărđáli *s.f. pl.* AtaM 91/10; ALDM I, h. 57/1–7; Dms. Ochelari.

Et.: mac. **đrcala**.

đărđalín, *pl. đărđalín* *s.m.* Pap¹ 44; Pap² 78; Cap 122; Cerna A/1182; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1023/1–7; Dms. Zarzăr.

Var.: **đarđalín** (Pap² 78).

Et.: din **đărđalínă**.

đărđalínă, *pl. đărđalíni* *s.f.* Pap¹ 44; Pap² 78; Cerna A/1181; AtaM 91/10; ALDM II, h. 1022/1–7; Dms. Fruct al zarzărului; zarzără.

Et.: bg. dial. **zarzalina** (BER I 609, s.v. *zarzala*), (tc. **zerdali**).

đărđórcă *s.f.* ALDM I, h. 388/1. Diaree.

Et.: din **đăr-đăr** (s.v. **đăr¹**) + **-că**.

đárnátcă, *pl. đárnátki* *s.f.* Pap² 78; AtaM 69/26, 91/11; Dms. Specie de pasăre mică; păsărică. [*Đárnátca*] *ăi pu!* *primuvirésc*. ([*Đárnátca*] e pasăre primăvărată.) Pap² 78 s.v.

Var.: **đamátcă** (Dms).

Et.: cf. mac. **zamatka** ‘a agita un lichid’.

đeáit vezi **zeázit**.

đeánă vezi **zeánă**.

đeđir vezi **zeázir**.

đeňă vezi **zeánă**.

đeep vezi **ğep**.

đepcă *s.f.* ALR II s.n., 3, h. 700/012. Pițigoii.

Var.: **ğepcă** (Cap 150).

Et. nec.

đic vezi **zic**.

đífră vezi **đífri**.

đifri *s.f. pl.* Pap¹ 44; Pap² 78; Can⁴ 229; Cerna A/1305, 1494, Supl; Dms. Cioareci. *Bărbății l' purtău cămăș lúnčă pân di zănúnclu și cu đifri.* (Bărbații purtau cămăși lungi până la genunchi și cu cioareci.) AtaM 352/28; *Đifri li si pun pri pičóri și jung di la glézni până pri cōlcur.* (Cioarecii se pun pe picioare și ajung de la glezne până pe pulpe.) Can T¹ 264/23.

Var.: **đifră** *sg.* (Pap¹ 44; Pap² 78; Can² 392), **zifri** (Can⁴ 229).

Et.: mac., bg. dial. **đvri**.

đift *s.n.* AtaM 68/8, 70/24, 91/11, 95/17. Catran.

Var.: **điftu** (AtaM 68/8, 91/11).

Et.: tc. **zift** (mac. **zift**, bg. dial. **đift**, BER I 643, s.v. **zift**).

điftu vezi **đift**.

đig, *pl.* **đigur** *s.n.* Pap² 78. Sancțiune, la jocul de copii a măcca.

Et. nec.

đimbirléc vezi **zimbléc**.

đinúclu vezi **zinúclu**.

đivri *s.f.pl.* Pap² 78. F i g. Ochi. *Să-ți iasă đivri li.* (Să-ți iasă ochii.) Pap² 78 s.v.

Et.: bg. dial. **đvăr** 'orb' (BER I 638, s.v. **živăr**).

đoămbă vezi **zômbă**.

Đoia *n.pr.* Cap 122. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: ***đoi** (var. de la **joi**).

Đoică *n.pr.* Pap² 78. Nume de vacă născută într-o zi de joi.

Et.: din **joi** ***đoi** (var. de la **joi**) + **-ca**.

đrácă vezi **zdracă**.

đrăcăniséș, **đrăcănísiri**, **đrăcănísij**, **đrăcănísit** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A mângăli; a scrie urât și neciteț. *Lă-la tiftéru, đrăcănísă-la și turcă-la șa ncóla.* (În caietul, mângălește-l și aruncă-l cât colo.) Dms s.v.; *Tóati cōárli să đrăcănísiti.* (Toate cărțile sunt mângălite.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. **zdrak**.

đrăcănísitúra, *pl.* **đrăcănísitúr** *s.f.* Dms. Mângălitură.

Et.: din **đrăcăniséș** + **-itúra**.

đrăclív vezi **drislív**.

đrătlív vezi **dărtăv**.

đrătlív vezi **drislív**.

đúcă *s.f.* Cap 122; Dms. Presimțire.

Ómu văr vęári vrină đúcă. (Omul o avea vreo presimțire.) Dms s.v.; *Si lōa dúpu đúcă.* (S-a luat după presimțire.) Dms s.v.

Lęau đúcă. A avea o presimțire. *Lō đúcă că nu miruseăști la bun.* (Avu o presimțire că nu miroase a bine [= nu-i a bună].) Cap² 179/42.

Et. nec.

đulúf vezi **zălúf**.

đut vezi **jut**.

đúuă vezi **zúuă**.

đvárnă vezi **zvárnă**.

đvișcă, *pl.* **đvișki** *s.f.* Cap 123; ALDM II, h. 790/2, 3. Oaie de 2–3 ani; mioară.

Var.: **zvișcă** (ALDM II, h. 790/2).

Et.: mac. **đviska**, bg. **zvizka**, **đvizka** (s.v. **đizak**, BER I 326).

E

e¹ *interj.* Pap² 78; Can² 392; Cap 123; Dms. Ei, e, hei, ah! Exclamație care exprimă mirare, enervare, satisfacție. *E, muă scăpái, pân la lânta úară, alá kerím!* (E, acum scăpai, până data viitoare, domnul să fie slăvit!) MP 112/1; *E, gídi, bébi cumuvólci.* (E, măi, cumetre lupule.) Cap² 40/39; *E, țéstă sēră ři mi drăpēm mult!* (E, în seara asta, ce mult mă scărpinam!) Cap² 43/37; *Ei, ca s-mi manș, máncă-mi.* (Ei, dacă [tot] o să mă mănânci, mănâncă-mă.) Cap² 144/9; *E! ca vini căsă, si bucurără și tátóhi!* (Ei, dacă veni acasă, se bucurară și părinții.) Can T² 105/4; *E! mulári, mult dúlři-đ cárne di țesta sēră.* (Ei! femeie, foarte dulce e carnea din seara asta.) Can T¹

277/26; *E, afëndi, nu țopă mult! Iălă ȳa pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Ei! disfó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vino să-ți dau pepene verde.) Cap² 99/39; *E, ți bun.* (Ah, ce bine!) Dms s.v.; *Ei, élä ȳa!* (Hei, vino aici!) Dms s.v.

Var.: **ej.**

Et.: onomatopee.

e² pron. vezi **i².**

ęa vezi **ja.**

ęac vezi **leęc.**

ęápă vezi **jápă.**

ęárbă vezi **járbă.**

ęári vezi **jári.**

ęárnă vezi **járnă.**

ęáscă vezi **jáscă.**

ęásli vezi **jásli.**

ęășlă vezi **jășclă.**

ęęși num. Șase. *Muo, puimóni vem pănăęir la ęęși septemvriu.* (Acum, poimăine avem târg pe șase septembrie.) AtaM 390/18.

Et.: gr. **ęęti.**

ęęșięisés, **ęęșięisiri,** **ęęșięisij,**

ęęșięisít vb. IV. Tranz. Pap² 78;

Can² 392; Cap 123; Dms. A explica; a traduce, a tâlmăci. *Ampirátu visó un vis urót și, cări s-la ęęșięisęscă, la țela ampirátu a! da jimitáti di ampirățólă.* (Împăratul avu un vis urât și celui care o să-l tâlmăcească, acelaia împăratul îi va da jumătate din împărăție.) Pap M² 165/3; *Ampiráti, io pot s-la ixięisés [visu], áma cu țista căúil, că s-n-u dai íla ta dúpu țista fićóru.* (Împărate, eu pot să-l tâlmăcesc [visul], dar cu această înțelegere, ca să-mi dai fata ta după acest băiat.) DP 136/36; *Lă scălb ánvită, mă nu putú ęęșięisiri cártęa.* (La școală învăța, însă nu putu să traducă scrisoarea.) Dms s.v.

Var.: **ixięisés.**

Et.: gr. **ęęηγώ.**

ęęșitasijă, pl. **ęęșitasij** s.f. AtaM 295/22. Consultație.

Et.: gr. **ęęέταση.**

edvám vezi **idvám.**

efcolijă s.f. AtaM 49/3. Ușurință.

Et.: gr. **ęęκολία.**

efëndi s.m. Cap 123; Dms. Domn. *Túcu mult n-u mőncă, mámu, di Urfán efëndi.* (Mult mi-e dor, mamă, de domnul Urfán.) Cap² 17/18; *Bra cuzúm efëndi, Iártă-mi.* (Măi dragă domnule, iartă-mă.) Dms s.v.; *E, afëndi, nu țopă mult! Iălă ȳa pruăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vino aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24.

Var.: **afëndi.**

Et.: tc. **efendi.**

ęftin, **ęftină,** pl. **ęftiń,** **ęftini** adj. Pap¹ 48; Pap² 78, 85; Can² 392, 403; Cap 123; Wild h. 392/2-7; Dms. Ieftin.

Pămpóru maj pri ięftin purtá lúcri. (Vaporul ducea [= transporta] lucrurile mai ieftin.) Can T¹ 276/9; *Ęftin lă cumpărără măgáru.* (Au cumpărat măgarul ieftin.) Dms s.v.

♦ *Įeftina cáрни cőjń!* ău mánăncă. (Carnea ieftină o mănâncă [doar] câinii.) Can T² 110/33.

Var.: **ięftin,** **ięftinăt** (Wild h. 392/1),

ięftin (Wild h. 392/5, 6).

Et. mac., bg. **ęftin eemuh** (gr. **ęftηνός**).

ęftinătáti s.f. Cap 123 s.v. **ęftin;** Dms. Ieftinătate. *Cőan ăi ęftinătáti, sirumáși! ęűés maj bun.* (Când e ieftinătate, săracii trăiesc mai bine.) Dms s.v.

Et.: din **ęftin** + **-ătáti.**

ęfur, pl. **ęfur** s.m. Dms. Efor. *Vęau pus ęfur lă bisęárică.* (Puseseră efor la biserică.) Dms s.v.

Et.: gr. **ęftορος.**

ęfharistisés, **ęfharistisiri,** **ęfharistisij,** **ęfharistisít** vb. IV. Refl. A se mulțumi.

La lúmça (la uámiñi) ți la faț bun, nu si eșharistisiă. (Oamenii cărora le faci bine nu se mulțumesc.) Kats 69/13.

Et.: gr. *ευχαριστώ.*

ehmálotos, *pl. ehmáloti s.m.* ALDM III h. 1451/2–7. Prizonier.

Et.: gr. *αιχμάλωτος.*

ehtró, *pl. ehtrí s.m.* ALDM III h. 1428/5. Dușman.

Et.: gr. *εχθρός.*

ej vezi **e¹**. ALDM II, h.1163/1–6.

ej, *pl. ej s.m.* Pap² 85; Can² 403; Cap 123, 154; Cerna A/1360; AtaM 47/22; ALDM II, h. 1163/1–7; Dms. Arici. *Éju ăi mult fricós.* (Ariciul este foarte fricos.) Cap 123 s.v.; *Cum să nu es [zăcudită], iėjuli, mi ia tricú pri ȳa lisița.* (Cum să nu fiu [îngândurată], ariciule, păi, iacă, trecu pe aici vulpea.) DP 52/24; *As spúnim únă pricázmă mo tri líuț, tri vúlpe șiu tri eș.* (O să spunem acum o poveste despre animale sălbatice, despre vulpe și despre arici.) AtaM 365/2; *Éșlu cu vúlpea si flára únă vrăami tru únă váli.* (Ariciul cu vulpea se întâlnește odată într-o vale.) AtaM 365/3.

Var.: **eș, iej.**

Et.: mac., bg. *ež.*

e¹ vezi **iel.**

e² vezi **éla.**

éla, *pl. iláti vb. intrans.* (folosit numai la imperativ) Can² 392; Cap 123; Dms. Vîno, veniți. *E, afëndi, nu ȳopă mult! Iălă ȳa prúăpi si-ț spun ți fac.* (Ei, domnule, nu țipa atât! Vîno aici aproape să-ți spun ce fac.) MP 114/24; *Iălă [...]* *bábo, s-mi caț ăñ cap.* (Vîno [...] babo, să mă cauți în cap.) Cerna T; *Bra fičór, nu u tălčót [șăprátca], túcu iláti s-va dau cóti un irmilíc di lăsáț-ay.* (Măi copii, n-o omorâți [vipera], ci veniți să vă dau câte un irmilic ca să o lăsați.) Cap² 94/29; *Máțu, máțu, iála s-la manț șgáricu!* (Pisico, pisico, vîno să-l

mănânci pe soarece!) Cap² 122/37; *Fçáta aI'zisi: „iel ancóá, nu-ı șa lúcrú cum știi tu”.* (Fata îi zise: „vîno aici, treaba nu e așa cum știi tu”.) Cap² 72/10; *Fúăc, fúăc, iéla s-u arđ băltița.* (Focule, focule, vîno să arzi securea.) Cap² 122/23; *Mámu, el să vez țișta fičóriI' di iúndi să be áru.* (Mamă, vîno să vezi de unde o să bea apă acești copii.) Cap² 48/25; *Ei! disfó-ti di pri cal di el si-ț dau bustán!* (Hei, dă-te jos de pe cal și vîno să-ți dau pepene verde.) Cap² 99/40; *Cóți nu ti voı [...], élă délmi că țer.* (De ce să nu te vreau, [...] vîno dacă dorești.) Cap² 90/34; *Mámu cu táti, iălát!* (Mamă și tată, veniți!) MP 180/30; *Ácu putiăț, iălát s-mi scăpăț.* (Dacă puteți, veniți să mă scăpați.) MP 56/23; *Iălă ȳa, niăgru cóini.* (Vîno aici, câine negru.) MP 14/15; *Téti, iélă la noi că sam singură și dărái búnă țină.* (Mătușă, vîno la noi că sunt singură și am pregătit o cină bună.) Can T² 125/6; *Iéla curón!* (Vîno repede!) Kats 77/21.

Var.: **e¹, éla¹, iălă, iála, iălă, iel,**

iéla, iélă.

Et. mac., bg. *ela, elate* (gr. *έλα, ελάτε*, imper. de la *έρχομαι*).

Elășnița vezi **Elășnița.**

élatu s.m. Wild h 49/6. Brad.

Et.: gr. *έλατο.*

éla¹ vezi **éla.**

éla², *pl. éli s.f.* Pap¹ 48; Pap² 86; Can² 403; Cap 123; Wild h. 49/4, 7; AtaM 47/21, ALDM II, h. 1122/1-4, 6, 7, h. 1124/5; Dms. Brad. *Șcândura di iélă ăi búnă și licșóará.* (Scândura de brad este bună și ușoară.) Dms s.v.

Var.: **iélă.**

Et.: mac., bg. *ela.*

élbet adv. Can² 392; Cap 123; Dms. Desigur, așa este. *Élbet! Că nă dát-ay Dómnu fětă, toț pot să nă-ȳ țeră.* (Așa e!

Dacă ne-a dat Dumnezeu fată, toți pot să ne-o ceară [de nevastă.] Can T¹ 274/7.

Et.: tc. *elbet*.

éle vezi **élem**.

éleji-alájsi vezi **alájsi-vérsi**.

élem conj. Cap 123; AtaM 47/20; Dms. Însă, dar. *Ăi mai bun pári și mal si nõ-ai, élem priiátali si ai.* (E mai bine să nu ai bani și avere, dar să ai prieteni.) Cap² 81/37; *Élem ácú-i șa, bun ái.* (Dar dacă e așa, e bine.) Dms s.v.

Var.: **éle** (Cap 123; Dms s.v.), **éli** (Dms s.v.), **élim** (AtaM 47/20).

Et.: bg. *ele* (*elem*) (Cap 123).

Eléșința vezi **Eléșnița**.

Eléșnița n.pr. Pap M² 176/15; Cap 123. Nume de loc (de fântână) în *Oșin*; nume de loc.

Var.: **Eléșința** (Pap M² 176/15).

éli vezi **élem**.

éli-alájsi vezi **alájsi-vérsi**.

élim vezi **élem**.

em conj. Cap 123; Dms, AtaM 260/15. Și, în plus, pe deasupra. *Ți ț-ai ligát căpu, Tóșu, cu neágră șămíiă, Tóșu, fáță mpuvinítă em prugálbinítă?* (De ce ți-ai legat capul, Tóșu, cu basma neagră, Tóșu, față veștejită și îngălbenită?) Cap² 18/15; *Ni gállnă ân cutet, ni ou ân ulóg, em ambáru dișórt.* (Nici găină în coteț, nici ou în cuiabar, pe deasupra (și) hambarul gol.) DP 56/24.

Em... em. Nu numai... ci (dar) și; și... și; ba... ba. *Em budálá, em inăgíiă.* (Și prost și încăpățânat.) Dms s.v.; *Em próstu, em fudúl.* (Nu numai prost, ci și fudul.) AtaM 260/15; *Em va, em nu va.* (Ba vrea ba nu vrea.) AtaM 260/16; *Hem zahmét mári, hem harğ mai mult.* (Nu numai suferință mare, dar și câștigul mai mult.) Cap 123 s.v.; *Țișta doi l'raș em cu inát, em linóș.* (Aceștia doi erau și supărăcioși și leneși.) Cap² 81/39.

Var.: **hem**.

Et.: din tc. *hem* (mac. *em*, bg. *hem*).

embolășés, embolășíri, embolășij,

embolășít vb. IV. Tranz. ALDM II, h. 1040/4, 5. A altoi.

Var.: **envoliășés** (ALDM II, h. 1040/5).

Et.: gr. *εμβολιάζω*.

émbor vezi **émbur**.

émbur, pl. **émbur** s.m. ALDM III h. 1561/2–7. Negustor. *Ăn țca șcáră si vça pugudít un úaspiț ân căsă, ra émbur.* (În seara aceea se nimerise [să fie] un oaspete în casă, era negustor.) AtaM 395/4; *Ou lăiám simința di cujărét, vință târgovét, émbor.* (Sămânța de gogoși de mătase o luam [= cumpăram], veneau târgoveți, negustori.) AtaM 400/17.

Var.: **émbor**.

Et.: gr. *έμπορος*.

emén adv. Pap² 78; Can² 392; Cap 123; Dms. Abia; numai ce (îndată ce). *Ágrili [...] li sémină, ia gărnișór, ia mel, dintru că emén tot cómpu lunđinésc la căță ápa și si pot vądri simináturli.* (Ogoarele [...] le seamănă, fie [cu] porumb, fie [cu] mei, pentru că numai ce [= îndată ce] e cuprins de apă câmpul din *Lúnđin* se și pot curăța semănăturile de buruieni.) Can T¹ 262/23; *Emén vini și fuzi.* (Abia a venit și a plecat.) Dms s.v.; *Emín vez vlah și țeră-l'urdă, fáți?* (Abia vezi un român și cere-i urdă, se face [= e normal]?) = Se spune despre cei care, de la prima întâlnire, încep să-ți vorbească despre suferințele și nevoile lor, ca să le vii în ajutor.) Pap M² 88/14.

Var.: **emín**.

Et.: tc. *hemen* (bg., *hemen, emen*).

emín vezi **emén**.

emíș vezi **imíș**.

endácsi adv. AtaM 295/24. Bine, foarte bine; de acord; în ordine.

Et.: gr. *εντάξει*.

éndic vezi **ándăc**.

endíștico s. Certificat. *La 1939/40 la sfărșoț dimoticó scuió, lai endíștico ca*

mult bun maθitís. (În 1939/40 am terminat școala primară, am luat certificat de cel mai bun elev.) AtaM 378/24.

Et.: gr. *αντίστοιχος*.

endometacși *adv.* AtaM 295/25. Între timp.

Et.: gr. *εν τω μεταζβ*.

enesă *s.f.* ALDM I, h. 374/2–6. Injecție. *Άή पूsi ună enesă.* (Mi-a făcut o injecție.) ALDM I, h. 374/4.

Et.: gr. *ένεση*.

envoliázmo *s.* ALDM I, h. 373/4. Vaccin, vaccinare.

Et.: gr. *εμβολιασμός*.

envoljășés vezi **embolășés**.

epilepsîă *s.f.* ALDM I, h. 404/4, 5. Epilepsie.

Var.: **epilepsîă** (ALDM I, h. 404/5).

Et.: gr. *επιληψία*.

epilepsîă vezi **epilepsîă**.

épsibir *adv.* AtaM 47/20. Totuna.

Et.: tc. *hepsi bir*.

éră vezi **ára²**.

erbutină vezi **járbutină**.

erebiță vezi **iribîță**.

ergátis, *pl.* **ergátes** *s.m.* ALDM III h. 1476/5. Muncitor.

Et.: *εργάτης*.

éri vezi **ierj**.

eriyén vezi **irgén**.

Erigon *n.pr.* Cap¹ 6/6. Ierihon, vechi nume al râului *Țârna*.

érți vezi **jérti**.

es¹ vezi **jes**.

es² vezi **sam**.

esáp vezi **isáp**.

están *adv.* Can¹ 178 s.v. *an¹*. An, anul trecut.

Et.: *éstu + an¹*.

éstu, **ęastă** *pl.* **ęști**, **ęști** *pron.* și *adj. dem.* (în Țárnareca) Cap 123, 309 s.v. *țista*; AtaM 218/13; ALDM III h. 1711/7. Acesta, ăsta. *Lă éstu a' dădęám páni s-măncă sal cãn a' rămăncă lă argáf.* (Acestuia îi dădeam să mănânce pâine

numai când le rămânea argaților.) Cap² 106/38; *Éstu țivá nu lucrá.* (Acesta nimic nu lucra.) Cap² 106/35; *Cãn nęársi vúlpea la éşlu tru váli éstu-l' đăți.* (Când merse vulpea la arici la râu, acesta îi zice.) AtaM 366/1; *Étu, tru iástă căsă șęáde Muşáta lóclui.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap² 108/21; *Ísta-ı di ilımu.* (Acesta e de când lumea.) Dms s.v. *ilımu*; *Dát-lă lă iéstu uom tánti pári, cáti a' dęadıđ lă țel mai mári argát.* (Dați-i acestui om atâția bani câți i-ați dat celui mai mare argat.) Cap² 106/39; *Tri țı voı lucráf la éstu ágru, aı, mo in it cábúl, İrtát cábátęa.* (Pentru că voi lucrați la ogorul acesta, hai, acum sunt de acord, [v-am] iertat vina.) Cap² 111/44; *Éstu zlátár [...] aı fęási iástă cloşcă cu pul.* (Acest argintar [...] făcu această cloșcă cu pui.) Cap² 107/36; *Țárlu gri la éstu uom.* (Împăratul îi zise acestui om.) Cap² 106/33; *Nu vedz țı pot şu cu iáști lęámni!* (Nu vezi ce pot să fac și cu aceste lemne!) Cap² 107/33; *Tru iástă căsă șádi muşáta loclúi.* (În această casă locuiește frumoasa locului.) Cap² 108/22; *Bra cal, țı-i iástă di tını?* (Măi, calule, ce-i asta la tine?) Cap² 113/3; *Cu iástă sibépi şu móşlă vizúră áiri.* (Cu această ocazie și bătrânii se pricopsiră.) Cap² 106/14; *Nisirbıręa la dúsi an sta úrdini.* (Nemunca îl aduse în această situație.) Kats 83/12; *Şi éşcă [vúlpea și éşlu] móți ştiıá cáłęa.* (Și aceștia [vulpea și ariciul] acum știau drumul.) AtaM 365/11; *Şıu éşcă [vúlpea și éşlu], că si stimní, tręgnira lanculóți, nerc la ină.* (Și aceștia [vulpea și ariciul], dacă s-a întunecat, porniră încolo, merg la vie.) AtaM 365/20.

Var.: **ięstu**, **ıstu**, **stu**.

Et.: lat. **istus, ista*.

eş vezi **ej**.

étcă *interj.* Pap² 78; Cap 123; Dms. Iată, uite. *Dúpu țe işó [muráru], étcă vizú lângă búcă un sindúk.* (După ce ieși [morarul], iată că văzu lângă ulucul morii un cufăr.) Pap M² 143/31; *Étcă lă strătéști un dęd cu bárba álbă.* (Iată că îi întâmpină un moș cu barba albă.) Pap M² 166/5; „Cum șa?”; „Étcă șa”. („Cum așa?”; „Uite așa.”) Cap² 75/39; *Și étcă-la féla úomu ți si căță cu luț mulári.* (Și iată-l pe acel om care se iubea cu nevasta lui.) Cap² 25/36.

Et.: din *étu* + *că*.

étimp *adv.* În fiecare an. *Ácu puń étimp pátáti, nu fáti; trubăiáști si puń un timp pátáti, un timp gron.* (Dacă pui [= plantezi] în fiecare an cartofi, nu e bine; trebuie să pui un an cartofi, un an grâu.) AtaM 388/26.

Et.: din *e* + *timp*.

étiși, *pl. étișes s.* ALDM III h. 1472/2–7. Cerere.

Et.: *átηση*.

étu *interj.* Iată, uite. *Étu, tru iástă căsă șgåde Mușáta lócluț.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap² 108/21; *Étu, mo ári tricútă nóuă șu un mes di đáli.* (Iată, acum au trecut nouă [ani] și o lună de zile.) Cap² 107³; *Étu, tru iástă căsă șgåde Mușáta lócluț.* (Iată, în casa asta stă Frumoasa locului.) Cap² 108/21.

Et.: bg. *eto*.

Éva *n.pr.* Dms. Eva. *Adám și Éva si șitájšés án ráj.* (Adam și Eva se plimbă în rai.) Dms s.v.

éva *interj.* Dms. Vai. Strigăt care exprimă durere, deznădejde, milă etc. *Évaa! ți pářóáj.* (Vai! ce am păřit.) Dms s.v.; *Évaa! çot sám bucurós.* (Vai! cât sunt de bucurós.) Dms s.v.

Et.: tc. *eyvah*.

évana *vezi évála.*

évála *interj.* Dms. Gata. *Évála, nu mi ámburoás.* (Gata, nu mă lupt.) Dms s.v.; *Zi „évála”, ácu țer s-ti las.* (Spune „vai”,

dacă vrei să te las.) Dms s.v.; *Çoan ziț „évála”, árdiț moánli.* (Când spui „gata”, ridici mâinile.) Dms s.v.; *Evanaaa [...] mi cmo?* (Vai [de mine], dar acum?) DP 63/35.

Var.: **evana.**

Et.: din tc. dial. *evala* (BER I 474) (tc. *eyvalla*).

éxtra *adv.* AtaM 47/21. Extra.

Et.: mac., bg. *ekmpa*, gr. *έξτρα* (lat. *extra*).

éza *adv.* Dms. Adesea, mereu, totdeauna. *Éza nă vedçám.* (Ne vedeam adesea.) Dms s.v.; *Éza cóla ra.* (Totdeauna acolo era.) Dms s.v.; *Țçári éza să-l dai.* (Trebuie mereu să-i dai.) Dms s.v.

Et. nec.

ézero *s.m.* AtaM 287/30. Lac.

Et.: mac. *ezero*.

ezúřă *vezi izuuă.*

F

fac, fářiri, feș, fat *vb.* III. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 393; Cap 123; ALR II, 1, h.3/012; ALR II s.n. 3, h. 770/012; ALR II s.n. 5, h. 1421/012; ALR II s.n. 6, h. 1627/012, h. 1644/012; Cerna A/715, 1294, 1845, 1930, 2008; Wild, h. 252/1, 2, 4–6; ALDM III, h. 1660, 1661, 1662, 1665/1–7; Dms. **1.** A(se) face. *Țista n-ăř lucrú, licșuór lucrú fac.* (Acesta îmi e lucrul, ușoară treabă fac.) AtaM 392/23; *Gállna fáři uou.* (Găina face ou.) ALDM II, h. 850/1–7; *La noř vem, adét dirép Cărçún, fac mulřerli un puclón.* (La noi există [un] obicei, în ajun de Crăciun, femeile fac un plocon [= gătesc o mâncare rituală de Crăciun].) Can T² 105/18; *S-ti fac zíniri!* (Te voi face ginere!) MP 20/2; *Cçinili ca s-facă cau, cau, [...] řel s-fúřă.* (Când câinele va face ham, ham, [...] el va fugi.) W 61/22; *Nápcum la blagosloví și la zisi: créștiř și ř mulř [și va fářiț mulř].*

(Apoi îi blagoslovi și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M² 147/34; *Dupu bričōre tñirlui, fac unēc ġambúš.* (După bărbieritul mirelui, fac o mică petrecere.) Can T² 118/20; *Ān țca zúuă ān Óših si fătǵá tuótă zúua pănăġir.* (În acea zi în Óših se făcea târg toată ziua.) AtaM 389/28; *Flaj un siġim, la zgripū ān un, țela siġimu nu junđǵá; la feš ān doi, bája prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită], sfoara aceea nu ajungea; o făcui în două, aproape ajunse.) Cap² 104/28; *La fġās io sta lucrú.* (Eu am făcut lucrul ăsta.) Kats 76/24; *Și căzúú luoș și ram la nusucumíu, la buólniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumíu, la spital, și m-am operat.) AtaM 392/7; *Cøn si fġesi núnta, sǵarlı rǵđǵá, nóriI plǵnđǵáú și bǵarġa cǵntá di mǵri bucuriIǵ.* (Când se făcu nunta, soarele rǵdea, norii plǵngeau și vǵntul cǵnta de mare bucurie.) Pap M² 139/38; *Ai fġási un culác di bǵrniță și la cǵǵápsi an cǵnúșǵ.* (Îi făcu un colac de mei pǵsǵresc și îl coapse în cenușǵ.) MP 156/24; *Con si prukó cola, uzó glǵsur di draț, cum si fǵlǵáú cǵri ți ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lǵudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Ți bun țer sǵ-ț fac?* (Ce bine vrei sǵ-ț fac?) Cap² 28/1; *Șǵrpili, ți bun pǵti sǵ-ț făcǵ?* (Șarpele, ce bine poate sǵ-ț făcǵ?) Cap² 39/30; *Io si va ancurún cǵ nǵpcum sǵ fǵtiț fǵmǵǵ!* (Eu o sǵ vă cunun ca apoi sǵ faceți copii.) Cap² 76/9; *Tricú [...] pristi púnțe di ier fǵtǵ di ierǵru nóstru.* (Trecu [...] peste puntea de fier făcutǵ de fierarul nostru.) Cap² 146/16; *Āncǵ trei añ ári di fǵțirġa áskirlǵc.* (Încǵ trei ani are de făcut serviciul militar.) Cap² 91/24; *Știǵáú toáti țe au di fǵțirġa.* (Știau toate [lucrurile] pe care le au de făcut.) Cerna T. 2. A deveni, a se preface, a se

transforma. *Iel si fġási un rǵslǵn, si burǵrǵ cu pǵrcu toátă zúua.* (El se prefǵcu în leu [și] se luptǵrǵ cu porcul toátă ziua.) Cap² 73/22; *Țġla doi mǵxǵn [...] si fġesirǵ dǵu tǵpǵli și mult raú buni.* (Cei doi copii [...] se transformǵrǵ în doi plopri și erau foarte frumoși.) Cap² 57/8; *Iel nu vru sǵ scúltǵ, biúú și si fġesi țerb.* (El nu vru sǵ asculte, bǵu și se prefǵcu în cerb.) Pap M¹ 14/30; *Si pugudi blǵstġmu cǵ Ștefǵn, cum ra fġtǵ, si fġesi fičǵr.* (Se nimeri [= se împlini] blestemul, ca Ștefan, cum era fatǵ, se transformǵ în bǵiat.) Cap² 151/11; *Aú bluguvisi ápa și únǵ úarǵ si fġesi ápa bluguvisitǵ rǵkiúǵ.* (Binecuvǵntǵ apa și deodatǵ apa binecuvǵntatǵ se transformǵ în rachiu.) Cap² 53/3; *Mo, tǵti, io ai sǵ mi fac un zǵġǵr.* (Acum, tatǵ, eu hai sǵ mǵ fac [= sǵ devin] un ogar.) Cap² 50/8; *Sǵra-sa aI'zisi s-nu be cǵ, ácu be, sa si făcǵ țerb.* (Sorǵ-sa îi zise sǵ nu bea cǵ, dacǵ bea, o sǵ se facǵ cerb.) Pap M¹ 14/29; *Țișta nu-ı fat áncǵ uom.* (L i t. Acesta nu a devenit [= nu s-a făcut] încǵ om. = Se spune despre cineva care nu s-a maturizat.) Pap M¹ 18/14. 3. A se preface, a lǵsa apranțele (cǵ). *Únǵ zúuǵ din zǵli s-fġási iIu lu ampirátuluı ca fúzi la luǵf.* (Într-una din zile, fiul împǵratuluı se prefǵcu cǵ pleacǵ la vǵnǵtoare.) MP 132/7; *Góna fġási ca z-dúsi la grúǵp.* (Gheorghe se prefǵcu cǵ se duce la mormǵnt.) MP 234/18. 4. A naște. *Rǵmǵș grǵúú și añ fġǵș un fičúǵr.* (Rǵmǵsei grea și nǵscui un fecior.) MP 96/28; *La viġa fat múm-sa an bitǵrniță.* (Îl nǵscuse mamǵ-sa la bǵtrǵnețe.) MP 12/3; *Țișta gǵzbǵ dǵrǵú, cǵ si vġa fat un lupčǵc și si gustǵú.* (Aceștia făceau chef, cǵ se nǵscuse un pui de lup și se ospǵtau.) DP 126/12. 5. A face, a valora. *Cǵlǵacca și tǵpúzu nu fǵțǵ dǵuǵú pári.* (Paloșul și mǵciuca nu făcea [=nu valorau] douǵ parale.) DP 88/8. 6. A se

întâmpla. *Nu pătúra si-nvițăță ți s-fîșara.* (Nu putură să înțeleagă ce s-a întâmplat [cu ei].) MP 12/10; *Ca uzó ampirátu, mult róu a' vini și zisi: lăgát, vidét țe si fêsi, bra.* (Când auzi împăratul, se supără mult și zisi: bre, alergați, vedeți ce s-a întâmplat.) Pap M² 137/39; „*Mai vēm un fráti*”, zisi, „*da nu ștu țe si fêsi*”, zisi. („Mai aveam un frate”, zise, „dar nu știu ce s-a întâmplat [cu el]”, zise.) Cerna T; *Iça spúsi tot cum si fêsi.* (Ea spuse tot cum s-a întâmplat.) Pap M¹ 16/23; *Ia țe si fêáti án vácótu çon fiçóru si jucá cu fêsu.* (Iată ce se întâmplă în vremea când băiatul se juca cu fesul.) Cap² 77/2; *Si fáti că zătripniú unec.* (Se întâmplă că adormii puțin.) Pap M² 164/13. 7. A încerca; a (se) pregăti; a (se) apuca; a vrea. *Fêsiră si dișçlîdă úșa, nu si dișçlîdă.* (Încercară să deschidă ușa, nu se deschidea.) Pap M² 159/10; *Fçási si turçáscă cu tuřácú.* (Se pregăti să tragă cu pușca.) DP 123/34; *Lámna fçási si priznçáscă.* (Balaurul încercă să se uite.) DP 92/32; *Con fîási s-la cáță piăștîli, di s-la púnă an cuăș, piăștîli zăzburó.* (Când încercă să apuce peștele, ca să-l pună în coș, peștele începu să vorbească.) MP 176/4; *Tamán fçási s-la ncálică, iel si fçási lèpuri.* (Tocmai când vru să-l încalece, el se prefăcu iepure.) Cap² 128/1; *Că biú, fiçóru, fçási si iásă și vizú că-l' la vça lăsát căpácu.* (După ce bău, feciorul încercă să iasă și văzu că-i lăsase capacul.) Cap² 90/40; *Ișó ántu iel un țerb și iel fçási si trágă.* (Îi ieși un cerb în față și el vru să tragă.) Cap² 125/37; *Únă zuă fêsi prin pázăriști.* (Într-o zi o apucă prin târg.) W 69/25. 8. A (se)porni, a se rezezi. *Ca fêsi să da cu còrnili-n pórtă, si zalipiră di catran.* (Când se rezezi să dea cu coarnele-n poartă, se lipiră de smoală.) Can T¹ 279/21; *Ca la flo, si fêsi saibu pri iel.*

(Dacă-l găsi, gospodarul se rezezi la el.) Pap M² 156/26; *Fiçóru [...] si fçási pri iáli.* (Feciorul [...] se rezezi asupra lor.) Cap² 65/44. 9. A se ascunde. *L-u lo tórba, au scúnsi și si fçási și el dúpu únă șúmă lă știtári.* (Îi luă traista, o ascunse și se ascunse și el după un copăcel la așteptat [= să aștepte.]) DP 70/33. 10. A se apropia. *Muiár-sa la viruí; s-fîási pân di iel.* (Femeia lui îl crezu; se apropie de el.) MP 114/3.

Án ți fáti. A i se părea, a-și închipui. *Ál' ți fáti că nçári ca iel.* (I se pare că nu [mai e nimeni] ca el.) Cap² 178/22; *Ai ți-fátiğá ca ra fîátă, áma nu pátú s-la cunuășcă.* (I se părea că e fată, dar nu putu să-l recunoască.) MP 70/1; *A' ți fçási că fiçóru [...] umizçá cu țela țe la vça șutnít án Vardár.* (I se păru că băiatul [...] semăna cu acela pe care îl aruncase în Vardar.) DP 32/13. **Ñ-u di fátiřa.** A-i arde, a avea chef. *Nu l-u di fátiřa ni bun, ni nibún.* (Nu îi arde să facă nici bine, nici rău. = Se spune despre cei care se decid greu să facă ceva.) Cap² 178/17. **Nu fáti.** Nu e bine, nu se cade. *Nu fáti să si cáță cu uglindála.* (Nu e bine să se uite în oglindă.) Pap M² 102/6; *Cu cățol și cu máța nu fáti să si joácă.* (Nu e bine să se joace cu cățel și cu pisica.) Pap M² 102/9; *Tátu-su a' zițçá că nu fáti tári pașalarésc fiçór să anșóară dúpu tári fétă fòră mòh.* (Tatăl său îi zicea că nu se cade ca un astfel fecior de pașă să se însoare cu așa fată fără mâini.) Pap M² 142/8; *Nu fáti si beai ca ácu beai s-ti faț țérbu.* (Nu e bine să bei [apă] căci, dacă bei, o să te faci cerb.) DP 203/6. **(Nu) si fáti.** (Nu) se poate (spune). *Aș la lăsó fiçóru și fuzi çot nu si fáti mai bucurós.* (Îl lăsă pe fecior și plecă cât nu se poate mai bucuros.) Cap² 127/4; *Si púsi pri un múnti nalt, çoat ra nalt nu si fáti.* (Se sui pe un munte înalt, atât era de înalt cât nu

se poate spune.) DP 47/19; *Vizú únă fġatā liŝnicā di cōta s-nu s-făcā vikim mai mult.* (Văzu o fată frumoasă cât nu se poate mai mult.) Cap² 119/23; *Vġa únă fġatā cā vrinā túrturā ŝi sirbiċoásă cōata si fáti.* (Avea o fată ca o porumbiță și cât se poate de muncitoare.) DP 78/3. **L-u fac.** A o porni, a pleca. *Ca iŝó la lov, fiċóru l-u fġesi di cōla cútru iúndi vizú.* (Dacă plecă la vânatoare, feciorul o porni (plecă) de acolo încotro văzu (cu ochii).) Cap² 149/12. **Fac cum fac.** Fac ce fac. *Lúpu [...] fġási cum fġási ŝi zāmutri nsus.* (Lupul [...] făcu ce făcu și se uită în sus.) Cap² 117/29. **Fac ágru.** A lăzui. Cerna A/1294. **Fac ápă.** A urina. *Dġdoli, lás-mi năfărā si fac ápă.* (Moșule, lasă-mă afară să urinez.) W 65/24. **Fac bésă.** A jura credință. Dms s.v. *bésă.* **Fac bitărneġa.** A-și vedea de bătrânețe. *Muo-u fac bitărneġa ŝi mi ŝatāiēs prin drum.* (Acum îmi văd de bătrânețe și mă plimb pe drum.) AtaM 392/9. **Fac blăstém.** A blestema. *Cáru, an drímu ŝista cġa, pri múnti, si spársi ŝi tġela túntġa fġesi blăstém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M² 156/39. **Fac cuduŝloc.** A turna, a pârî, a codoși. Cerna A/1845. **Fac cábát.** A greși. (vezi *cábát*). **Fac dāviiă.** A face plângere. *Túcu nu fġ daviiă.* (Numai nu face plângere.) Cap² 46/3. **Fac laf.** A face o înțelegere, a se vorbi. *Doi fur fġásiră laf ca si la fúrá boi!* (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap² 83/3. **Fac lucrú.** A munci, a face treabă. *Că ra mult muăŝ ŝi nu putiġá s-făcā lucrú, nu la vriău.* (Pentru că era foarte bătrân și nu putea să muncească, nu-l voiau.) MP 226/6. **Fac păzारे.** A face o înțelegere. *Noi [...] vem fat păzारे, ca să nu nă anvirinóm.* (Făcuserăm înțelegerea, ca să nu ne supărăm [unul pe altul].) Cap² 35/21. **Fac pujár.** A defrișa prin ardere. Cerna

A/2008. **Fac cu căpu.** A da din cap, a arăta spre cineva sau ceva. ALR II, 1, h.3/012. **Fac cu mōna.** A face semn cu mâna, a arăta. „*Pri ua luo mōartġa*”, și-*l fġási cu mōána.* („Pe aici a luat-o moartea”, și-i făcu semn cu mâna.) DP 25/13. **Fac cu ócli.** A face cu ochiul. *Lisiġa a l fġási cu ócli.* (Vulpea îi făcu cu ochiul.) Cap² 132/27. **Foc mi fac.** A se supăra, a se face foc. *Cġan uzóá árá, ámpirátu foc si fġási.* (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33. **Di cap án fac.** A face după propriul cap, după cum te duce capul. *Sfăca di cap ŝ-fáti.* (Fiecare își face de cap [= își face după cum îl duce capul].) Pap M² 64/14. **(Mi) fac ázór.** A (se) pregăti. *Fġ-ti azór di nuntă.* (Pregătește-te de nuntă.) Cap² 147/44; *Bġgu [...] puvilit-ău la dvoġ izmikár si făcā dvoġ buh cai ázór.* (Beiul [...] a dat ordin la două slugi să pregătească doi cai frumoși.) AtaM 380/7. **Mi fac án zinúcli.** A îngenunchea. Cerna A/390. **Mi fac áncóla.** A pleca, a se depărta. *Fá-ti ncóla!* (Dă-te încolo, du-te!) ALR II s.n. 5, h. 1421/012. **Mi fac (mai) áncġá.** A se apropia. *Fġ-ti mai áncġá.* (Apropie-te.) Pap M² 136/27; *Fġá-ti mai áncġá ŝi priznġá prin ŝġa gáură.* (Apropie-te și privește prin gaura aceea.) DP 60/28. **Mi fac únă (cu).** A se uni, a se înțelege, a se întovărăși. *Si-fġási únă cu picuráru ŝi aġ zisi: mōini dimniġa s-la trimiġt ziniru si-ŝ dúcă pōini.* (Se înțelese cu ciobanul și îi zise: mâine dimineață am să-l trimit pe ginere să-ți aducă pâine.) MP 208/28; *Si fġásiră únă ŝi kinisiră dói!* (Se întovărășiră și porniră amândoi.) DP 61/25. **S-făti noápti.** A se înnopta. ALR II s.n. 3, h. 770/012. **Si fáti vácótu.** A veni vremea (momentul). *Si fáti vacótu dirip iŝóre băsericālla.* (Vine vremea (momentul)

dinaintea ieșirii [= oamenilor] de la biserică.) Can T² 117/14.

♦ *Bilic fără picurăr nu si făți.* (Turmă fără păstor nu există.) Cap² 167/41; *Foc și plámin si fǎsi.* (Foc și pară se făcu. = S-a supărat rău.) Cap² 178/25; *Și cucóți! a! fac uáúă.* (L i t. Și cocoșii îi fac ouă. = Se spune despre cineva căruia îi merg bine treburile.) Cap² 178/20; *Cápu făți, cápu trázi.* (Capul face, capul trage.) Pap M² 64/27; *Si fǎsi dá la tot ǎn jos.* (L i t. Se făcu de la tot în jos. = Se spune despre cei decăzuți cu desăvârșire, care s-au făcut de rușine, de ocară lumii.) Cap² 178/28; *Rópă s-ti faț!* (Să te faci piatră! = Să înțepenesti!) Pap M² 59/41; *Sup tini să faț!* (L i t. Să [ajungi să] faci sub tine! = Să ologesti!) Pap M² 59/39; *Dúpu cápu lui fǎsi.* (A făcut după capul lui.) Cap² 170/22.

Et.: lat. *facere*.

facfón s.m. Dms. Aluminiiu. *Licșór cá facfón.* (Ușor ca aluminiiu.) Dms s.v.

Et.: tc. *fakfon*.

făccă vezi **cfăccă**.

fag, pl. **faj** și **faz** s.m. Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 124; Cerna A/1321, 1322; Dms. Fag. *Si púsi fičóru pri un fag și țéla fágú si zăclătínó.* (Se sui băiatul într-un fag și fagul acela începu să se clatine.) Cap² 36/33; *Bátú di un gurgășlíf fag.* (Întâlni un fag scorburos.) Cap² 25/3; *Si dúsi, ligó, ligó toátă zúua faz un di lánți.* (Se duse [și] legă, legă toată ziua fagi unii de alții.) Cap² 140/21; *L'i zăligái ȳa toț fází! úna-di-úna.* (Începu să leg aici toți fagii unul de altul.) Cap² 44/11; *Iel amú niți un fag nu puté să ardícă.* (Acum el nici [măcar] un fag nu putea să ridice.) Cap² 44/8; *El, ți nu puté si dúcă niți un fag, și zițá cá toátă curia su u ărdícă.* (El, care nu putea să ducă nici [măcar] un fag, și zicea că o să ridice toată pădurea.) DP

28/18; *Vicăm múnti cu mulț faș.* (Aveam munte [acoperit] cu mulți fagi.) AtaM 370/18; *Múnti di faj.* (Făget.) Cerna A/1322.

Et.: lat. *fagus*.

Fágu-di-Crúți n.pr. Pap M² 176/16; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óșiń*.

Fágu-lu-Ćúli n.pr. Pap M² 176/17; Cap 125 s.v. *fag*. Nume de loc în *Óșiń*.

fágă s.f.col. Can² 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Frunze de fag. *Cón anvirđáști fága, sfáca om [...] nǎpă cáti únă vėjcă an méjlucu di ágru.* (Când înverzesc frunzele de fag, fiecare om [...] înfige câte o nuia în mijlocul ogorului.) Can T² 106/36; *Cu fágă li rănčá vitili.* (Hrănea vitele cu frunze de fag.) Dms s.v.

♦ *A! anțápó fágă.* (I-a înțepat frunze de fag. = A isprăvit cu el, nu se mai interesează de el.) Cap² 178/30.

Et.: de la *fag*.

fáidă vezi **fáidă**.

fáidă, pl. **fáidi** și **fóidur** s.f. Cap 125;

Dms. Folos; dobândă. *Țista timp nu vu fáidă din víti.* (Anul acesta nu a avut folos de pe urma vitelor.) Dms s.v.; *Mi ănditái și nu-n lóa fáidă.* (M-am împrumutat și nu mi-a luat dobândă.) Dms s.v.

Nu ári fáidă. Degeaba, în zadar; n-are rost. *Fičóru [...] la cunoscú drácu, bun mă nu vu fáidă, cá drácu dǎdi mai múlți pári di toț și la cumpăró [calu].* (Tânărul [...] îl cunoscuse pe drac, bine dar degeaba, căci dracul dădu mai mulți bani decât toți și îl cumpără [calul].) Pap M¹ 22/21, Cap² 127/45; *Aj, n-óri fáidă, aj țéstă sérá să la tǎlčóm cu báltiți.* (Degeaba, hai, deseară să-l omorâm cu securile.) Cap² 43/33; *Mi știu, cum nu, túcu țivá nu ári fáidă.* (Păi, știu, cum nu, numai că n-are rost.) DP 40/22.

Var.: **fáidă**.

Et.: tc. *faide* (mac. *fajde*, bg. *fajda*).

fáiron *interj.* AtaM 261/18. Gata, s-a terminat.

Et. nec.

fakír, fakírcă, *pl. fakír, fakírki* *adj.* și *s.m* și *f.* Pap² 79; Can² 392; Cap 124; Dms. Biet, sárman, sárac. *Și șa, la fakíru urácu [fúri!]* a! *la furáră șimidói!* *boj.* (Și așa, sármanului agricultor [hoții] îi furarã amândoi boii.) Pap M¹ 26/16; *Și țea fakírca țe si fácă? la scoási [mijlucánu fráti] ántru iel.* (Și ea, biata, ce să fácă? îl scoase [pe fratele mijlociu] în fața lui.) Cap² 128/44; *Ie!, fakíri!, Dómnu la vęa dat sáldi un fičór.* (Ei, bieții de ei, Domnul le dáduse numai un fecior.) Cap² 60/30; *Fakíru, níți cã u lipęásti di rost álba.* (L i t. Sármanul, nici cã lipește rachiul de gură. = Se spune despre cineva care este bețiv.) Cap² 165/17; *Si ęudęáú cum si la pęárã fakíru di fičór, cári nu vęa níți un cabát.* (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul băiat, care n-avea nicio vină.) Cap² 74/25; *Țęástã fãkírca, ți-u flo, cum s-nu spúnã?* (Aceasta, biata, care a aflat [secretul], cum să nu spună?) AtaM 394/11; *Mulláręa si zãcudi, fãkírca.* (Femeia se miră, biata de ea.) Cap² 91/11; *Fikíru, la țista [drácu] níți-un nu-l príndi vrúnã luminári.* (Bietul de el, la acesta [= acestui drac] nimeni nu-i aprinde o lumânare.) Can T¹ 280/10; *Fikíru di čerkez [...] lã lãsoá tãgãrgícu plin di líri.* (Bietul cerchez [...] lăsă traista plină de lire.) DP 29/1; *Fikírca, și ia au ári bătút muráru.* (Sármana, și pe ea a bătut-o morarul.) MP 84/10; *Kírca, ári mármã máșterã.* (Sármana, are mamă vitregă.) Dms s.v. *mășterã.*

Án fakír. Supărat. *Bãrbátu [...]* *au vęádi mullári-sa án fikir.* (Bãrbatu-său [...] o vede pe nevastă-sa supărată.) Cap² 66/45. **Sam án fakír.** A sta pe gânduri, a

fi trist. *Ampirátu ra án fikir.* (Împăratul era trist.) Cap² 72/18.

♦ *Blăstémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (Blestemele sáracului nu cad pe uscat [= se împlinesc].) Pap M² 63/5.

Var.: **făkír** (Cap 124 s.v.; Dms s.v.), **fíkír, fíkírcă, kírca.**

Et.: tc. *fakir* (mac., bg. *fakir*).

falácrú, falácrã *pl. falácri* *adj.* Wild h. 146/3. Chel.

Et.: gr. *φαλακρός.*

fálagã *vezi fálãgã.*

fálãgã *s.f.* Can² 392; Cap 125; Dms. Falangã. *Fičóri!* *cári si duțeu [la dásca]* *spunęu ca la púni an fálagã.* (Copiii care se duceau [la dascã] spuneau cã îi pune în falangã.) Can T¹ 267/2.

Var.: **fálagã.**

Et.: gr. *φάλαγγα* (mac., bg. *falanga*).

fálbã, *pl. fálbi* și *fólbur* *s.f.* Cap 125;

AtaM 287/31; Dms. Laudã, falã; elogiú. *Sál fólbur di el.* (Numai laude pe el [= Tot timpul se laudã].) Dms s.v.

♦ *Fálbã mUltã și tórbã dășártã.* (Laudã multã și traistã goalã.) Cap 125 s.v.

Et.: mac. *falba.*

fálcã, *pl. fólț* și **fálki** *s.f.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 125; ALR I, 1, h. 23/012, 013; Cerna A/147, 163; Wild h. 155/1, 3-6; ALDM I, h. 90/ 2, 3, h.106/2-6; Dms. Falcã, obraz. *Di dinti ál ți ánfloá fálca.* (Din cauza dintelui i s-a umflat falca.) Dms s.v.; *Si ángrășoá, fęási fólț cã lu pórcu.* (S-a îngrašat, a făcut fálci ca ale porcului.) Dms s.v.; *Fálkili di fáțã.* (Fálciile feții.) ALR I, 1, h. 23/013.

Ánflum fálca. A se bosumfla. *Ți u-ánfliș fálca?* (De ce te bosumfli?) Cerna A/147.

Et.: lat. **falca.*

falés *vezi fálés.*

famíľã *vezi fãmeľã'ã.*

fanělă vezi **fănélă**.

fant, *pl. fanț și fanğ* *s.m.* Dms. [La jocul de cărți] Valet. *Aț vîniră mulț fanğ, lûmîntra nu mi bătçâj.* (Ți-au venit [= ți-au intrat] mulți valetți, altminteri nu mă băteai.) Dms s.v.

Et.: it. *fante* (bg. *fante*).

fára vezi **fără**.

farăș *f* vezi **fărăș**.

fără¹, *pl. fâri și fôr* *s.f.* Can² 392; Cap 125; Dms. Neam, rasă. *Di țe fără-î și iel.* (Din acel neam e și el.) Can² 392 s.v.; *Fără di gupc.* (Neam de țigan.) Dms s.v. F i g . Demnitate.

♦ *Fára țî ti âri.* (Fi-ți-ar neamul ce te are! [= căruia îi aparții].) Dms s.v.; *Ai pâră, ai fără.* (L i t. Ai bani, ai neamuri. = Ai bani, ai trecere.) Can T² 111/41.

Et.: gr. *fara*, alb. *farë*.

fără² vezi **fără**.

fără³ vezi **năfără**.

fərbă, *pl. fârbi* *s.f.* AtaM 289/31. Vopsea.

Et.: mac. *farba*.

farfară *s.m.* Dms. Palavragiu, om neserios; farfara. *Un târi farfară cări lă viruîăști.* (Pe un asemenea om neserios cine îl crede.) Dms s.v.

Et.: tc. *farfara* (gr. *φαρφαράς*, bg. *farfara*).

fâric, **fâricâri**, **fâricâj**, **fâricât** *vb.* I. *Tranz.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125; Cerna A/1762, 2335; ALDM III, h. 1497/1–6; Dms. 1. A potcovi. *Ăcu-ñ dai ócłł' tɔl' si-ŭ fâric iâpa, âră nu, nu-ŭ fâric.* (Dacă-mi dai ochii tăi, o să potcovesc iapa, iar [dacă] nu, nu o potcovesc.) Can T² 108/33; *Môni dimnêța lę-u iâpa din aôr [...] și-ŭ fârică, dîntru ca di nõuă añ di zôli nu-î fâricâtă.* (Mâine dimineată ia iapa din grajd [...] și potcovește-o, că de nouă ani de zile nu e potcovită.) Can T² 108/30; *S-mi duc s-la fâric călu.* (O să mă duc să potcovesc calul.) MP 30/10; *Z-dúsi la*

nalbântu și la rugó ca si-ŭ fârică [iâpa] virisia. (Se duse la potcovar și îl rugă să o potcovească [iapa] pe datorie.) Can T² 108/32; *Țel dçádu si dúsi la clinčáru că s-la fârică măgáru.* (Bătrânul se duse la potcovar să-i potcovească măgarul.) Cap² 89/15. 2. A bate cuie; a închide, înclua, a fereca. *Toată zúua fâricâj cărfi.* (Toată ziua am bătut cuie.) Dms s.v.; „*la ánră ânúntru [ân sindúki] si vidém poț si la dișłz [...]?*”; *iel antró, ára Jéji la fâricó capácu.* („La intră înăuntru [în cuțar] să vedem, poți să-l deschizi [...]?”; el intră, iar Jéji ferecă [= închise] capacul.) Cap² 97/19; *Ău fâricâj úșa di cútru drum.* (Am bătut în cuie ușa dinspre drum.) Dms s.v.

♦ *Sănătós ti fîricáră.* (L i t. Bine te-au potcovit. = Bine te-au aranjat.) Pap M² 70/3.

Var.: **fêric** (Pap² 79).

Et.: lat. *fabricare*.

farină vezi **fărină**.

farmacopiós vezi **farmacupiós**.

farmacopós vezi **farmacupiós**.

farmacupió vezi **farmacupiós**.

farmacupiós, *pl. farmacupiî* *s.m.* ALDM I, h. 381/2–7. Farmacist.

Var.: **farmacopiós** (ALDM I, h. 381/6), **farmacopós** (ALDM I, h. 381/4), **farmacupió** (ALDM I, h. 381/7).

Et.: gr. *φαρμακοποιός*.

farmakîju vezi **farmakîu**.

farmakîjo vezi **farmakîu**.

farmakîu, *pl. farmakîja* *s.n.* ALDM I, h. 380/2–7. Farmacie.

Var.: **farmakîju** (ALDM I, h. 380/2, 3), **farmakîo** (ALDM I, h. 380/6).

Et.: gr. *φαρμακείο*.

fartát vezi **fărtát**.

fășă, *pl. fșș, fșșur și fâși* *s.f.* Pap¹ 44;

Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR II, 1, h. 148/012; Cerna A/2011; Dms. Fașă; fășie îngustă (de piele, pământ etc.);

bucată, căpătâi. *Mămúșa sta lângă Țel [mămúșu] cu rubičkili și cu fășa.* (Nașa stă lângă el [nașul] cu hăinuțele și cu fășa.) Can T² 117/15; *Fičóru nq-ári fășă.* (Copilul n-are fășă.) Dms s.v.; *Cári si pișmăndisescă să scoátim únă fășă din gorb.* (Cui o să se supere o să-i scoatem o fășie de piele de pe spinare.) Cap² 31/13; *Toi să-ț scot únă fășă din gorb.* (Stai să-ți scot o fășie de piele de pe spinare.) Cap² 32/21; *Din únă fășă scoási trei zăgíj di upínj.* (Dintr-o fășie [de piele] scoase trei perechi de opinci.) Dms s.v.

Et.: lat. *fascia*.

fășiică, pl. fășički s.f. Can² 393; Cap 126 s.v. *fășă*; Dms. Fașă mică.

Et.: din *fașă* + *-iică*.

fătă, pl. fătí s.f. Dms. Faptă. *Cári ti púsi să faț tári fătă.* (Cine te puse să săvârșești o astfel de faptă.) Dms s.v.

Et.: lat. *facta*.

fătă, pl. fătí, făt și fótur s.f. Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR II s.n. 6, h. 1798/012; Cerna A/145; Wild h. 153/2, 3, 6, 7, h. 155/3, 7; ALDM I, h. 88/1, 3, 7, h. 90/1, 7, h. 89/1, 7, h. 106/1, 7; Dms. Față, chip; obraz; falcă. *Táta-su nu ȳa putcă cunqástiri ca vça tricút molt vácót și fičórii raŷ criscút și raŷ izminít la fătă.* (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme și băieții crescuseră și se schimbaseră la față.) DP 188/26; *Ți Ț-ai ligát cápu, Tóșu [...], făță-mpuvinită?* (De ce Ț-ai legat capul, Tóșu [...], față veștejită?) Cap² 18/15; *Lisíta [...] Țu mănćó toátă cășa lu muráru, si únsi și pristi fătă cu cășă și ișó năfără.* (Vulpea [...] îi măncă toată ciulamaua morarului, se unse și pe față cu ciulama și ieși afară.) Pap M¹ 24/26; *Néya cupiręsti [...]* *ágrili cu álbă fătă.* (Zăpada acoperă [...] ogoarele cu față albă.) W 78/11; *Fătă lungvçáță.* (Față lunguiață.) Dms s.v.;

uom cu dóuă fótur. (Om cu două fețe.) Cap² 178/44.

Án nigrés fătă. A se face de răs. *Aș nigrí fătă.* (L i t. Își înnegri față. = S-a făcut de răs; a ajuns de răsul lumii.) Cap² 191/28. **Scot fótur.** A face fețe, fețe.

Turlíj turlíj di fótur scutçá di rușóni. (Fel de fel de fețe scotea de rușine. = Făcea fețe, fețe de rușine. Se spune despre cineva care se rușinează peste măsură.) Cap² 178/41. **Án fătă. 1.** Fățiș. ALR II s.n. 6, h. 1798. **2.** Înainte. *Ȳapa lu Ásán túcu án fătă.* (Ȳapa lui Ásán [e] întotdeauna înainte.) Dms s.v. **Din fătă.** Dinainte. *Lă Ȳa din fătă.* (Ȳi luă [= trecu] dinainte.) Dms s.v. **Pri fătă.** Fățiș, pe față. *Pri fătă Țu spúsi.* (Ȳa spus-o pe față.) Dms s.v. **Fătă cu.** În față, vizavi, peste drum de. *Si-ń dărát un cunác mai mári di lu ampirátuluŷ, fătă cu luŷ.* (Să-mi faceți un palat mai mare decât al împăratului, vizavi de al lui.) MP 166/23; *Ca ncriscú suárili, ampirátu vizú un cunác, fătă cu luŷ, și mai mári.* (Când răsări soarele, împăratul văzu un palat, peste drum de al lui, și mai mare.) MP 166/28.

♦ *La scoási cu fătă táváltă.* (L i t. Ȳ scoase cu față mánjită. = L-a făcut de răs.) Cap² 178/39.

Et.: lat. *facia*.

fățiică, pl. fățički s.f. Can² 393; Cap 126; Dms. Fețișoară. *Áu sárutoá pri fătăiică.* (O sárută pe fețișoară.) Dms s.v.

Var.: **fățiică.**

Et.: din *fătă* + *-iică*.

fătiri, pl. fătir s.f. Pap² 79; Dms. Facere, naștere.

Fătirça lúmiłă. (Facerea lumii.) Pap M² 147/17.

Et.: vezi *fac*.

fávrică, pl. fówriț s.f. Dms. Fabrică.

Et.: it. *fabbrica* (mac., bg. *fabrika*).

fázla adv, **di** ~ loc. adv. AtaM 105/22, 297/31; Dms. De prisos; în plus;

inutil. *Vem fázla gípt.* (Avem cereale de prisos.) Dms s.v.; *Țista șei ăi di fázla ua.* (Acest lucru este în plus aici.) Dms s.v.; *Ți fățim sa di fázlă.* (Ceea ce facem este inutil.) Dms s.v.

Var.: **fázlă.**

Et.: tc. **fazla.**

fázlă vezi **fázla.**

fádúl vezi **fudúl.**

fádulxățá vezi **fudulxățá.**

fádulés vezi **fudulisés.**

fádulít vezi **fudulít.**

fágulxáti, *pl. fágulxét s.m.* Can² 392; Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Făguleț, fag mic. *Mécca nu mi vizú că mi vcam stártít dúpu un fágulxáti.* (Ursul nu mă văzu căci mă pitisem după un făguleț.) Dms s.v.

Var.: **făngulxéti** (Can² 392).

Et.: der. de la **fag.**

făguvxáti *s.m.* Dms. Pădure de fag; făget.

Et.: der. de la **fag.**

făguvină, *pl. făguvin s.f.* Cap 125 s.v. *fag*; Dms. Lemn de fag. *Nóstru urmán ăi góală făguvină.* (Pădurea noastră este numai lemn de fag.) Dms s.v. F i g . (Om) vânjos. *Nu ti cățá că-î făguvină.* (Nu te prinde [= nu te lua la întrecere cu el] că este [om] vânjos [= e tare precum e lemnul de fag].) Dms s.v.

♦ *Făguvină uluvótă.* (L i t. Lemn de fag care crește drept și fără noduri. = Se spune despre oamenii nevrednici, care nu se pricepe la nimic.) Cap² 168/27.

Et.: der. de la **fag.**

făkír vezi **fakír.**

fălbăgăiă, *pl. fălbăgăi s.m.* Dms. Lăudăros.

Et.: mac. **falbagja.**

fălbós, **fălbósă**, *pl. fălbós, fălbósi* *adj.* Cerna A/Supl; Dms. Lăudăros, fălos.

Var.: **fălbúós** (Cerna A/Supl).

Et.: din **falbă** + **-ós.**

fălbúós vezi **fălbós.**

fălcós, **fălcósă** *pl. fălcós, fălcósi* *adj.*

Can² 392; Cap 125 s.v. *fălcă*; Dms. Fălcos; cu fălci mari.

Et.: din **falcă** + **-ós.**

fălés, **făliri**, **fălîi**, **fălít** *vb.* IV. *Refl.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 125; ALR II s.n. 7, h. 1861/012; Cerna A/860; Dms. A se făli, a se lăuda, a se mândri. *Lisîta, ca uzó că lúpu si fălçáști di júnîla lui, la priștitó an drum.* (Vulpea, dacă auzi că lupul se laudă cu voinicia lui, îl întâmpină în drum.) Pap M¹ 18/6; *Con si prukó cola, uzó glásur di draț, cum si fălçáu cári ți ári fat.* (Când se apropie acolo, auzi voci de draci, cum se lăudau care ce a făcut.) DP 173/30; *Jo știú că eș mult júni, amá júnili nu si fălçáști niți únă óară.* (Eu știu că ești foarte voinic, dar voinicul nu se laudă niciodată.) Pap M¹ 18/8; *Únă ziuă li flo șoățili lui la césma, cári si fălçáu cum fráți! lor la vçau cumpărát lucrî.* (Într-o zi la cișmea le întâlni pe prietenii ei, care se lăudau cum frații lor le cumpăraseră lucruri.) DP 195/31; *Mi fălçám că la cățáț Jéji.* (Mă mândream că l-am prins pe Jéji.) Cap² 97/2; *Andói si fălé, andói si plănđé di fiçóri! lor.* (Unii se mândreau, alții se plângeau de copiii lor.) Cap² 138/3; *S-nu ti fălész că știú tu ma mul mincúh di míni.* (Să nu te lauzi că tu știi mai multe minciuni decât mine.) AtaM 366/4; *El [lúpu] cățó să si fălçáscă la toț că cu lui dinț poáti, nu sáldi s-li spără vitili, amá poáti s-li dispăráscă și s-li mánáncă.* (El [lupul] începu să se laude la toți că poate cu ai lui dinți nu numai să sperie animalele dar poate să le sfășie și să le mănânce.) Pap M¹ 18/4; *Țéla ampirátu mult slăgăiá că nu vę fiçór ca si fălçáscă și iel.* (Împăratul se tot gândea că nu avea fecior ca să se fălească și el.) Cap² 138/4; *Rápu li flo căpitili turíti di li ló ca si fălésză cu éli.* (Arapul găsi capetele

aruncate și le luă ca să se laude cu ele.) Cap² 56/14.

♦ *Fáli-párda*. (L i t . Laudă-bese. = Se spune despre fanfaroni, care se laudă cu gura dar la fapte dau îndărăt; laudă-mă gură!) Cap² 178/33.

Var.: **falés**.

Et.: sl. *hvaliti* (mac. *fali*).

făliri, *pl. fălir* *s.f.* Lăudăroșenie. *Júnsi ampirát și túcu bun tricú cu făliré lui*. (Ajunse împărat și numai bine o duse cu lăudăroșenia lui.) Cap² 141/10.

Et.: vezi **fălés**.

fălitór, **fălitóri**, *pl. fălitór, fălitóri*

adj. Cap 125 *s.v. fălés*; Dms. Lăudăros. *Ună úará ra un uom mult minčínós și fălitór*. (Era odată un om foarte mincinos și lăudăros.) Cap² 139/29; *Nu poț s-ti viruieș că șimidóuáli sa fălitóári*. (Nu poți să te încrezi căci amândouă sunt lăudăroase.) Dms *s.v.*

Et.: de la **fălés**.

fălsificát, *pl. fălsificáti* *s.n.* AtaM 100/19. Copie.

Et.: mac. *falsifikat*.

Făltóna-cállor *n.pr.* Pap M² 176/20.

Nume de fântână în *Óșin*.

Făltónă *n.pr.* Pap M² 176/19; Cap 125. Nume de fântână în *Óșin*.

fămeál'ă *pl. fămeál'* și **fámél'** *s.f.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 125; Wild h. 453/6, 7; ALDM I, h. 422/1; Dms. **1.** Familie. **2.** Copil, descendent, urmaș; copii. *Io si va ancúrún că nápcum să fátiț fămeál'*. (Eu o să vă cunun ca apoi să faceți copii.) Cap² 76/9; *Ácu-ı fičór si-ń iă fămeáíă, ácu-ı feátă si-ń iă ilă*. (Dacă-i băiat să-mi fie urmaș, dacă-i fată să-mi fie fiică.) DP 192/37; *Je' [...] si dúsiră si-ș ubidăscă fămeál'*. (El [...] se duseră să-și caute copii.) Cap² 73/39; *Fičórlu vizú că nu poáti si leátă ăn cap cu fămeál'a*. (Tânărul înțelese că nu o

poate scoate la capăt cu copiii.) Cap² 106/21; *Ra únă óáră un ămpirát cári nu vęa fămeál'ă*. (Era odată un împărat care nu avea copii.) DP 49/14; *Mulăręa multu jălęá ca nu vęa fămeál'ă și únă zúuă si zărugó la Dómnú*. (Nevasta mult se jelea că nu avea copii și într-o zi începu să se roage la Dumnezeu.) DP 183/2; *Aș fóst-au un bărbát cu únă mulári și raú mult an găilé, că nu viău fumíál'ă*. (Au fost odată un bărbat și o femeie și erau foarte amărâți că nu aveau copii.) MP 96/15; *Cóti mili an Nónti, cóta fămeála z-va da Dómnú*. (Câți oameni drăguți [sunt] în *Nónti*, atâția copii frumoși să vă dea Dumnezeu.) Can T² 122/5; *Cóati fámél'it fuzíti din Lúnđin?* (Câte familii ați plecat din *Lúnđin*?) Dms *s.v.* P. ext. Gospodărie. *Nóstru cătún ári unęáti fámél'*. (Satul nostru are puține gospodării.) Dms *s.v.*;

♦ *Tátu dróbu ș-la da di fămeál'ă*. (L i t. Tatăl își dă ficatul pentru copii. = Părintele își dă și bucățița de la gură pentru copii.) Cap² 178/34; *Astrét să ieș di fámél'ă!* (L i t. Să fii lipsit de copii! = Să n-ai copii!) Pap M² 61/14; *Pi ti fámél'ă!* ([Jur] pe familia ta [pe copiii tăi]!) Pap¹ 44 *s.v.*

Var.: **famifă** (Wild h. 453/6), **fámél'ă** (Can 392), **fumeáíă**, **fumeál'ă**, **fumél'e** (Wild h. 453/7), **fumél'ă**, **fumíál'ă**.

Et.: lat. *familia*.

fámél'ă vezi **fămeál'ă**.

fámiliă, *pl. fámili* *s.f.* ALDM I, h. 422/1. Familie.

Et.: mac. *familija*.

făndarík vezi **făndarík**.

făndarík, *pl. făndaríkă* *s.n.* DP 233/6; Dms. Salon, cameră de oaspeți. *Duoáu ălăitki, cu săltánát, lă dúsiră ăn*

fândarik. (Două curtene, cu [mare] fast, îi duseră în camera de oaspeți.) DP 83/5; *Țeastă udăiă ai că vrin fândarik*. (Odaia aceasta e ca un salon.) Dms. s.v.

Var.: **fândarik**.

Et. nec.

fândóc, *pl. fândócur s.n.* Cap 125; Dms. Bobârnac.

Et. nec.

fănélă, *pl. fănéli s.f.* Can² 392; Cap 125; Dms. Flanelă. *Lă noi sâldi dâscălu purtă fănélă*. (La noi numai învățătorul purta flanelă.) Dms. s.v.

Var.: **fanělă** (Can² 392).

Et.: mac., bg. *fanela* (it. *flanella*).

fănguleți vezi **făguleți**.

Fântăneali (**An** ~) *n.pr.* Pap M² 176/21; Cap 125 s.v. *fântônă*. Nume de loc în *Nônti*.

Var.: **Fântănéli** (Pap M² 176/21).

Fântănéli vezi **Fântăneali**.

fântoănă vezi **fântônă**.

fântônă¹, *pl. fântôn s.f.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125; Dms. Fântână. *Si dâsi șa ân jos ângă ună fântônă și còla flo ună fêtă țe plândcă*. (Se duse așa la vale și lângă o fântână întâlni o fată care plângea.) Pap M² 149/12; *Făta ra șizută lângă ună fântônă*. (Fata se așezase lângă o fântână.) Cap 125 s.v.

Var.: **fântoănă** (Dms. s.v.), **fintônă** (Can² 392 s.v.)

Et.: lat. *fontana*.

Fântônă² (**An** ~) *n.pr.* Pap M² 176/23. Nume de loc în *Nônti*.

Fântôn *n.pr.* Pap¹ 45. Nume de localitate în Meglen.

fâr vezi **fără**.

fărăș, *pl. fărășă s.n.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125, 129; Cerna A/737; Dms. 1. Fărăș. 2. Sertar de păstrat lingurile și furculițele. 3. Vătrai (de dus jarul) Cerna A/737.

Var.: **farăș** (Can² 392), **frășă** (*s.f.* Cap 129).

Et.: tc. **farăș** (bg. dial. **farăș**).

fără *prep.* Pap² 79; Can² 392; Cap 125; ALR II s.n. 4, h. 932/012, 5, h. 1472/012, 6, h. 1645/012; Dms. Fără. *Că vinî sêrta, fi pirdûi toț căli! și vinî cásă fără ca!* (Când veni seara, am pierdut toți caii și m-am întors acasă fără cai.) Cap² 29/23; *Izmikáru [...] si dúsi ân un cătún turțés fără să spúnă la stăpónu lui*. (Argatul [...] se duse într-un sat turcesc fără să-i spună stăpânului său.) Cap² 77/8; *Déduli, fiçóru na criscú, si fêsi mári, cupilăș, cum si ámnă șa, fôr tacóm!* (Moșule, copilul nostru a crescut, se făcu mare, tânăr, cum să umble așa, fără haine!) Pap M² 139/9; *Piștaru, fără să si pucătă napói, ca si prukó di cásă, proțăpó*. (Pescarul, fără să se uite înapoi, când se apropie de casă, începu să strige.) Pap M¹ 24/5; *Pqámili [...] stau fără di frúnzi*. (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Pátru fără ună fac trei*. (Patru fără unu fac trei.) ALR II s.n., 4, h. 932/012; *Grăuă sam, ân moň nu mi pot cătári, áma fără míni, niți un lucrú nu si fáți*. (Grea sunt, în mâini nu mă pot prinde, dar fără mine niciun lucru nu se face. [Ghicitoare: Apa].) Pap M¹ 9/6; *Fiçóru criilát li nvițó toáti, fără ca să zică vrină oară: știu*. (Feciorul isteț le învăță pe toate, fără ca să zică vreodată: știu.) Pap M¹ 20/32; *Urácu [...] si púni pri túmbă fôrá ca să pucătă la boi*. (Plugarul [...] se urcă pe deal fără să se uite la boi.) Pap M¹ 26/6; *Coș fără mátiță*. (Stup fără matcă.) ALR II, s.n., 1, h. 268/012; *Todúr nalt, făr di coásti*. (*Todúr* [n. pr.] înalt, fără coaste. [Ghicitoare: Fumul].) Pap M² 50/24; *Vițól vinî la míni, bou să fúgă, țivá nu nvițó, că ári cap fără criél*. (Vițel veni la mine, bou o să plece, nimic n-a învățat, căci are cap fără minte.) Pap M¹ 20/36.

Făr di. Fără. *Făr di tátă, făr di múmă*. (Fără (de) tată, fără (de) mamă.)

Dms s.v.; *Să spuî, mă făr di ănfurlitúr.* (Să spuî, dar fără exagerări.) Dms s.v. *ănfurlitúră.*

♦ *Camila ubidé cõrni, aș ramási și fâra urécl.* (L i t. Cămila căuta coarne [și] rămase și fără urechi. = Cine aleargă după doi iepuri nu prinde niciunul.) Can T² 124/9; *Biłic fără picurár nu si fáti.* (Turmă fără păstor nu se face [= nu poate exista].) Cap² 167/41; *Vitã fõrã criél.* (L i t. Animal fără minte. = Prost.) Pap M¹ 18/7.

Var.: **fára**, **fără** (Pap² 79), **făr**, **for** (Pap² 79; Cap 125), **fõr**, **fõrã.**

Et.: lat. **foras.**

fărcărés, **fărcăriri**, **fărcării**, **fărcărit**

vb. IV. *Intranz.* Cap 125; Dms. (Despre cal) A fornăi; a strănuta. *Cálu fărcărcăști cu nõrli con vini lúpu.* (Calul fornăie pe nări când vine lupul.) Cap 125 s.v.; *Vitili fărcărcău ăn aioár și noi fučám sub pucróv.* (Vitele fornăiau în grajd și noi sforăiam sub pătură.) Dms s.v.; *Cálu, cõan picăscăști țivá, zăcătã să fărcărcășcă.* (Calul, când simte ceva, începe să fornăie.) Dms s.v.

Et.: bg. **hărkam.**

fărculăș vezi **truculăș.**

fărcõas vezi **fučõs.**

fărcõs vezi **fučõs.**

făricătúră, *pl.* **făricătúr** *s.f.* Can² 392; Cap 126 s.v. *făric*; Dms. Potcovire; ferecătúră.

Et.: din *făric* + *-ătúră.*

fărinár, *pl.* **fărinár** *s.m.* Can² 392; Cap 126 s.v. *fărină*; Dms. Vânzător de făină, făinar. *Ácu vini fărináru, să-ń spuî și lã míni.* (Dacă vine vânzătorul de făină, să-mi spuî și mie.) Dms s.v.

Et.: din *fărină* + *-ár.*

fărinát, **fărinátă**, *pl.* **fărinát**, **fărinátí** *adj.* Cap 126 s.v. *fărină*; Dms. Făinos.

Et.: din *fărină* + *-át.*

fărină, *pl.* **fărinur** *s.f.* Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 126; ALR II s.n. 1, h. 93/012; Cerna A/1416, 1417; Wild h. 1–7; ALDM III h. 1205/1–7, h. 1206/1–7; Dms. Făină. *Únã õrã, ca si fësi únã súșã di tõti ápili sicnirã și birikét ic nu si fësi, [...] si fësi únã scãmputiã, di óca di fãrinã ra doi altãlõț și árá nu putéi flári.* (Odată, când fu o secetă de au secat toate apele și nu se făcu deloc recoltă, [...] fu o scumpete, de era ocaua de făină doi piaștri și tot n-o găseai.) Can T¹ 276/28; *La trimësi [fičõru] únã zúuã la moárã să máșinã fãrinã.* (Îl trimise [pe băiat] într-o zi la moară să macine făină.) Cap² 29/3; *L'úspili să li burvëș cu fãrinã și să-ł li dai la iápã.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să i-i dai iepei.) DP 34/14; *Aș lo pri únã põini fãrinã.* (Își luă făină pentru o pâine.) MP 160/5; *Fëta ra scúnsã an crõbla di fãrinã.* (Fata se ascunsese în putina de făină.) W 66/12; *Únã đúuã, un cãtuñcán pitricú doi fičõr la moárã și u si turnárã fãrã fãrinã.* (Într-o zi, un țaran trimise doi feciori la moară și [ei] se întoarseră fără făină.) AtaM 362/16; *Farinã di gãrnișõr.* (Făină de porumb; mălai.) ALR II s.n. 1, h. 93/012.

♦ *Nu dar fãrinã cu iel.* (L i t. Nu faci făină cu el. = Nu faci nici o ispravă, nici o treabă cu el; Nu faci casă bună cu el.) Cap² 178/36.

Var.: **farinã.**

Et.: lat. **farina.**

fărinós, **fărinõsă**, *pl.* **fărinõș**, **fărinõși** *adj.* Dms. Făinos, ca făina.

Et.: lat. **farinosus.**

fărlîiã vezi **tărlëáuã.**

fărlăccã *s.f.* Wild h. 385/3; ALDM II, h. 1097/7. Suveică.

Var.: **frălăccã** (ALDM II, h. 1097/7).

Et.: mac. **frlačka.**

fărlã vezi **tărlëáuã.**

fărmățã vezi **parmác.**

fărmăcîjă *pl. fărmăcîj s.f.* Cerna A/437. Farmacie.

Et.: dr. *farmacie*.

fărmăcîst *pl. fărmăcîst s.m.* Cerna A/438. Farmacist.

Et.: dr. *farmacist*.

fărmăzón, *pl. fărmăzón s.m.* Dms. Persoană decăzută, cu apucături dubioase. *Fărmăzónuli, ácu ti lău di ti băphés, să vez tu!* (Stricature, dacă te iau și te dau de pământ, să vezi tu!) Dms s.v.

Et.: gr. *φαρμαζόμενος* (bg. *farmason*).

fărnigă vezi **furnigă**.

fărsîjă vezi **virisîja**.

fărtát, *pl. fărtát s.m.* Pap¹ 44, 45; Pap² 79; Can² 392, 393; Cap 126; Cerna A/Supl; ALDM I, h. 417/1–7; Dms. Fârtat, prieten. *Bégu ăñ L'umniță vút-ău un fărtáti și cu iăl si dús-ău la luov.* (Beiul din *L'umniță* avea un prieten și cu el a plecat la vânătoare.) AtaM 379/10; *Bini aflóm furtáti.* (Bine te-am găsit, fârtate.) W 68/21; *Te țop, bra, fărtáti?* (De ce țipi, bre, frate?) Cap² 83/8; *Nu ti spári, furtáti.* (Nu te speria, fârtate.) W 67/15; *Íundi, iún-ti duț, fărtáti?* (Unde, unde de duci, fârtate?) Can T³ 166/25; *Bólin Dúičin ve trej fartát: un nalbánt, un cuțutár și un dukanğia.* (*Bólin Dúičin* avea trei prieteni: un potcovar, un cuțitar și un negustor.) Can T² 108/27; *Laiñț fărtát la țănēju lu nivéstăř cal.* (Ceilalți prieteni țineau calul nevestei.) Cerna T; *Călisira tuăț fărtáti! și zuntuni!* (Îi poftiră pe toți fărtații și neamurile.) MP 204/5; *Fărti Cristi!* (Fârtate Cristi!) Cerna A/Supl; *Fărti Risti, zăél si-ț spun un lucrú.* (Fârtate Risti, vino să-ți spun un lucru.) Cap 126 s.v.

♦ *Ca di fărtát la dăró.* (L i t. Îl făcu ca de fârtat. = L-a bătut bine; l-a aranjat bine.) Cap² 178/38.

Var.: **fartát**, **fărti**, **fărtáti**, **furtát**.

Et.: din *frate* + *-át*.

fărtátcă, *pl. fărtátki s.f.* Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Surată.

Et.: din *fărtát* + *-că*.

fărtátčuc vezi **fărtátčuc**.

fărtátati vezi **fărtát**.

fărtátlóc vezi **fărtátlóc**.

fărtátčuc vezi **fărtátčuc**.

fărtátčuc, *pl. fărtátčúť s.m.* Can² 393; Dms. Prieten mai mic.

Var.: **fărtátčuc** (Can² 393), **fărtátčuc** (Cap 126 s.v. *fărtát*).

Et.: de la *fărtát* + *-čuc*.

fărtátlóc vezi **fărtátlóc**.

fărtátlóc, *pl. fărtátlóc s.n.* Can² 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Frăție, camaraderie.

Var.: **fărtátlóc** (Can² 393), **fărtátlóc** (Dms).

Et.: din *fărtát* + *-lóc*.

fărtátîlă, *pl. fărtátîl s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 126 s.v. *fărtát*; Dms. Prietenie strânsă, camaraderie; frăție de cruce.

Et.: din *fărtát* + *-îlă*.

fărti vezi **fărtát**.

făsălóc *s.* Aventură, peripeții; treabă. *Acmuă s-la spun și miău făsălóc.* (Acum să vă spun și peripețiile mele.) MP 254/30.

Et. nec.

făsărijă, *pl. făsărij s.f.* ALDM I, h. 171/2–7; Dms. Gălăgie.

Et.: gr. *φασαρία*.

făsóli vezi **făsúl**.

făsuliie vezi **făsúl**.

făsúl, *pl. făsúlă s.n.* Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR II s.n. 4, h. 1097/012; ALDM II, h. 983/7; Dms. Fasole. *Făsóli tărótă.* (Fasole bătută.) ALR II s.n. 4, h. 1097/012; *Bob si zífi la făsuliie.* (*Bob* se spune la fasole.) Cerna T.

Var.: **făsóli**, **făsuliie**.

Et.: gr. *φασούλι* (bg. *fasul*).

fășăniță vezi **fășiniță**.

Fășănițur *n.pr.* Pap M² 176/25; Cap 126. Nume de loc în *Nônti*.

Var.: **Fășănițur** (Cap 126).

Et.: **fășăniță**.

fășiniță, *pl. fășiniți, fășinițur s.f.* Can² 393; Cap 126 s.v. *fășă*; ALR II s.n. 1, h. 8/012; Dms. Fășie. *Fășiniță di pimint*. (Fășie de pământ.) ALR II s.n. 1, h. 8/012; *Cu ună fășiniță di pimint si slăgăia urăc*. (Cu o fășie de pământ se credea agricultor.) Dms s.v.

Var.: **fășăniță** (Can² 393; Dms).

Et.: der. de la **fășă**.

Fășănițur vezi **Fășănițur**.

făt vezi **fut**.

fătút vezi **futút**.

fățiccă vezi **fățiccă**.

fășamin, fășamină (fășamini) *pl. fășamiñ, fășamini adj.* și *s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 126; ALR I, h.495/012; Cerna A/Supl; ALDM II, h. 753/1-6, h. 774/1-5, 7; Dms. (Ființă) de sex feminin. *oăia fitoă un nel fășamin*. (Oaia a fătut o mieluță.) Dms s.v.; *Multăș vrăa să-l rudăscă fășamină*. (Mult își dorea să-i nască fată.) Dms s.v.; *Căfcu fêsi fêmini?* (Ce fel de fete făcu?) Cerna A/Supl; *Nă! fășmine*. (Mieluțe.) Cap 126 s.v.; *Fășamini vițol*. (Vițelușă.) ALDM II, h. 753/2-5; *Fășamini mănđu*. (Mânză.) ALDM II, h. 774/1, 7.

♦ *Iapa fășamină-l rudă*. (L i t. Iapa îi fătă un mânz de sex feminin. = Se spune despre cei care încearcă ceva, dar nu reușesc.) Cap² 179/1.

Var.: **fășmin, fășmin**.

Et.: lat. **feminus, femina*.

fășărică¹, *pl. fășăriț s.f.* Can² 393; Cap 126; Dms. Ferigă. *Fičóru [...]amplo un foáli și la dărără di coăja di bou și la turi ân fășărică*. (Băiatul [...] umplu un burduf pe care îl făcură din piele de bou și-l aruncă în ferigă.) Cap² 142/25; *Cusiră undou brăți di fășărică și dărără dușec di*

durmít. (Cosiră câteva brațe de ferigă și făcură saltea de dormit.) Dms s.v.

Var.: **fășărică¹** (Can² 393).

Et.: lat. *filix, -licem*.

Fășărică² (*Ân ~*) *n.pr.* Pap M² 176/26; Dms. Nume de loc în *Lunđin*. *Ân Fășărică și noi vșam ágri*. (În Fășărică aveam și noi terenuri agricole.) Dms s.v.

Var.: **Fășărică²** (Pap M² 176/26).

Et.: **fășărică¹**.

fășăta, *pl. fășăti s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; ALR I 2, h. 191/012, h. 192/012, 013, h. 245/012, 013; ALR II s.n. 2, h. 6, h. 1656/012; Cerna A/50, 55, 509-513; Wild h. 447/7, h. 461/1-7; ALDM I, h. 453, 456/1-7; Dms. Fată, fiică; copilă. *Au lo căulu țel di lemñ și fuzi să-u căftă fășăta țxa mai mușăta di lumi*. (Luă calul de lemñ și plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap² 108/12; *Dú-ti fășătu, s-ti mănăncă că murim di ápu*. (Du-te, făt, să te mănânce, că murim de apă [= sete].) Cap² 120/3; *Am [...] ună fășăta nosocómă*. (Am [...] o fiică infirmieră.) AtaM 390/15; *Fičúru, ca z-dúsi căsă, lo un fustán di cadafé și di mătási și z-dúsi s-uy priminiășcă fiăta*. (Tânărul, dacă se duse acasă, luă o rochie de catifea și de mătase și merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Si dúsi șa ân jos ángă ună fântónă și còla flo ună fêță țe plănđcă*. (Se duse așa la vale și lângă o fântână acolo întâlni o fată care plângea.) Pap M² 149/12; *Ácu mi lșca âmpirátu di mullári, ișo si-î rudés un fičór cu soărli ân frúnti și ună fășăta cu lúna-n képtu*. (Dacă împăratul mă ia de nevastă, eu o să-i nasc un băiat cu soarele în frunte și o fată cu luna-n piept.) DP 191/3; *Țista [gaйдагіа] priună cu ómini! lu cupilășu si duc sfirindurle la fêță cu puclóni, cu răzint și cu girdánu di furliñ*. (Acesta [cimpoierul] împreună cu oamenii [cimpoiului] se duc, cântând din cimpoi, la

fată cu pocloane, cu argint și cu salba de bani de aur.) Can T¹ 274/32; *Vșa ună fșătă că vrînă turtură și sirbičósă çóata si fși.* (Avea o fată ca o turturică și cât se poate de harnică.) DP 78/3; *Fóst-au ună óară ună mulári cu doáúă fėti.* (Era odată o femeie cu două fete.) W 59/3; *Să vinim mōni să-ú trantím tapóla di să-ú lom féta.* (O să venim mâine să doborâm plopul și să luăm fata.) Pap M¹ 16/4; *Kínisi si miărgă și bătú pri ună fșătă crăliăscă.* (Porni la drum și întâlni o fată de împărat.) MP 18/17; *Ca si dășfși cuála, flo triăi fși.* (Dacă se coborî acolo, găsi trei fete.) MP 16/26; *Fșătili fși cătara s-plóngă.* (Fetele acelea începură să plângă.) MP 18/1; *U scuási cuája [di căpră] di pri ia, s-fși fșătă.* (Scoase pielea [de capră] de pe ea, [și] se făcu fată.) MP 128/7; *Búnă și criilătă fșătă am.* (Frumoasă și deșteaptă fată am.) DP 69/5; *Fșătă mări.* (Fată mare.) ALDM I, h. 456/1-7; *Rușone fșătă.* Nume de plantă; rușinea fetei. Can² 393. P. e x t. Logodnică, mireasă. Wild h. 447/7.

Var.: **fětă**, **fșătă**.

Et.: lat. *feta*.

fșătícă, pl. **fșătíčkí** s.f. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127 s.v. *fșătă*; ALDM I, h. 454/1-6; Dms. Fetiță. *Uzójă că si pirdú ună fșătícă.* (Am auzit că s-a pierdut o fetiță.) Dms s.v.

Var.: **fșătícă** (Cap 127 s.v. *fșătă*), **fėtičkă** (Can² 393), **fėtičkă** (Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393 s.v.), **fítičkă** (Cap 127 s.v. *fșătă*).

Et.: din *fșătă* + *-íčkă*.

fșătícă vezi **fșătícă**.

február vezi **februáriă**.

februáriă s. Cerna A/1546; ALDM III, h. 1310/1-7. Februarie.

Var.: **február** (ALDM III, h. 1310/1), **februáris** (ALDM III, h. 1310/6),

februários (ALDM III, h. 1310/7), **februáriu** (ALDM III, h. 1310/2-5).

Et.: dr. **februarie**.

fes, pl. **fésur** și **fési** s.n. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; Dms. Fes, căciulă. *Ţéla aș la lără fésu din cap.* (Aceia îi luară fesul din cap.) Cap² 47/26; *An luăc di cuávă, aș diđđira un fșăs din cap s-la ámpîă di ápu.* (În loc de cofă, îi dădură un fes din cap să-l umple cu apă.) MP 36/25; *Fésu la nșără cu furlín.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T¹ 266/9; *An vro pri fes pun fșétili și tipilóc di răzint.* (În vârful căciulii fetele pun și *tipilóc* de [acoperământ brodat cu] argint.) Can T¹ 266/9; *Fésu la pörtă tiniri! ómiñ.* (Fesul îl poartă oamenii tineri.) Can T¹ 265/9.

Var.: **fșăs**.

Et.: tc. *fes* (mac., bg. *fes*).

fet, **fitári**, **fitái**, **fitát** vb. I. Tranz. și refl. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; ALR II 2, h. 328/012; Dms. A fâta. *Íapa fitóá doș moanđ.* (Iapa a fâtat doi mânji.) DP 34/18; *Tunțca țca lámhá țırzá si fșătă.* (Atunci, zmeoaica era pe punctul de a fâta.) Cap² 143/24.

Nu-ń ți fșătă căpu. A nu-l duce capul. *Si čudčá drácu cum di pugudí pri tári uom ți íc nu-l fșătă căpu.* (Se mira dracul, cum de nimeri peste așa un om, pe care nu-l duce capul.) DP 118/33; *Cu ți ári grișóát fista fakír di țčăști li trázi și să-l da Dómnu tári mulári, ți lá țivá nu-l fșătă.* (Cu ce a greșit amărâțul acesta de le trage [toate] astea și [ca] să-i dea Domnul o așa femeie, [pe care] nu o duce capul la nimic.) DP 56/30.

♦ *A! ți fitó bóu.* (L i t. I s-a fâtat [= a fâtat] boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Can T² 111/21.

Et.: lat. *fetare*.

februáris vezi **februáriă**.

fevruários vezi **februáriiă**.

fevruáriu vezi **februáriiă**.

fëmin vezi **fëámin**.

fëric vezi **fáric**.

fërică^{1,2} vezi **fëárică**^{1,2}.

fëtă vezi **fëátă**.

fëtiică vezi **fëátiică**.

fëtiică vezi **fëátiică**.

fiát s.n. invar. Dms. Preț, valoare.

Et.: tc. **fiyat**.

fiās vezi **fes**.

fiătă vezi **fëátă**.

fič s. În expr. *Cu fiču*. Numele unui
joc de copii. Pap M² 91/16.

Et. nec.

fičór, pl. **fičór** s.m. Pap² 79; Can² 393; Cap 127; ALR I 2, h. 185/012, 013; ALR II 1 h. 53/012; ALR II s.n. 5 h. 1476/012; Cerna A/55, 509, 515–517; Wild h. 459/1–7, h. 460/1, 3–7; ALDM I, h. 452, 458/1–7; Dms. Fiu, băiat; copil, fecior; flăcău, tânăr. *Fičór mic*. (Băiețel.) Cerna A/516; *Si čudęajú cum si la pęáră fakíru di fičór, cări nu vęa niți un cabát*. (Se întrebau cum să-l omoare pe bietul flăcău, care n-avea nicio vină.) Cap² 74/26; *Micu fičuór lă am căsă, sirbęáști și iăl că filaca*. (Băiatul cel mai mic este acasă, lucrează și el ca paznic.) AtaM 390/15; *Vem fičuór cări căntára și ișóra dascăl, cătihatéj, iátroj*. (Avem băieți care au învățat și au ieșit dascăli, profesori, medici.) AtaM 390/13; *La fišta fičuár fiári mánęă*. (Copilului ăsta îi trebuie mâncare.) Kats 70/2; *Am [...] un fičuór, la zaharoplastíu sirbęáști*. (Am [...] un fiu, lucrează la cofetărie.) AtaM 390/15; *Únă táifă ș-vęa șápti fičór*. (O familie avea șapte copii.) DP 202/20; *Únă zúuă tátu și múma si lăfiáu cõt ăj angrășát fičóru*. (Într-o zi tata și mama vorbeau cât s-a îngrășat feciorul.) Pap M¹ 14/7; *Cațără fičóri! să vină un căti un și să ięeră căti únă mučcătă di bibă*.

(Începură copiii să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T¹ 277/19; *Vin toáti námurli di cútru fičór cu cōti un băcșis, ă! duc la rămásnica lu fičóru*. (Vin toate neamurile din partea tânărului cu câte un dar, îl duc logodnicei tânărului.) Cerna T; *Tát-su fičórluj scōti kési și púni pri pugáčă cōtiva liri și lánti pári*. (Tatăl tânărului scoate punga cu bani și pune pe pâine câteva lire și alți bani.) Can T² 118/11; *Cōada lu cálu lu fičór lu cățó múntili*. (Muntele agăță coada calului feciorului.) Cap² 136/34; *Fičóru si dúsi la ápu și ampló un șóali și la dărără di cōája di bou*. (Feciorul se duse la apă și umplu un burduf pe care îl făcură din pielea bouului.) Cap² 142/24; *Fă tu un cōdru și să-l trimet fičóru să nu-l dúcă*. (Fă tu o plăcintă și să-l trimiți pe băiat să mi-o aducă.) Cap² 115/36; *La fęátă ă! si fęesi milă di fišta fičór și, cōn nu ra drácu cōla, ă! zisi la fičór*. (Fetei i se făcu milă de acest băiat și, când dracul nu era acolo, îi zise băiatului.) Pap M¹ 20/23; *Fišta fičúrii si ia bat că nu mi scúltă*. (Pe copiii aceștia o să-i bat că nu mă ascultă.) Kats 70/4; *Fičórlă antrără tru únă urmáni múltu dęásă și culó si scúmsiră*. (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă și acolo se ascuseră.) Cap² 105/20; *Fičóri! și colidisés si zic colidár*. (Copiii care colindă se numesc colindători.) Can T¹ 268/14; *Táta-su nu ia putęă cunqăștiri ca vęa tricút molt vácót și fičórii rau criscút și rau izminít la fáță*. (Tatăl lor nu putea să-i recunoască, deoarece trecuse multă vreme și copiii crescuseră și se schimbaseră la față.) DP 188/26; *Teła ampirátu mult slăgăiă că nu vę fičór ca si fălęască și iel*. (Împăratul se tot gândea că nu avea băiat să se fălească și el.) Cap² 138/4; *Mqárte [...] a! lq súflitu la fičór și fuzi*.

(Moartea [...] îi luă sufletul băiatului și se duse.) Cap² 23/6; *Ūnă zúuă, ca ișóra fičúrii la luăf, nu s-turnára cásă.* (Într-o zi, dacă plecară feciorii la vânătoare, nu se [mai] întoarseră acasă.) MP 12/8; *Fičóri! antrără an un urmán mult des.* (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă.) Pap M¹ 14/26; *Ra un oără un tátă și únă múmă cări veu mulț fičór.* (Era odată un tată și o mamă care aveau mulți copii.) Pap M¹ 14/2.

Fac fičór. A naște. ALDM I, h. 468/1.

♦ *Fičóri! mánancă prúni, la tátóh la strépijă dínți!* (L i t. Copiii mánancă prune, iar părinților li se strepezesc dinții. [= Dezmățul copiilor ce îl suportă părinții].) Pap M² 69/41.

Var.: **fičúár** (Cap 127 s.v.; ALDM I, h. 452, 458/3; Dms s.v.), **fičúor**, **fičúr**.

Et.: lat. *fetiulus.

fičórel vezi **fičurél**.

fičoriș, *pl. fičoriș* s.m. Fecioraș, copilaș. *Kínisi cu dóiľă fičoriș mulăręa lui.* (Femeia lui porni [la drum] cu cei doi copilași.) DP 36/17.

Et.: din **fičór** + **-iș**.

fičorlác vezi **fičurlác**.

fičúár vezi **fičór**.

fičúor vezi **fičór**.

fičúr vezi **fičór**.

fičureám s. col. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Feciorime; tineret. *Noi, fičurámęa, că nă sculám dimineęăta, dunám práčki di čárníč și dărám foc.* (Noi, tinerii, când ne sculam dimineata, adunam crengi de dud și făceam focul.) AtaM 360/20; *Múľtă fičuręami vizúi cóla.* (Mult tineret am văzut acolo.) Dms s.v.

Var.: **fičurými** (Pap² 79; Can² 393).

Et.: din **fičór** + **-ými**.

fičureáști adv. Dms. Copilărește. *Júdică fičuręăști.* (Judecă copilărește.) Dms s.v.

Et.: din **fičór** + **-ęăști**.

fičurél, *pl. fičurél* s.m. Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Băiețel; tinerel. *Fóst-au vrínă oără un fičórel.* (Era odată un băiețel.) Cerna T.

Var.: **fičórel**.

Et.: din **fičór** + **-él**.

fičurés, **fičuręáscă**, *pl. fičuręst* adj. Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Dms. Fecioresc, copilăresc.

Var.: **fičurés** (Can² 393; Dms).

Et.: din **fičór** + **-és**.

fičurés vezi **fičurés**.

fičurými vezi **fičuręami**.

fičuríc, *pl. fičurít* s.m. Cap 128 s.v. *fičór*; ALDM I, h. 459/1. Băiețel; copilaș.

Et.: din **fičór** + **-ic**.

fičurilă s.f. col. Dms. Feciorime; tineret.

Et.: din **fičór** + **-ilă**.

fičurlác, *pl. fičurlát* s.m. Can² 393; Cap 128 s.v. *fičór*; Cerna A/516; ALDM I, h. 459/1–6; Dms. Copilaș, tinerel, fecioraș; băiețel. *[Picuráru] vęádi un fičurlác.* ([Păstorul] vede un copilaș.) AtaM 395/17; „*Fičurlácu s-ľă friziť*”, *zisi móșu, „di cu scrum s-mi ung di sa-ń tręácă*”. („Să frigeți copilașul”, zise moșul, „ca să mă ung cu scrum și să-mi treacă”.) DP 40/28; *Ţista fičurlácu mult criștęá, cęan ra di un an ra că di zęáťi.* (Copilașul acesta creștea mult, când era de un an era ca de zece.) DP 105/34; *Áťi la grăbni țela fičorlácu și la turí ńn Vardár.* (Și-l apucă pe fecioraș și-l aruncă în Vardar.) DP 32/5; *An țęa nõápti mulăręa áș rudí un fičorlác.* (În acea noapte femeia născu un copilaș.) DP 32/1.

Var.: **fičorlác**.

Et.: din **fičór** + **-lác**.

fičurlóac vezi **fičurlóac**.

fičurlóac, *pl. fičurlóťi* s.m. Can² 393; Dms. Timpul copilăriei; copilărie.

Var.: **fičurlóac** (Dms).

Et.: *din fičor + -lŏc.*

fidán, fidáncă *pl. fidán, fidánki* *s.m.* și *f.* Cap 127; Cerna A/1309; ALDM II, h. 1118/1, 4, 5, 7; Dms. Lăstar, mlădiță. *Ca si-n la ləau, mámu móri, Góna lu Ménța [...], fidán di trindáfil.* (Că-l voi lua, mamă, măre, pe Góna lui Ménța [...], lăstar de trandafir.) Cap 18/13.

♦ *Ca vrin fidán.* (L i t. Ca un lăstar = Se zice despre un tânăr chipeș și voinic.) Dms s.v.

Et.: tc. *fidan* (mac., bg. *fidan*).

fiémin vezi **feámin.**

fikír vezi **fakír.**

filaca *s.m.* Paznic. *Mícu fičúór lă am căsă, sirbăști și iăl că filaca.* (Pe băiatul cel mai mic îl am acasă, lucrează și el ca paznic.) AtaM 390/15.

Et.: gr. *φύλακας.*

filádă, *pl. filóz* *s.f.* Can² 393; Dms.

1. Abecedar. *Dica-ú anvítă „crúțe-jútă”, a l' dădê filádă.* (După ce învăță „Cruce-ajută”, îi dădea abecedar.) Can T¹ 266/37; *Áu scóasi filáda.* (A terminat [= de studiat] abecedarul.) Dms s.v.; *Că pri ápu cántá filádă.* (Citea abecedarul ca pe apă [= cursiv, fluent].) Dms s.v.

2. Foaie, foiță. *Dqań únă filádă să-n dar únă țigară.* (Dă-mi o foiță să-mi fac o țigară.) Dms s.v.

Et.: gr. *φύλλαδα.*

fildiș, *pl. fildiș* *s.m.* Cap 127; Dms. Dinte sau os de elefant; fildeș.

Et.: tc. *fildiși.*

Filəa *n.pr.* Cap 127. Nume de persoană. *Ĭel ș-u lə, mámu móri, Filəa di lu Vínəa.* (El și-o ia [în căsătorie], mamă dragă, pe Filəa a lui Vínəa.) Cap² 21/2.

filəán *pron. neh.* Pap² 79; Can² 393; Cap 127; Dms. Cutare. *Stróinícu spúni ca-ĭ vínít să la-ú țéră fəta dúpu filəán cupiláš.* (Pețitorul spune că a venit să le-o ceară fată după cutare tânăr.) Can T¹ 274/7; *Să furóm pári di la filén čurbağĭia.* (O să furăm bani de la cutare

bogătaș.) Cap² 33/25; *Si uzó la ampirátu că la filəán čésmă raų doi răslán.* (Se auzi la împărat că la cutare fântână erau doi lei.) Cap² 75/28; *Triməasi doi suvariĭ sa-l' spúnă că čilibi ámpirát nărănčăști să si dúcă ăń filán cazá.* (Trimise doi jandarmi să-i spună că nobilul împărat poruncește să se ducă în cutare district.) DP 73/38.

Ăn filəán văcót. (Odată, de mult, la un moment dat; nu știu când.) Cap² 26/14.

Var.: **filén, fil'án.**

Et.: tc. *filán.*

filén vezi **filəán.**

filĭiă, *pl. filĭi* *s.f.* Can² 393; Cap 127;

Cerna A/809; ALDM II, h. 727/1–7; Dms. Felie. *Ună filĭiă di pəáni.* (O felie de pâine.) Dms s.v.; *Filĭiă di ľubiniĭă.* (Folie de pepene verde.) Dms s.v.; *Tă'ó únă filie.* (Tăie o felie.) Cap² 75/3; *Áră óspiĭl' pri únă filĭi di pəni anĭápă cáti un mitilic.* (Iar oaspeții înfig câte un bănuț pe o felie de pâine.) Can T² 118/22.

Var.: **filĭă, filie.**

Et.: gr. *φελί* (bg. *filija*).

filĭă vezi **filĭiă.**

filie vezi **filĭiă.**

filíz *s.m.* AtaM 297/32. Lăstar, mlădiță.

Et.: tc. *filiz* (bg. *filiz*).

fil' (**fil**), *pl. fil'* *s.m.* Elefant. *Fráĭi' vĭău căĭát și un fil' mult mári.* (Frații prinseseră și un elefant foarte mare.) MP 244/1.

Et.: tc. *fil.*

fil'ál *adv.* Dms. Imediat, numaidecât. *Fil'ál să vină.* (Să vină imediat.) Dms s.v.; *Fil'ál lă fləa ĝuiápu.* (A găsit răspunsul imediat.) Dms s.v.

Et. nec.

fil'án vezi **filəán.**

fimirídă, *pl. fimirídi* *s.f.* ALDM III h. 1465/2–7. Ziar.

Et.: gr. *εφημερίδα*.

Fînă *n.pr.* Pap² 79. Nume de cățea.

finér, *pl. finețără* *s.n.* AtaM 78/1, 139/16; Dms. Felinar. *Țări s-ti ubidim cu finéru.* (Trebuie să te căutăm cu felinarul.) Dms s.v.

Et.: tc. *fenér* (mac., bg. *fenér*).

fintónă vezi **fântónă**.

fjócă, *pl. fjóki* *s.f.* AtaM 287/31; ALDM II, h. 697/1. Sertar.

Var.: **fjócă** (AtaM 287/31).

Et.: mac. *fjoka*.

firă, *pl. firi* *s.f.* Dms. Lipsă, pierdere în greutate. *Grănu vu firă mări.* (Grăul [= bobul de grâu] a avut pierdere mare în greutate.) Dms s.v.; *Nu mi zăușoái, ăń dçádi firă.* (N-am fost atent, mi-a dat lipsă [la cântar].) Dms s.v.

Et.: gr *φύρα* (mac., bg. *fira*).

firăunlúc, *pl. firăunlúți* Dms. Perfidie, răutate, intrigă. *Săldi firăunlúc ăi bun.* (Numai de intrigă e bun.) Dms s.v.

Et.: din *firión* + *-lúc* [= *lœc*].

firés, **firiri**, **firi**, **firit** *vb.* IV. *Refl.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 393; Cap 127; Dms. A se feri, a se păzi; a se ascunde. *Firé-ti si nu ti calcă calu.* (Ferește-te să nu te calce calul.) Can² 393 s.v.; *Mi firés s-nu țivá s-mi veádă.* (Mă ascund să nu cumva să ma vadă.) Dms s.v.; *Dómnu s-ti firéscă.* (Să te păzească Dumnezeu.) Dms s.v.

♦ *Si firéști ca drăcu di tāmóńă.* (Se ferește ca dracul de tămâie.) Cap² 207/10.

Et.: lat. **ferire*.

firióń, *pl. firióń* *s.m.* Dms. Om rău, perfid, intrigant. *Țista-ı mări firióń.* (Acesta e mare intrigant.) Dms s.v.; *Fuı di ıa firióńuli!* (Fugi de aici răule!) Dms s.v.

Et.: din tc. *firavun*.

firisés vezi **furisés**.

firisít vezi **furisít**.

firmán *s.* Ordin, decret; firman. *Priună cu siățira căzú și un firmán.* (Împreună cu secera căzu și un ordin.) MP 202/20; *Ți pișiiá firmánu?* (Ce scria în decret?) MP 202/22.

Et.: tc. *ferman* (bg. *ferman*).

firtés vezi **firtúies**.

firtués vezi **firtúies**.

firtúies, **firtúiri**, **firtúii**, **firtúit** *vb.* IV. *Tranz.* ALDM III, h. 1522/1–4, 6, 7. A însăila.

Var.: **firtés** (ALDM III, h. 1522/5, 6), **firtués** (ALDM III, h. 1522/1–3).

Et.: nec.

firusés, **firusíri**, **firusii**, **firusít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. A scădea în greutate, a slăbi; (despre lichide) a se evapora. *Din zúyă, zúyă firuséști.* (Zi de zi scade în greutate.) Dms s.v.; *Ácu ver bróńđa s-nu firuséscă, să-ı țoń ăń prăsó!* (Dacă vrei ca brânza să nu scadă [= să nu piardă din greutate], să o ții în saramură.) Dms s.v.; *Dicqń si ńńlușqń, firusi fákíru.* (De când s-a îmbolnăvit, a slăbit sărmanul.) Dms s.v.; *Di ți ńmbătńrńéști, firuséști.* (Pe măsură ce îmbătrânește, slăbește.) Dms s.v.; *Ápa qńan ıarbi, firuséști.* (Când fierbe, apa se evaporă.) Dms s.v.

Et.: gr. *φυραίνο*.

fisúnă, *pl. fisúnes* *s.f.* ALDM III, h. 1492/5. Foale, burduf.

Et.: gr. *φυσούνα*.

fișéc, *pl. fișéți* *s.n.* Cap 127; Cerna A/1694; AtaM 297/32; Dms. Cartuș. *Un sindúk plin di fișéți.* (O ladă plină cu cartușe.) Dms s.v.; *Cu un fișéc, ti mńńńncă lupi!* (L i t. Cu un [singur] cartuș, te mńńńncă lupii. = Dacă nu ești bine înarmat, te omoară dușmanii.) Dms s.v.

♦ *Ca fișéc.* (Ca [un] cartuș.) = Se spune despre cineva care are o ținută elegantă.) Cap² 179/9.

Et.: tc. *fıșec* (mac., bg. *fıšek*).

fișiclôac vezi **fișiclôc**.

fișiclôc, *pl. fișiclôți și fișiclôcur s.n.*
Dms. Cartușieră. *Cu fișiclôțili pricruțâti
ămnă.* (Umbla cu cartușierele
încruciate.) Dms s.v.

Var.: **fișiclôac**.

Et.: tc. *fışeklik*.

fișiclișă, *pl. fișicliș s.f.* AtaM 108/16.
Cartușieră.

Et.: din *fışec* + *-lișă*.

fit *adv.* În expr. **Sam fit**. Dms. A fi
chit. *Im fit, n-o-ai să-n dai, n-o-am să-ț
day.* (Sântem chit, n-ai să-mi dai, n-am
să-ți dau.) Dms s.v.

Et.: tc. *fit*.

fitătôară, *pl. fitătôari s.f.* Can² 393;
Cap 127 s.v. *fet*; Dms. (Despre oaie,
vacă) Fătătoare.

Et.: din *fet* + *-ătôară*.

fităști *adv.* Can² 393; Dms. Ca
fetele.

Var.: **fităști** (Can² 393).

Et.: din *fătă* + *-ăști*.

fităscă, *pl. fitășt adj.f.* Pap² 79; Can²
393; Dms. Fetesc, de fată (de fete).
*Cățără un fițôr, măscuri, la priminiră an
fităscă rúbă.* (Prinseră un băiat, voinic,
și-l îmbrăcară în haine de fată.) Pap M²
156/6; *Scot gîpt și la duc la môră cu
côntișă fitășt.* (Scot grâu și-l duc la moară
cu cântece de fete.) Can T² 118/4.

Var.: **fităscă**.

Et.: din *fătă* + *-esc*.

fităscă vezi **fităscă**.

fităști vezi **fităști**.

fitică, *pl. fitiki s.f.* Cap 127 s.v. *fătă*;
ALR I 2, h. 191/013; ALDM I, h. 454/7.
Fetișă, copilă.

Et.: din *fătă* + *-ică*.

fitică, *pl. fitički s.f.* Cap 127 s.v.
fătă; Dms. Fetișă.

Var.: **fitică** (Cap 127 s.v. *fătă*).

Et.: din *fătă* + *-ică*.

fitil, *pl. fitilă și fitilur s.n.* AtaM
297/33; Dms. Fitul. *Fitil di lămbă.* (Fitul
de lampă.) Dms s.v. Fig. Intrigă. *Țela-ț cu
fitilur.* (Acela e cu intrigă.) Dms s.v.

Pun un fitil. A băga intrigă. Dms s.v.

Et.: din tc. *fitil* (mac. *fitil, fitilj*, bg.
fitil).

fitilă *s.f.* Dms. Feticie, feciorie. *Fitila
ăi scôampă lă fătă.* (Feticia e scumpă la
feticie.) Dms s.v.

Et.: din *fătă* + *-ilă*.

fitimi *s.f. sg.t.* Dms. Mulțime de fete.
Côtă fitimi nu vcam vizut. (Atâta
mulțime de fete nu [mai] văzusem.) Dms
s.v.

Et.: din *fătă* + *-imi*.

fitișcă vezi **fitișcă**.

fitișôrcă vezi **fitișôrcă**.

fitișôrcă vezi **fitișôrcă**.

fitișôrcă, *pl. fitișôrki s.f.* Pap¹ 45;
Pap² 79; Can² 393; Cap 127 s.v. *fătă*;
ALR II, 1, h. 140/012; Cerna A/511;
ALDM I, h. 455/1-7; Dms. Fetișă;
fetișcană.

Var.: **fitișôrcă** (Pap² 79; Can² 393;
Dms), **fitișôrcă** (Cap 127 s.v. *fătă*;
ALR II, 1, h. 140/012).

Et.: din *fătă* + *-iș* + *-ôrcă*.

fitlôac vezi **fitlôc**.

fitlôc, *pl. fitlôți s.n.* Can² 394; Dms.
Feticie, timpul petrecut ca fată.

Var.: **fitlôac** (Dms).

Et.: din *fătă* + *-lôc*.

fitôănă vezi **fitôănă**.

fitôănă, *pl. fitôn s.f.* Cap 127 s.v.
fătă; Dms. Fetișcană. *Din prătucălă ieși
ună fitônă mult bünă.* (Din portocală ieși
o fetișcană foarte frumoasă.) Cap² 137/2.

Var.: **fitôănă** (Dms.)

Et.: din *fătă* + *-ônă*.

fiu¹ *s.m.* Pap² 79; Cap 128; Dms.
Instrument folosit de argintari.

Et. nec.

fiu² în **fiu**, **fiu** *interj.* Hai, hai, încet-încet, pâș-pâș. *Fičóru li pridunóá cáprili și fiu, fiu loá șa ncóla.* (Feciorul adună caprele și hai, hai, o luă așa încolo.) DP 65/4.

Et.: onomatopee.

flamúnt vezi **flămúnd**.

flat, **flátă** *pl. flați, fláti* *adj.* Can² 394. Găsit. P. e x t. Vitreg. *Fráti flat.* (Frate vitreg.) Can² 394 s.v.; *Flátă múmă.* (Mamă vitregă.) Can² 394 s.v.

Et.: vezi **áflum**.

flátki vezi **platki**.

flămândgáță vezi **flămundețăță**.

flămândéță vezi **flămundețăță**.

flămúnd, **flămúndă**, *pl. flămúnd* (**flămúngă**, **flămúinț**), **flămúndi** *adj.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 394; Cap 128; Cerna A/317, 318, 591; Wild h. 227/7, h. 227 a /2, 4-7; ALDM I, h. 260, 261/1-7; Dms. Flămând. *Ágaba veț, bra kiraği, únă muccátă di póini, ca sam flamúnd.* (Poate aveți, bre chirigiilor, o bucată de pâine, că-s flămând.) Pap M² 157/2; *Flaț nélu ca țápă an turiști flămúndu.* (Am găsit mielul că țipă în turiște (stână) flămând.) Can T² 128/2; *Áldi táti și dóda mári lăgáu dúpu gálín s-li cáță că s-nă vem mánčări áncłóți, s-nu im flămúngă.* (Alde tata și sora mai mare alergau după găini să le prindă ca să avem de mâncare pe unde ne duceam, să nu fim flămânzi.) AtaM 359/27; *An țca vrğami, iá-la vini și fičóru, cári [...] ra umărót și flămúnd.* (În acel timp (moment) veni și feciorul, care [...] era obosit și flămând.) DP 186/14; *Io cálu si-l' la las flămúndu únă săptámónă.* (Eu o să i-l las calul flămând o săptămână.) DP 172/13; *Nu viám cu nuț póini: im flămúinț.* (Nu avem pâine cu noi: suntem flămânzi.) MP 104/28; *Nu puáti z-vină pánă ua, că i flámúnt.* (Nu poate să vină până aici, că e flămând.) MP 20/6;

Măčócu si sátorá din misúru lu bába, da bába ș-ra flămúndă. (Pisoiful se satura din blidul babei, dar baba era [= rămânea] flămândă.) Cerna T; *Că li vizú pópa uóili flămúndi, a' zisi la lúde: mult sa flămúndi uóili.* (Când văzu popa oile flămânde îi zise prostănacului: tare sunt flămânde oile.) Cap² 31/19.

Săm flămúnd di ápu. A-i fi sete. Cerna A/591. **Flămúnd di apă.** Însetat. Wild h. 227/7.

♦ *Sátulu nu li viruéști flămúndu.* (Sătulul nu-l crede pe cel flămând.) Pap M¹ 13/2.

Var.: **flamúnt** (Wild h. 227 a /4, 5), **flămúndu** (ALDM I, h. 260/1), **flámúnt**.

Et.: lat. **flamabundus*.

flămundețăță *s.f.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Foame, foamete. *Mo, că ámbitriniț, mi guni și mi lásă să mor di flămundețăță.* (Acum, dacă îmbătrânii, mă izgoni și mă lasă să mor de foame.) DP 97/36; *Di flămundețăță nu mor, ma di mánčári múltă mor.* (De foame nu mori, însă de mâncare multă mori.) Dms s.v.; *Án cávgă vácqát aț flămundețăță.* (În timp de război e foamete.) Dms s.v.; *Mor di flămundețăță.* (Mor de foame.) Cap 128 s.v. *flămúnd*.

Var.: **flămundețăță**, **flămundețăță** (Pap² 79), **flámundețăță** (Pap² 79), **flomundețăță** (Wild h. 227 a/1).

Et.: din *flămúnd* + **-gáță**.

flámundețăță vezi **flămundețăță**

flámundós, **flámundósă**, *pl. flámundós*, **flámundósi** *adj.* Pap¹ 45; Pap² 79; Can² 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. Flămând.

Et.: din *flămúnd* + **-ós**.

flámúndu vezi **flámúnd**.

flámundós vezi **flámundós**.

flámúnt vezi **flámúnd**.

flámuntăre *s.f.* Wild h. 227 a /6. Foame(te).

Et.: din *flămúnd* + *-áre*.

flămunzész vezi **flămunzós**.

flămunzozás vezi **flămunzós**.

flămunzós, **flămunzóri**, **flămunzói**, **flămunzót** vb. IV. Intrans. Can² 394; Cap 128 s.v. *flămúnd*; Dms. A flămânzi.

Var.: **flămunđós** (Pap² 80),

flămunzész (Cap 128 s.v. *flămúnd*), **flămunzozás** (Dms).

Et.: din *flămúnd* + *-ós*.

flămúr, pl. **flămúr** s.m. ALDM II, h. 1138/4, 5. Tei.

Et.: gr. *φλαμούρι*.

flevitídă s.f. ALDM I, h. 392/4, 5. Varice.

Var.: **flivites** (ALDM I, h. 392/4).

Et.: gr. *φλεβίτιδα*.

flingán, pl. **flingáni** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80, 116; Can² 394, Can⁴ 194, 197; Cap 128; Dms. Cească (de cafea). *Fzátili [...] punçáu la cap únă luminári și la piczóri un flingán cu șirbét*. (Fetele [...] puneau la cap o lumânare și la picioare o ceașcă cu sirop.) Cap² 72/6; *An camára disúpra di ȳel pun un sfulgán*. (În dulapul din perete de deasupra lui pun o ceașcă.) Can T² 117/25; *Al dúsi fița un sfãlđán di ápu*. (Fata îi aduse o ceașcă de apă.) MP 26/27.

Var.: **sfãlđán**, **sfilgán** (Pap² 116; Can² 394 s.v., Can⁴ 197; Dms s.v. *flingán*), **sfingán** (Can⁴ 194), **sflingán** (Dms s.v.; Can⁴ 197 s.v.), **sfulgán**.

Et.: tc. dial. *filgan* (mac., bg. *filgan*).

flivites vezi **flevitídă**.

flqári, pl. **flor** s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 128; ALR II s.n. 1, h. 244/012; Cerna A/Supl; Dms. 1. Floare. *Flórlı sa spártı*. (Florile sunt sticate [= veștejite].) W 77/12; *Au dără curına tótă nıridıtă [...]cu kítkı di flor*. (Fac cununa toată împodobită cu buchete de flori.) Can T² 118/7. 2. Strat de mucegai care se formează la suprafața unor

lichide; floare. *Vinu fáți flıor*. (Vinul face floare.) ALR II s.n. 1, h. 244/012.

Var.: **flóri** (Can² 394).

Et.: lat. *flos*, *-orem*.

floc, pl. **flot** s.m. Can² 394; Cap 128; Dms. Floc.

Et.: lat. *floccus*.

Flóra n.pr. AtaM 93/8. Nume de femeie, Flora.

flórcă, pl. **flórkı** s.f. Cap 128; Dms. Fluier. *Un fiçór aȳră picurár, aș vça únă flórcă șu aș șuırá*. (Un băiat era cioban, avea un fluier și fluiera.) Cap² 109/28.

Et.: din *flóer (cf. alb. *floere*) + *-că*.)

florícă, pl. **florícķı** s.f. Can² 394; Cap 128 s.v. *flqári*; Dms. Floricică.

Var.: **flurícă** (Dms).

Et.: din *flóri* + *-ícă*.

flótuc, pl. **flótuți** s.n. Can² 394; Cap 128; Dms. Clăbuc de săpun; floc, smoc de lână. *Bırbéru [...] dunó spúmă, di-ı pucnı un flótuc ăñ uócflı*. (Bărbierul [...] a adunat spumă, și i-a aruncat un clăbuc în ochi.) Cap² 70/18.

Et.: din *flot (sg. refăcut de la pl. *flot*) + *-úc*.

flomondęță vezi **flămundęță**.

flóri vezi **flqári**.

flurícă vezi **florícă**.

flurínă vezi **furlină**.

flqáli vezi **fóli**.

flqără vezi **năfără**.

flqárfică, pl. **flqárfiț** s.f. Pap² 80; Can² 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 429/012; ALR II s.n. 6, h. 1653/012; Cerna A/794, 2306, 2310; Wild h. 434/1-7; ALDM II, h. 714/1-7; ALDM III, h. 1671/1-7; Dms. 1. Foarfecă. *Li lę flqárfiți și-ı tállă la căzútu cōti unęc per din toáti lócurlı*. (Ia foarfecele și-i taie celui bolnav [de epilepsie] câte puțin păr din toate locurile.) Pap M² 103/33; *Cu flqárfiți au cusés ȳárba*. (Cu foarfecele cosesc iarba.) Cap² 41/33. 2. Semn la

urechea oii și unealtă cu care se face gaură în urechea oii; furcuță. Cerna A/2306, 2310. **3.** Urechelniță. Cap 128.

♦ *Ca din fǎrfiț.* (L i t. Ca din foarfece. = Se spune despre cei îmbrăcați frumos și elegant; ca scos din cutie.) Cap² 179/13.

Var.: **fǎrfiți** (Can² 394), **fǎrfică** (ALDM II, h. 714/2, 3).

Et.: lat. *forfex*, *-icem*.

foc, pl. **fócur** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 128; Cerna A/729; Wild h. 428/1-7; ALDM I, h. 383/1-6; ALDM II, h. 656/1-7; Dms. **1.** Foc. *Zăpucătó zíniru lu ampirátu, vizú un mári foc.* (Ginerele împăratului aruncă o privire și văzu un foc mare.) Cap² 56/18; *Púsi apă pri foc si ancălzască.* (Puse apă pe foc să se încălzească.) Cap² 116/17; *Căftără ănsús, căftără ănjós şu vizúrá dîndi di váli un foc.* (Se uitară în sus, se uitară în jos și văzură peste râu un foc.) Cap² 109/3; *Au púsiră căldare pri foc și lără s-la dără băcădărnicu.* (Puseră căldarea pe foc și începură să facă mămăliga.) Cap² 31/44; *S-mi duc la fúăc si-l zic s-ti árdă.* (O să mă duc la foc să-i zic să te ardă.) Cap² 122/22; *Fúăc, fúăc, íela s-u arđ băltúia!* (Focule, focule, vino să arzi securea!) Cap² 122/23; *Lă puŋám țela lémmu pri fúoc.* (Puneam lemnul acela pe foc.) AtaM 388/8; *Di bucurúă, cálu din nuăr scutgá fum și din pičuári fúăc lăsá.* (De bucurie, calul scotea fum din nări și din picioare [= în urma lui] lăsa foc.) MP 42/17. **2.** Febră. ALDM I, h. 383/1-6. F i g . Dor, durere, chin. *Mífl!*, *am mári fúăc di si vin păn di vuăi.* (Dragilor, am mare dor [= mi-e foarte dor] să vin până la voi.) MP 150/2; *Am un foc la buric.* (Am un dor la inimă.) Dms s.v.

Foc mi fac. A se face foc, a se supăra tare. *Cqan uzqá ără, ămpirátu foc si*

fǎsi. (Când auzi din nou, împăratul se făcu foc.) DP 132/33.

♦ *Vrin foc s-ti árdă, dá-ni-n ti árdiri!* (Vreun foc să te ardă, dar-ar să te ardă!) Pap M² 59/9; *Fócu s-ti árdă!* (Să te ardă focul!) Pap M¹ 13/7.

Var.: **fúăc**, **fúoc**, **fúoc** (Wild h. 428/2).

Et.: lat. *focus*.

fóccic, pl. **fóccit** s.n. Can² 394; Cap 128 s.v. *foc*; Dms. Foc mic.

Var.: **focćic** (Cap 128 s.v. *foc*).

Et.: din *foc* + *-ćic*.

focćic vezi **fóccic**.

for vezi **fără**.

fóro s. ALDM II, h. 911/2-7. Impozit.

Et.: gr. *φόρος*.

fórtămă vezi **fórtumă**.

fórtumă, pl. **fórtumi** s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; ALR II, 1, h. 182/012; Dms. **1.** Funie, frânghie. *Țéla ve đou fórtumi.* (Acela avea două funii.) Cap² 33/11; *Mai micu fráti au dănó álba fórtumă.* (Fratele mai mic strânse funia albă.) Cap² 33/13; *Tu s-la lez puómu cu fórtăma.* (Tu să legi pomul cu funia.) DP 193/4; *Ligát-mi cu únă fúártămă di miájiluc.* (Legăți-mă cu o funie de mijloc.) Cap² 119/8; *Iă! au lăsără fúártăma la juásu și la nțăpó lámnia.* (Ei lăsară funia în jos și balaurul îl înțepă [= înfipse cu colții].) MP 36/29. **2.** Unitate de lungime; cot. *Si sculó țela pust di măgár și rusǎsi trei fórtumi anált.* (Se sculă pustia de măgar și rosesese [rădăcina] pe o lungime de trei coți.) Cap² 104/27.

Var.: **fórtămă**, **fúártămă**.

Et.: gr. *φόρτομα*.

fórtă, pl. **fórti** s.f. Dms. Putere.

Et.: gr. *φόρτα* (it. *forza*).

fóli, pl. **foI**, **fóI** și **fóIur** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 128; ALR II, 2, h. 430/012; Cerna A/311, 312, 924, 1757; Wild h. 179/4, 6, 7; ALDM I, h.

254/1, 4–6, h. 255/1–3, 6, h. 259/1–6, ALDM II, h. 812/2, 3; ALDM III, h. 1492/1–4, 6, 7; Dms. **1.** Pântece, burtă, foale. *Mi dore fōlili.* (Mă doare burta.) Cerna A/312; *Si fēsi rōpă pōnă la fōlilii fičōrului.* (Se făcu [stană] de piatră până la burta feciorului.) Pap M² 145/4; *Frāti, mutră si dai pri fōali că io ștucni multu.* (Frate, fii atent să dai [= să cazi] pe burtă că eu mă înfundai rău.) Cap² 115/12; *Am un cal, șăua sub fōali u pōartă.* (Am un cal, poartă șeaua sub burtă. [Ghicitoare: Leagănul].) Cap² 156/30; *Jel știa că fāta ari ăn fōali ăncă doi șarp fraș.* (El știa că fata are în pântece încă doi șerpi frași.) DP 78/38; *Tūndi sup fōali.* (Tușinează [oile].) ALR II, 2, h.430/012. **2.** Burduf. *Io țer sã-n dai un fōali di bivul di cărni și un fōali di bivul di ăpu.* (Vreau să-mi dai un burduf de bivol cu carne și un burduf de bivol cu apă.) Pap M² 149/26; *Un fōali di ăpu nu-ń jūnđi niți la mini, mi la toș.* (Un burduf cu apă nu-mi ajunge nici mie, dar la toși.) DP 28/10; *Umplără trei fo! di ăpă.* (Umplură trei burdufuri cu apă.) Cap² 110/31; *Am un fōali plin di alb măccăș.* (Am un burduf plin de bucăți albe [Ghicitoare = Făină de grâu alb].) Cap² 155/8; *Ăbra dēdu, na fōlili, dú-ti și tu di lē unēc ăpu.* (Bre, moșule, na burduful, du-te și tu de ia un pic de apă.) Cap² 43/41; *S-ljăi triăi fuăi di ăpu și triăi fuăi di cărni.* (Să iei trei burdufuri cu apă și trei burdufuri cu carne.) MP 20/10; *Ca viniră țēla noi!, lără undōu fōlur.* (Când veniră cei nouă [oameni], luară câteva burdufuri.) Cap² 45/11. **3.** (La fierărie) Foale. *Fōali di suflări.* (Foale cu care se suflă.) Pap M² 30/17; *Fōali di răstupiri răzintu.* (Foale pentru topirea argintului.) Pap M² 30/18.

Ānnum pri fōli. A umbla pe brânci. Can² 394 s.v.

♦ *La dărără fōali.* (L i t. L-au făcut burduf.= L-au bătut zdravăn.) Pap M² 70/8; *Au dēadi di fōali.* (L i t. A dat-o de burtă [= a făcut burtă].)= A scăpat de sărăcie; și-a aranjat lucrurile în așa fel încât nu-i mai pasă de nimeni.) Cap² 179/11.

Var.: **fōali, fuăli** (ALDM I, h. 259/2,3).

Et.: lat. **follis.**

fōr vezi **fără.**

fōră vezi **fără.**

fōrfiți vezi **fōarfică.**

frágă s.f. Cap 129; Dms. Fragă.

Et.: lat. **fraga.**

Frájil' n.pr. Pap M² 176/29; Cap 129 s.v. *frágă.* Nume de loc în *Nōnti.*

Et.: *pl.art.* de la **frágă.**

frángă, pl. frángi s.f. Cap 129; Dms. Monedă franceză de aur, napoleon. *La vindură și tufecu și lără únă frángă.* (Vândură și pușca și luară un napoleon.) Cap² 146/39; *Mi duc sã-u leș cūtura sã li mirim frángili.* (Mă duc să iau banișă să măsurăm monedele de aur.) Cap² 147/15; *Sa scoampi țeasti uăuă, unu ținț frángi.* (Sunt scumpe aceste ouă, unul – cinci napoleoni.) DP 70/13.

Et.: gr. **φράγκο.**

franğólă, pl. franğōli s.f. Dms.

Franzelă.

Et.: tc. **francala.**

frásim vezi **frásin.**

frásin, pl. frásiń s.m. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Cerna A/1331; ALDM II, h. 1136/1–7; Dms. Frasin. *Ārcu-ı un tuiág di lemn di frásim ili di zilimcă.* (Arcul e un băț din lemn de frasin sau de iederă.) Pap M² 33/17.

Var.: **frásim, frápțan** (ALDM II, h. 1136/3), **frápțin** (ALDM II, h. 1136/1, 7).

Et.: lat. **fraxinus.**

frășă vezi **fărăș.**

fráti, *pl. fraț s.m.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; ALR I, 2, h. 159/012, 013; ALR II s.n., 6, h. 1674/012, h. 1676/012; Cerna A/473, 475, 2021, 2146; Wild h. 463/1-7; ALDM I, h. 416, 418/1-7; Dms. **1.** Frate. *Únă uără rau doi fraț și rau picurár.* (Erau odată doi frați și erau ciobani.) Cap² 26/23; *Ai la căsa męa iúndi sa tátóhi!*, *fráti!* și *surórlí męáli.* (Hai la casa mea unde sunt părinții, frații și surorile mele.) Cap² 94/34; *Únă sută di fraț ăn un bron antíns.* (O sută de frați încinși într-un singur brâu. [Ghicitoare: Gardul].) Cap² 156/2; *Am pátru fraț ăn únă cămęășă.* (Am patru frați într-o cămașă. [Ghicitoare: Nuca].) Cap² 157/27; *Am doi fraț, un múnti la dispárti; tícu si sigăiēs si si vęádă și nu si pot vidęári.* (Am doi frați, un munte îi desparte; mereu încearcă să se vadă și nu se pot vedea. [Ghicitoare: Ochii].) Cap² 162/10; *Ți cóta ieș slab, bra fráti?* (De ce ești atât de slab, măi, frate?) Cap² 26/34; *Un fráti cu únă sóră di vęac si putirés, nu si pot cățári.* (Un frate și o soră de veci se gonesc [și] nu se pot prinde. [Ghicitoare: Soarele și luna].) Pap M¹ 10/15; *Am un fráti, toată zúua din cur ăn cap męárzi.* (Am un frate, toată ziua merge din cur în cap. [Ghicitoare: Arșinul (de măsurat lungimea)].) Cap² 164/3; *Fráti sa ancłș an apsaná.* (Frații sunt închiși în închisoare.) MP 14/3; *Z-dúsi la lu fičúruluț fraț.* (Se duse la frații băiatului.) MP 56/30; *Únu fráti muri ăn Silístra.* (Un frate muri în Silistra.) Cerna T; *Fráti bun.* (Frate bun, născut din aceeași părinți.) Dms s.v.; *Fráti bliznác.* (Frate geamăn.) Dms s.v.

2. *Pl.* Ramificații care se formează la baza tulpinii plantelor; frați. *Gărnișóru dęádi fraț, s-lă curoám.* (Porumbul dădu frați, să-l curățăm.) Dms s.v.

♦ *La călcó fráti-su.* (L i t. L-a călcat pe frate-său. = Nu a respectat prioritatea

fratelui mai mare, s-a căsătorit înaintea fratelui mai mare.) Cap² 218/14.

Et.: lat. *frater*.

frác, *pl. frăcur s.n.* Dms. Bucată. *Cu un frác di kirmidă nă-u cupirim óala cu báclă.* (Cu o bucată de olan acoperim oala cu fasole.) Dms s.v. *kirmidă*.

Et. nec.

frăcnés, **frăcníri**, **frăcníj**, **frăcnít vb.**

IV. *Tranz.* și *intrans.* Cap 129; Dms.

1. A lovi. *Țivá nu-ı, pândi ručóc s-lă frăcním toț.* (Nu-i nimic, până-n prânz îi vom lovi pe toți.) DP 86/27. **2.** A tăia, a reteza; a decapita. *Ă! lă frăcni căpu.* (I-a retezat capul.) Dms s.v.; *Fičóru nu lă dęádi di mánár și-l lă frăcni [lu lámnia] căpu.* (Feciorul nu-l luă în seamă și-i reteză capul [balaurului].) DP 101/15; *Isin Beg lă frăcniră ăn Birisláv.* (Pe Isin Beg l-au decapitat în Birisláv.) Dms s.v. **3.** A distruge, a înfrânge. DP 233/7. F i g . A se îmbrăca bine, a se dichisi. (Dms).

Et.: mac. *fărkam* (Cap 129).

frăcnít, **frăcnítă**, *pl. frăcnítj*, **frăcníti** *adj.* AtaM 78/9. Lovit. F i g . Bine îmbrăcat, elegant. *Cári-ı frăcnít că el.* (Cine [mai] e îmbrăcat bine ca el.) Dms s.v.

Et.: vezi *frăcnés*.

frăčós vezi **fučós**.

frăčúc, *pl. frăčúț s.m.* Can² 394; Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățior.

Var.: **frătčúc** (Can² 394), **frătúč** (Dms).

Et.: din *fráti* + *-či* + *-úc*.

frădél vezi **sfárdăl**.

frălăccă vezi **fărlăccă**.

frămínt vezi **frimínt**.

frámte vezi **frúnti**.

frăn vezi **fron**.

frănár, *pl. frănár s.m.* Can² 394. Persoană care ce vinde frăuri.

Et.: din *fron* + *-ár*.

frăng vezi **frong**.

frăngătură, *pl. frăngătúr s.f.* Can² 394; Cap 130 s.v. *frong*; Dms. Frântură, spărtură; hârb, ciob.

Var.: **frăntătură** (Can² 394; Cap 129 s.v. *frong*; Dms.), **frăntură** (Dms).

Et.: din *frong* + *-ătură*.

frăngesc vezi **frinđesc**.

Frăngiia *n.pr.* Dms. Franța.

frăntătură vezi **frăngătură**.

frăntu vezi **front**².

frăntură vezi **frăngătură**.

frăntuzgăști *adv.* AtaM 253/23. Franțuzește.

Et.: din **frăntúz* + *-găști*.

frășcă vezi **prăccă**.

frășcăiés vezi **prăccăiés**.

frășnés vezi **prăccăiés**.

frășnitură, *pl. frășnitúr s.f.* Dms. Lovitură de nuia.

Et.: din *frășnit* (s.v. *prăccăiés*) + *-ură*.

frătécuc vezi **frăcúc**.

frătúc vezi **frăcúc**.

frățăiés, **frățăiri**, **frățăii**, **frățăit** *vb.*

IV. *Tranz. și intrans.* A ciopârți. *Çan zăcătqđ s-la tállă, lă frățăiđ di lálta párti di gúșă.* (Când începu să-l taie, îl ciopârtea din cealaltă parte a gâtului.) DP 114/39; *Lqđ s-la frățăiđscă cu múcld di cuțqđt.* (Începu să-l ciopârtească cu muchia cuțitului.) DP 115/4.

Et. nec.

frățești *adv.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frățește, ca frații.

Et.: din *fráti* + *-ești*.

frătés, **frățească**, *pl. frăteșt* *adj.* Cap 129 s.v. *fráti*; Dms. Frătesc.

Var.: **frătesc** (Dms s.v.).

Et.: din *fráti* + *-esc*.

frătesc vezi **frătés**.

frățilă, *pl. frățil* *s.f.* Dms. Frăție.

Et.: din *fráti* + *-ilă*.

fręășcă vezi **frășcă**.

frec, **fricári**, **fricái**, **fricát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Dms. A freca; a freçiona. *Mi fricó că ram loș.* (Mă frecă (pe corp), căci eram răcit.) Cap 129 s.v.; *Au tálçóra lámna și la scuásara fiçúru din ruást și la fricára cu biuca.* (Omorâra balaurul și îl scoaseră pe fecior din gura [lui] și îl frecară cu buruiana de leac.) MP 38/17; *Iuă si dun niăc biuț și z-vin cuđla s-la fricóm fiçúru.* (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *Cáđă s-li fręcă un di lalt.* (Încep să le frece unul de altul.) Can T¹ 270/14. *F i g .* A-i freca ridichea. *Fręcă-la să-l vlnă criélu.* (Freacă-i ridichea să-i vină mintea [la cap].) Dms s.v.

Et.: lat. *fricare*.

frenc, *pl. frenț (frenđ)* *s.m.* Pap² 80; Can² 394; Cap 129; ALR II 3 s.n. h. 879/012, Dms. Francez. *Pănă nu raų vinuț frenđi! prin nqstri lócúr, múlti pári cazandisém.* (Până nu veniseră francezii prin locurile noastre, adunam mulți bani.) Can T¹ 275/32; *Vlnără, la láră táti di cqla frenđi.* (Veniră, îl luară pe tata de acolo francezii.) Cerna T; *Frenđi! au flát-au țesta pisăitúra an vrină rqpă.* (Francezii au găsit această inscripție pe o stâncă.) Pap M² 18/21; *Vizuų un frenę.* (Am văzut un francez.) Dms s.v.; *Draț qmin raų frenđi!* (Francezii erau oameni răi.) Can T¹ 276/16.

Var.: **frenę**¹.

Et.: tc. *frenk*.

frenę¹ vezi **frenc**.

frenę², *pl. fręngur* *s.f.* Cerna A/685; ALDM II, h. 623/3; AtaM 81/17; Dms. 1. Încuietoare metalică la ușă; broască. 2. Clanță. ALDM II, h. 623/3. *Ușa voástră ári frenę, noástră cluč.* (Ușa voastră are broască, a noastră zăvor.) Dms s.v.

Var.: **fręngu** (AtaM 81/17).

Et.: **freng** (s.v. **frenc**).

fréngu vezi **freng²**.

frenzeăști vezi **frinđeăști**.

frenzesc vezi **frinđeesc**.

fric vezi **frig¹**.

frică s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Dms. Frică. *S-nu-ț ie frică, că meu fičór aț ancrielát.* (Să nu-ți fie frică, pentru că băiatul meu e deștept.) W 69/21; *Dintru frică, tóti cătuničkili si dunără an țista loc iúndi-i cmo.* (De frică, toate sătucurile se adunară în acest loc unde este acum.) Can T¹ 263/14; *Izmikári! și álăitkili [...] li āmplără izmēnili di frică.* (Slugile și însoțitoarele [...] le umplură izmenele [= făcură pe ei] de frică.) Pap M² 144/8; *Mulłerli angłtțără di frică.* (Femeile înghețară [= încremeniră] de frică.) DP 176/19.

Trag frică. A se speria, a trage o frică. *Čiča-sa, di frica țe-u trási, si anlușó.* (Unchiu-său, de frica ce o trase, se îmbolnăvi.) Cap² 78/23. **Ăń ăi frică.** A-i fi frică. *I ra frică s-nu la lásă an drum.* (Îi era frică să nu-l lase în drum.) MP 20/16; *La pădăr ăi ra frică.* (Pândarului îi era frică.) Cap² 38/2.

♦ *Di țe ț-u frică, nu scap.* (De ce ți-e frică nu scapi.) Cap² 179/15; *Frica véglă vińa.* (Frica păzește via [= pepenii].) Pap M² 70/16.

Et.: gr. **φρίκη**.

fricătură, pl. **fricătúr** s.f. Can² 395; Dms. Frecătură.

Et.: lat. **fricatura**.

fricós, **fricósă**, pl. **fricósș**, **fricósi** adj. Can² 395; Cap 129 s.v. *frică*; Dms. Fricos; care produce frică, periculos, înfricoșător, de temut. *Dğádi di niști lócur fricóasi, cáfcu nu vça vizút.* (Dădu de niște locuri înfricoșătoare, cum nu [mai] văzuse.) DP 75/4; *Țista lucr-u mult fricós.* (Acesta e lucru [foarte] periculos.) Can T² 102/25; *Si ivi an cătúnu lor un rap mult fricós, cări fătțá*

múlti nibuní! la cătungáh. (Apăru în satul lor un arap foarte de temut, care făcea multe rele la săteni.) Can T³ 169/11; *S-na dúțim pri mai pruápili [drum], áma mai fricuás.* (Ne vom duce pe [drumul] mai apropiat, dar mai periculos.) MP 224/16.

♦ *Fricósu și di úmbra lui si spără.* (Fricosul se sperie și de umbra lui.) Cap² 213/36.

Var.: **fricuás**.

Et.: din **frică** + **-ós**.

fricuás vezi **fricós**.

friél vezi **sfriél**.

frig¹, pl. **frigur** s.n. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; ALDM I, h. 383/1, 4-6; Dms. Frig. *Călčónli și ubélli [...] și li pun barbáti! pri pičóri iarna cón aț mult frig.* (Călțunii și obielele [...] și le pun bărbații în picioare iarna când e foarte frig.) Can T¹ 264/33; *Di frig n-oț angłtțát.* (De frig am înghețat.) ALR I, 1, h. 150/012; *Apa angłtțó di fric.* (Apa îngheță de frig.) W 78/5; *Fric mult si fătți niști or iárnata.* (Uneori, iarna, se face foarte frig.) W 77/17; *Fric mári, și cădě di brumă prástă noi.* (Frig mare și cădea bruma peste noi.) Cerna T.

Ń-ăi frig. A-i fi frig. *Ń-u fric.* (Mi-e frig.) Cerna T; *Mulț siromăș óamiń nu au lémni, niți rúbi și dintru țe la-i fric.* (Mulți oameni săraci nu au lemne, nici haine și de aceea le e frig.) W 78/3.

Var.: **fric**.

Et.: lat. **frigus**.

frig², **fridiri**, **frisș**, **fris** vb. III. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; ALR I, 1, h. 150/012; ALR II, 6, h. 1649/012; Wild h. 356/1, 3, 5; Dms. *Tranz. și refl.* A (se) frige. *Nu știu țe mi frisi.* (Nu știu ce mă fripse.) Pap¹ 45 s.v.; *Góscă s-frizi.* (Gâsca se frige.) Can T² 113/32; *N-Crăcún frizğám bibă și mńncám.* (De Crăciun frigeam carne și mâncam.) AtaM 388/11; *Mícu z-dúsi*

s-biça ápu și mârili u friziçá zărcádça. (Cel mic se duse să bea apă și cel mare frigea căprioara.) MP 244/31; *L'a dunó piăștîi, la dúsi an piăștiri și, ca frîsi, mănco mult și si săturó.* (Adună peștii, îi duse în peșteră și, dacă fripse, mănca mult și se sătură.) MP 82/17; *La ló bou [...], la bilíră, la frîsiră.* (Luă bou [...], îl jupuiră, îl fripseră.) Cap² 142/22; *Fiçóru si la friz, di cu scrúmu si mi ung și si-ń trăcá.* (Să frigi feciorul, că o să mă ung cu scrumul și o să-mi treacă.) Cap² 60/26; *Mi cmo cări s-na la frigă [birbăgâtili]?* (Dar acum cine ni-l va frige [berbecul]?) Cap² 93/44; *Curín si mi frîi.* (Să mă frigi mai repede.) Cap² 113/13; *Ĵel la ló și si dúsi căsă s-la frigă [peștîli].* (El îl luă și se duse acasă să-l frigă [peștele].) Cap² 137/15; „*Fiçurlácu s-lă frîziť*”, *zîsi moșu.* („Să frigeți băiețelul”, zise moșul.) DP 40/28; *Cõn la frizé [peștîli], sári ună lúspi pri bágă ńn grădină.* (În timp ce îl frigea [peștele], sári un solz, prin deschizătura podului, în grădină.) Cap² 137/15.

Et.: lat. *frigere*.

friguri, pl. **friguri** s.f. Pap¹ 45; Cap 130 (s.v. *frig¹*); Dms. 1. Friguri, malarie. *Mi cățó di tûnțca ună frîgur[î].* (Mă apucă de atunci malarie.) Cap² 62/43; *Di ună săptămoánă lă gmicăști frîgurça.* (De o săptămână îl zguduie frigurile.) Dms s.v. *friguri*. 2. Nume de insectă. *Personificat*, în basme. *Frîgurça*. Gerilă. *Știť ńo cări sam? ńo sam Frîgurça.* (Știi cine sunt eu? Eu sunt Gerilă.) Cap² 68/43; *Frîgurça la lășó birbécú.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap² 69/3; *Frîgurça, rațămintu și ńngílu.* (Gerilă, răceala și ńngerul.) DP 98/21.

Et.: sg. refăcut de la pl. *frigur*.

frigurós, **frigurósă**, pl. **frigurós**, **frigurósi** adj. Can² 395; Cap 130 s.v. *frig¹*; Dms. Friguros. *Frîgurós că tátă-su.* (Friguros ca tatăl său.) Dms s.v.;

Noástră udăiă ńi frîguróasă. (Odaia noastră e friguroasă.) Dms s.v.

Et.: lat. *frigorosus*.

frițel vezi **sfriél**.

frimínt, **frimintári**, **frimintáj**, **frimintát** vb. I. *Tranz.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; Cerna A/1430; Wild h. 355/1-7; ALDM III, h. 1216/1-7; Dms. A frământa. *Mámu, ři frămínť?* (Mamă, ce frămânți?) Kats 64/16; *Lútu di pódniťá si frimintă cu piçqárlí.* (Lutul pentru țest se frământă cu picioarele.) Dms s.v.; *Con u frămintá póińça, la řeátă-ń rămási ninélu ńn póińi, áma ńa nu picási.* (Pe când frământa pâinea, fetei îi rămase inelul în pâine, dar ea nu simți.) DP 186/10; *Lă frimintáj lóțu.* (Îl frământai aluatul.) Dms s.v.;

ńú lă frimínt criélu. A-și frământa mintea. Dms s.v.

Var.: **frămínt** (Wild h. 355/1-3, 5, 6).

Et.: lat. **fragmentare*.

frimintătúrá, pl. **frimintătúr** s.f. Can² 395; Cap 130 s.v. *frimínt*; Dms. Frământătură.

Et.: din *frimínt* + *-ătúrá*.

frințeăști adv. Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franțuzește. *Curqán ńnvițóá frințeăști.* (A ńnvățat repede franțuzește.) Dms s.v.; *Lușutiťá zisă frențeăști.* (Boală numită franțuzește [= în limba franceză].) Cap 129 s.v. *frenc*.

Var.: **frențeăști**.

Et.: din *frenğ¹* + *-eăști*.

frințesc, **frințescă**, pl. **frințeșt** adj. Cap 129 s.v. *frenc*; Dms. Franțuzesc. *Că la lără tátí ńskírímça frńğăscă, noi arămásim síngur tos tréiń fiçór.* (Când îl luară pe tata armata franțuzească, noi am rămas singuri toți cei trei copii.) Cerna T; *Știc frințesc.* (Baionetă franțuzească.) Dms s.v.

Var.: **frńğesc**, **frențesc** (Cap 129 s.v. *frenc*).

Et.: din *frenğ¹* + *-esc*.

fringîiă *s.f. sgt.* Cap 129 s.v. *frenc.*

Sifilis.

Et.: din *freng*¹ + *-îiă*.

Fringîstán *n.pr.* Dms. Franța.

Fringîța vezi **Fringîță**.

Fringîță *n.pr.* Pap M² 176/31; Cap 129 s.v. *frenc.* Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Fringîța** (Pap M² 176/31).

friptură, *pl. friptúr* *s.f.* Can² 395. Friptură.

Et.: din *fript* + *-úră*.

fris, **frisă**, *pl. friș*, **fris** *adj.* Fript, prăjit. *S-mi mǎrsés, ma si mǎnǎnc purțel fris.* (O să mă spurc, dar o să mănânc purcel fript.) Cap² 198/16; *uómu, di atór, și gǎlǎnǎ frisǎ mǎnǎncǎ.* (Omul, de hatâr[ul cuiva], mănâncă și găină friptă.) Can T² 110/12; *Cárni frisǎ.* (Carne friptă.) ALR II, 6, h. 1649/012; *Nápcum uómu işó nǎfǎrǎ si dúsi și cumpǎrǎ ó unǎ póini, culéi friș și unčac caș.* (Apoi omul ieși afară se duse și cumpără o pâine, cârnați prăjiți și puțină brânză.) DP 181/22. *Substantivizat.* Friptură. *Mǎncǎi un fris.* (Am mâncat o friptură.) Dms s.v.

Et.: vezi *frig*².

frisătúra vezi **frisitúra**.

frisitúra, *pl. frisitúr* *s.f.* Can² 395; Cap 130 s.v. *frig*; ALR II, 6, h. 1649/012; Dms. Friptură. *La ei l-aĭ bun frisitúra.* (Lor le place friptura.) ALR II, 6, h. 1649/012.

Var.: **frisătúra** (Can² 395).

Et.: din *fris* + *-ătúra*.

frișcă vezi **frășcă**.

frășcăiri, **frășcăii**, **frășcăit** *vb.* IV.

Tranz. și intranz. Pap² 80; Can² 394; Cap 129; Dms. A lovi cu nuiaua; a scutura (praful). *Coătǎ mǎnǎ ra, cǎ coádili lu cáll, coan si frășcăiǎu, si uzǎu cǎ boárça din Zoǎnǎ.* (Atâta liniște era, încât cozile cailor, când se loveau [unele de altele], se auzeau ca vântul de pe muntele *Zoǎnǎ*.) DP 89/11; *Aș púsi Cúsi-cucóti pri grindǎ*

și la frășcăi pón li scoási toáti párii. (Îl puse pe Cocoșelul-fără-coadă pe grindă și îl scutură până scoase toate paralele.) Pap² 138/28; *La púsi pri grindǎ, bélki á l' fáti și lǎ ĩa furlíh, ámǎ cǎ lǎ frășcăi, frășcăi, fikiru di cucót muri.* (Îl puse pe grindă, poate-i face și ei bani de aur, dar dacă-l lovi de-i merserǎ fulgii, bietul cocoș muri.) DP 133/37; *Lǎi s-la frășcăiēs cu unǎ práccǎ di corn.* (Începui să-l lovesc cu o nuia de corn.) DP 133/33; *S-mi puñ pri grindǎ s-mi frășcăiēs.* (Să mă pui pe grindă [și] să mă scuturi.) DP 133/19; *Lǎ frășni cu cǎmășicu.* (Îl lovi cu biciul.) Dms s.v.; *Frășneǎ-la [cǎlu].* (Lovește [calul] cu nuiaua.) Can² 394 s.v.

Var.: **frășnés**.

Et.: der. de la *frășcă*.

frōan vezi **frōn**.

frōang vezi **frōng**.

frōant^{1,2} vezi **frōnt**^{1,2}.

fron vezi **frōn**.

frōn, *pl. frōni* și **frōnur** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; ALR II, s.n. 2, h. 293/012; ALDM II, h. 782/2; Dms. 1. Frâu. *Z-dǎșfǎsi, a l' dunó zingǎli și cu frōnu.* (Descălecă, strânse șaua și frâul.) MP 22/21. 2. Hăț. (ALR II, s.n. 2, h. 293/012).

Var.: **frǎn** (Pap¹ 45), **frōan** (Dms), **fron**.

Et.: lat. *frenum*.

frōnc vezi **frōng**.

frōng, **frōnđiri**, **frōnș**, **frōnt** *vb.* III.

Tranz. și refl. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 130; Cerna A/1230; Dms. A (se) sparge, a (se) frânge; a rupe, a deteriora. *Fétili frōng cáti pátru ținț uóli.* (Fetele sparg câte patru-cinci oale.) Can T¹ 270/4; *L'-ți frōnđi lǎrița.* (I se rupe plugul.) Can T¹ 268/26; *Ácu ra tícfa cuóla și ácu cǎdǎ, cǎpu vrǎ sǎ-n lǎ*

fróngă. (Dacă era dovleacul acolo și dacă ar fi căzut, mi-ar fi spart capul.) AtaM 397/24; *Si frónsi tícfa, fuziră șoáriți!*. (Se sparse dovleacul, fugiră șoarecii.) Pap M² 139/4; *Ai frónsira uăuă cu caș*. (Îi sparseră [= îi gătiră] ouă cu brânză.) MP 230/6; *Lă un căti un, lă li fronaș căpitili ăn ună triușă*. (La unul câte unul le-am spart capetele într-o bătătură.) DP 48/8; *Jel, că la frónsi [rópa], vizú un gérmi*. (El, când o sparse [piatra], văzu un vierme.) Cap² 50/36; *Și, ca si anvirinó izmikáru, că la mǎinėști cǎrligu, la li frónsi piçóarli la uoi*. (Și, dacă se supără sluga, când azvârle cu cǎrligul, le rupse oilor picioarele.) Cap² 34/40; *Căn căzú di gós, ă! ți fránsiră șamindóáuli piçóari din zánucfi*. (Când căzu jos, i se frânseră amândouă picioarele din genunchi.) Cap² 115/9; *Să nu-ț la fronđ dinți!*. (Să nu-ți rupi dinții.) Pap M² 161/40; *La țe căsă rau frónți tóti lucriri*. (În acea casă erau deteriorate toate lucrurile.) Cap² 49/3; *Frónzi-la!* (Sparge-!) Cap² 50/35;

F i g. A pleca, a-și lua tălpășița. *Si fróansi di ăa*. (Și-a luat tălpășița de aici.) Dms s.v. A refuza. *Nu lă frónđi, că-î om bun*. (Nu-l refuza, că-I om bun.) Dms s.v. 2. A melița. Cerna A/1230. 3. A (se) supăra. *Si fronc unéc, áma árá nu spun așkeré*. (Se supără puțin, dar iară nu o arată pe față.) Can T² 123/28; *Nipótu, s-nu lă fróngă, si cândăsi și ișóará*. (Nepotul, ca să nu-l supere, se învoi și ieșiră.) DP 85/11. 4. A încălca, a nesocoti. *Nărăncătúra ămpirátăscă nu si frónđi*. (Porunca împărătească nu se încălcă.) DP 75/15.

♦ *Frónđi-ț gúșa*. (Frânge-ți gâtul!, du-te dracului [= Ia-ți tălpășița!]) Cap² 179/16; *Frónđi jăgólfi*. (L i t. Frânge țepușe. = Se spune despre cineva care stă degeaba, nu are nici o ocupație, nu face nimic; taie frunză la câini.) Cap² 179/19; *Lă fronaș di kutéc*. (L-am rupt în bătaie.) Dms s.v.

Var.: **frong** (Dms), **fronc**.

Et.: lat. *frangere*.

front¹, pl. **frónți** s.n. Dms. Ban, lețcaie; mărunțiș. *Frónți ai ili no-ai?* (Bani ai sau n-ai?) Dms s.v.

Var.: **front¹**.

Et.: vezi **frong**.

front², **fróntă** pl. **fronț**, **frónți** adj.

Frânt, rupt, spart. *Tuiág fróant*. (Toiag rupt.) Dms s.v.; *Stómnă fróantă*. (Ulcior spart.) Dms s.v.; *Ĝam fróant*. (Geam spart.) Dms s.v. *Că-l vizú țal cu fránti piçóarili, căță si máncă di ăal, crăț, crăț*. (Când îl văzu pe cel cu picioarele frânte, începu să mănânce din el: cranț, cranț.) Cap² 115/19. F i g. Frânt (de oboseală).

Fróant umăroát. (Obosit frânt.) Dms s.v.

Var.: **fróant²**, **frántu** (AtaM 44/21).

Et.: vezi **frong**.

frónză vezi **frúnză**.

fruglăță vezi **fruglîță**.

fruglîță, pl. **fruglîți** s.f. Can² 395; Cap 131, 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Steag roșu care se poartă la nuntă (împodobit cu flori, legat la extremitatea de sus cu o batistă iar în vârf având o cruce). *Ántru călu mǎmúșului un fiçór pórtă fruglăța*. (Înainte de calului nașului un tânăr duce steagul.) Can T² 119/27.

Var.: **fruglăță**, **furglîță** (Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms), **furuglîță** (Dms s.v.).

Et.: mac. *fruglica*.

frulină vezi **furlină**.

frúnđă vezi **frúnză**.

frúnđică vezi **frúnzićcă**.

frónți, pl. **fronț** și **frunță** (la ALDM I, h. 37/1) s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Cerna A/94; Wild h. 146/2; ALDM I, h. 37/1-7; Dms. Frunte. *Ácu mi lă ămpirátu di mullári, ăo si-î rudés un fiçór cu șóarli ăn frónți și ună sğátă cu lúna-n képtu*. (Dacă împăratul mă ia de soție, eu o să-i nasc un băiat cu

soarele în frunte și o față cu luna-n piept.) DP 191/3; *Añ am un bou br̄az ăñ fr̄nti.* (Îmi am un bou breaz în frunte.) Cap² 159/2; *Ġăspili [...] a! ți anțăpō ăñ fr̄nti.* (Viespea [...] i se înfipse în frunte.) Cap² 28/44. F i g . Sg. col. Oameni importanți, fruntași. *Fr̄ntea cătunului ă ancłsiră ăñ uptăna.* (Pe fruntașii satului îi închiseră în pușcărie.) Cerna T; *Miri și drept ăñ fr̄nti lă pugudı.* (□inti și drept în frunte îi nimeri.) Dms s.v.; *Ġundi s-ti zăpucăt, el ăñ fr̄nti.* (Unde te-ai uita, el primul.) Dms s.v.; *Lă viñurj si dăñă fr̄ntea.* (La vii s-a strâns fruntea.) Dms s.v.

Fr̄nti goală. Chel. Wild h. 146/2.

♦ *Ăncă cu fr̄ntea păști.* (L i t. Încă cu fruntea paște. = Se spune despre cei trecuți ca vârstă, dar cu mintea încă de copil.) Cap² 179/23.

Var.: **fr̄ante** (ALDM I, h. 37/7).

Et.: lat. *frons, -ontem.*

fr̄ntiică, pl. fr̄ntiicăi s.f. Can² 395; Cap 131 s.v. *fr̄nti*; Dms. Frunte mică.

Var.: **fr̄ntiică** (Cap 131 s.v. *fr̄nti*).

Et.: din *fr̄nti* + *-iică*.

fr̄ntiică vezi **fr̄ntiică**.

fr̄nză, pl. fr̄nzi s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Cerna A/758, 1005, 1301, 1302; Wild h. 45/4-7; h. 341/1, 4-6; ALDM II, h. 1111/1, 3-6; Dms. 1. Frunză. *Pōámili [...] stau fără di fr̄nzi.* (Pomii [...] stau fără frunze.) W 77/11; *Ġo laj ună fr̄nză di núcă.* (Luai o frunză de nuc.) Cap² 29/41; *Puni niști fr̄nđă di ticfă pri ıel.* (Pune pe el niște frunză de dovleac.) Cerna T. 2. Foaie. *A! dădē ună fr̄nđă.* (Îi dădea o foaie de hârtie.) Can T¹ 266/36; *A!lōa ună fr̄nđă pisăită și lu dğadi lă pašă.* (Îi luă o coală de hârtie scrisă și i-o dădu pașei.) DP 36/35.

♦ *Ți ări pisăit an fr̄nđă di zmărēcă.* (L i t. Te-a scris pe frunza de ienupăr.= Îți poartă sămbetele.) Pap M² 70/22;

Anturnō fr̄nza. (L i t. Întoarse foaia. = S-a schimbat, nu mai este cum a fost.) Cap² 179/21.

Var.: **fr̄nză, fr̄nđă.**

Et.: lat. *frondia.*

fr̄nziică, pl. fr̄nziicăi s.f. Can² 395; ALDM II, h. 1112/1-4; Dms. Frunzuliță.

Var.: **fr̄nđiică** (ALDM II, h. 1112/1, 3).

Et.: din *fr̄nză* + *-iică*.

frunzós, frunzósă, pl. frunzós, frunzósı adj. Can² 395; Cap 131 s.v. *fr̄nză*; Dms. Înfrunzit.

Et.: din *fr̄nză* + *-ós*.

frúto, pl. frúta s.n. ALDM II, h. 1001/5. Fruct.

Et.: gr. *φρούτο* (it. *frutto*).

ftári vezi **tári**.

fuáli vezi **fóli**.

fuárfică vezi **foárfică**.

fuăc vezi **foc**.

fuártămă vezi **fórtumă**.

fuc vezi **fug**.

fucará vezi **fucără**.

fucără, pl. fucărăi adj. Can² 395; Cap 124 s.v. *fakır*; Wild h. 394/5, 6; Dms. Sărac. *Niști or dunău pári di la toț și li dădēju la un fucără.* (Uneori adunau bani de la toți și îi dădeau unui sărac.) Can T¹ 275/5; *Rau mai fucărăi și la ıel nu ve cōta zălúm.* (Erau mai sărmani și la ei nu era atâta jaf.) Can T¹ 263/22; *Ra ună uáră un uom mult fucará.* (Era odată un om foarte sărac.) Cap² 24/7; *ıel aș ve ună fětă și mult ra fucará.* (Avea o față și tare era săracă.) Cap² 38/9; *Rau ună uáră trei fraț fucărăi.* (Erau odată trei frați săraci.) Cap² 32/28.

Var.: **fucará.**

Et.: tc. *fukara* (bg. *fukara*).

fucărăésc vezi **fucărăs**.

fucărăs, fucărăscă, pl. fucărășt adj. Dms. De sărac; săracăcios.

Var.: **fucărăreșc** (Dms s.v.), **fucărășc** (Dms).

Et.: din **fucără** + **-eș(c)**.

fucărășc vezi **fucărăș**.

fucărîmi *s.n.* Dms. Sărăcime, lume săracă. *Cútru Pázári aĭ multă fucărîmi.* (Înspre Pázári e multă săracime, lume săracă.) Dms s.v.

Et.: din **fucără** + **-îmi**.

fucărľóac vezi **fucărľóci**.

fucărľóci, *pl.* **fucărľóci** *s.n.* Cap 124 s.v. *fakír*; Dms. Sărăcie. *Tátă-su scápă din fucărľóci.* (Tată-su scăpă de săracie.) Cap² 39/2; *Lă floa fucărľóacu.* (A dat sărăcia peste el.) Dms s.v.

Var.: **fucărľóac**.

Et.: tc. **fukaralik**.

fučós, **fučóri**, **fučói**, **fučót** *vb.* I. *Intranz.* Pap¹ 44, 45; Pap² 79, 80; Can² 392, 395; Cap 134; Cerna A/938; ALDM II, h. 708/1, 3–6; Dms. A sforăi; a găfăi; (despre șerpi) a sâsâi; (despre porci) a grohăi. *Ampirátu si fătǵá cǎ durmǵá și cǎțó si fučáscǎ.* (Împăratul se prefăcea că doarme și începu să sforăie.) Cap² 86/28; *Țéla lǎ spungǎ cum fučáști drácu și cum si printóárnǎ ǎn son.* (Acela le spunea cum sforăie dracul și cum se răsuțește în somn.) DP 59/37; *Șárpili fučáști.* (Șarpele sâsâie.) Pap¹ 45 s.v.; *Țe șa frǎčós la durmírǵa?* (De ce sforăi așa când dormi?) Cap 134 s.v.

Var.: **fǎrcóás** (Dms), **fǎrcós** (Pap¹ 44; Pap² 79; Can² 392; Cap 134 s.v. *fučós*, conj. IV), **frǎčós**, **frǎčés** (ALDM II, h. 708/4, 5), **hrǎčés** (ALDM II, h. 708/1).

Et.: mac. **fuči**, bg. **fuča**.

fudúl, **fudúlǎ**, *pl.* **fudúl**, **fudúli** *adj.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arrogant. *Mult ș-u fǎdúl.* (E foarte mândru.) Dms s.v. **fǎdúl**; *Fǎdúl și dispriminít.* (Fudul și dezbrăcat.) Dms s.v. **fǎdúl**.

Var.: **fǎdúl**.

Et.: tc. **fodul** (bg. **fudul**).

fuduleǵǎță *s.f.* Dms. Mândrie.

Var.: **fǎduleǵǎță** (Dms s.v.).

Et.: din **fudúl** + **-ǵǎță**.

fudulisés, **fudulisíri**, **fudulisíj**, **fudulisít** *vb.* IV. *Refl.* Dms. A se fuduli, a se fǎli, a se îngâmfă. *Șa și uómu, nu trubuǵáști să si fudulisǵáscǎ, cǎ pațáști și iel ca lupu.* (Așa și omul, nu trebuie să se fǎlească, pentru că pățește și el ca lupul.) Pap M¹ 18/24; *Ți cǒata ti fudulisés?* (Ce te fudulești atât?) Dms s.v.

Var.: **fǎdulés** (Dms s.v.).

Et.: de la **fudúl**.

fudulít, **fudulítǎ**, *pl.* **fudulít**, **fudulíti** *adj.* Dms. Fudul, lăudăros, mândru, arrogant.

Var.: **fǎdulít** (Dms s.v. **fǎdúl**).

Et.: vezi **fudulisés**.

fuduloǵac vezi **fuduloǵci**.

fuduloǵci, *pl.* **fuduloǵci** *s.n.* Dms. Mândrie; arrogantă.

Var.: **fuduloǵac** (Dms).

Et.: tc. **fodulluk**.

fufutǵáști, **fufutíri**, **fufutí**, **fufutít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. (Despre foc) A dudui, a bubui. *Fufutǵáști fócu.* (Focul duduie.) Dms s.v.

Var.: **fufutǵéști** (Pap M² 97/15),

furfutǵáști (Dms s.v.).

Et.: onomatopee.

fufutǵéști vezi **fufutǵáști**.

fug, **fuzíri**, **fuzíj**, **fuzít** *vb.* IV. *Intranz.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 396; Cap 131; Cerna A/531–538, 541, 542; ALDM I, h. 474–478, h. 480–486/1–7; Dms. A fugi; a pleca, a se duce. *Cǎli' sǎ-n ǎ caț și ió fug.* (Să ai grijă de caii mei și eu plec.) Cap² 24/17; *Cári na la fáți izmiǎtu ca fuc iuǎ?* (Cine îmi face treaba când plec eu?) MP 130/6; *Cóți fuz di nu stai ȳa să mátiin?* (De ce pleci și nu stai aici să macini?) Cap² 29/7; *Fó-ti ca fuz*

la lucrul, la ágru. (Fă-te că pleci la lucru, la câmp.) MP 130/7; *Áș le băstínu și-ș fúzi la băsérică.* (Își ia bastonul și pleacă la biserică.) Cerna T; *Dădără ručós și fuc sfăca căsă.* (Termină de prânzit și fiecare pleacă acasă.) Can T² 118/7; *Io, niști or, fuzém di la sculó.* (Eu, uneori, fugeam de la școală.) Can T¹ 267/15; *Sęarta lúmęa ăș fuzcă căsă.* (Seara lumea pleca acasă.) AtaM 389/28; *[Moártęa] vini únă sęră, a' lo súflitu la fičór și fuzi.* ([Moartea] veni într-o seară, îi luă suflul feciorului și plecă.) Cap² 23/6; *Au lo călu țel di lemn șu fuzi să-u căftă fęata țęa mai mușată di lúmi.* (Luă calul cel de lemn și plecă să o caute pe fata cea mai frumoasă din lume.) Cap² 108/12; *Lo fičúru și fuzira.* (Îl luă pe fecior și plecară.) MP 22/5; *Ca fuzit-au țęáli lántili surór [múmă-sa] l-u dát-au [męara] la țęa mai mică fęată.* (Dacă celelalte surori au plecat, [mamă-sa] i l-a dat [mărul] fetei mai mici.) Cap² 101/13; *Sămuvila ve fuzit dúpu męcări.* (Zâna plecase după mâncare.) Cap² 150/4; *Șos módru, cu nu, lumíntręa s-fuc.* (Stai [= fii] cuminte, dacă nu, altfel o să plec.) Kats 77/22; *Huă s-fuc la ágru.* (Eu voi pleca la câmp.) MP 130/9; *Vițól vini la míni, bou să fúgă,* (Vițel veni la mine, bou o să plece.) Pap M¹ 20/35; *Țer să fuz căsă?* (Vrei să pleci acasă?) Cap² 24/21; *Fráti-su, fuį dúpu el curóan.* (Frate-său, fugi [= dă fuga] repede după el.) DP 35/33; *Tu su-u caț únă fęată di per [...], s-u puń pri cal și nápcum fuį.* (Tu să prinzi o fată de păr [...], să o pui pe cal și apoi fugi.) DP 193/31; *Stoį, ca io sam, nu ti spári, nu fuį!* (Stai, că eu sunt, nu te speria, nu fugi!) Can T² 104/40; *Fuį și le-ț te țer.* (Du-te și ia-ți ce vrei.) Cap² 39/18; *S-nu fuz!* (Nu fugi!) ALDM I, h. 485/1-7; *Fuziț, túrți!* (Fugiți, turcilor!)

Cap² 44/20; *Nu fuziț!* (Nu fugiți!) ALDM I, h. 485/1-7; *Móșu ra fuzit di căsă.* (Moșul era plecat de acasă.) DP 69/17; *Cu fuziri.* (Fugind.) ALDM I, h. 486/4-6; *Fuđcăi ki.* (Fugind.) (ALDM I, h. 486/7).

♦ *Fúă-ț cu tíniă, pńă ieș cald!* (L i t. Pleacă cu cinste, cât ești cald. = Pleacă cu cinste, atâta timp cât ești o persoană onorabilă.) Cap² 169/38; *Á' fug ócł!* (L i t. Îi fug ochii. = Se spune despre cineva care pofteste când vede ceva bun, frumos.) Dms s.v.

Var.: **fuc.**

Et.: lat. **fugire.**

fugát, pl. fugát s.m. Pap² 80; Dms. Fugit, fugar; evadat, dezertor. *Lu fugátu múmă alb purtát-au.* (L i t. Mama celui fugit a purtat alb. = Mama dezertorului n-a purtat doliu.) Pap M² 76/41; *Di fugát s-nu vă prukát.* (De dezertor să nu vă apropiați.) Dms s.v.; *Aptńánaia ra plínă di fugát.* (Închisoarea era plină de fugari.) Dms s.v.

Et.: vezi **fug** (cu schimbare de conjugare).

fúgă s.f. Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fugă; plecare. *Ántru fúgă la dărués óspiți! cu căti únă zigíă di čaróp și záníă.* (Înainte de plecare le dăruiesc oaspeților câte o pereche de ciorapi și o cingătoare.) Can T² 118/13; *La fúgă a' țirėu la săibia și dișparasi (pári pri dinț).* (La plecare îi cereau gospodinei și dișparasi, bani pentru dinți.) Can T¹ 275/29; *Lă fúgă ampirátu si čudí di iúndi tári męcásă.* (La plecare împăratul se miră de unde o asemenea masă.) Cap² 89/41; *Și că trápńiră ápu, la fúgă, coáda lu cálu lu fičór l-u cățó múntili.* (Și după ce luă apă, la plecare, muntele agăță coada calului feciorului.) Cap² 136/34.

La fúgă. Fuga, repede. *Si primini cu rúbă di ampirát și la fúgă la nivęasta luį.* (Se îmbracă cu haine împărătești și fuga la nevasta lui.) Cap² 75/44. **Lęau fúga.** A fugi, a o lua la fugă. Pap¹ 45 s.v.

Et.: lat. *fuga*.

fulinár, **fulinárcă**, *pl.* **fulinár**, **fulinárki** *adj.* Dms. Pântecos, burtos.

Et.: der. de la *fóli* sau de la *fulinǎ ‘burduf’ (cf. ar. *fulinǎ* ‘burduf’ < lat. *follina*) + *-ár*.

fulinicaf vezi **fulinicǎv**.

fulinicǎv, **fulinicǎvă**, *pl.* **fulinicǎv**, **fulinicǎvi** *adj.* Can² 395; Cap 128 s.v. *fǒáli*, 131; ALR II, 1, h. 63/012; Dms. Pântecos, burtos.

Var.: **fulinicaf** (Cap 128 s.v. *fǒáli*, 131), **fulnicaf** (Cap 128 s.v. *fǒáli*), **fulnicav** (ALR II, 1, h. 63/012).

Et.: der. de la *fǒáli* sau de la *fulinǎ ‘burduf’ (vezi **fulinár**).

fulnicaf vezi **fulinicǎv**.

fulnicav vezi **fulinicǎv**.

fulíc, *pl.* **fulíć** *s.m.* Dms. Burduf mic.

Et.: din *fǒáli* + *-íc*.

fulóř, *pl.* **fulóřǎ** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fuior, caier. F i g . Minte. Pap² 80.

Et.: lat. *folliolus.

fum¹, *pl.* **fúmur** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Dms. Fum. *Ca-1* *ți dúsi fúmu di tǎmǎie, a! tricu dintili.* (Dacă i se duse [= a ajuns la el] fumul de tǎmǎie, îi trecu dintele [= durerea de dinți].) Cap² 30/42; *Ți rau țeli fúmur di cóla?* (Ce erau acele fumuri de acolo?) Cap² 148/7. F i g . Aere; fumuri. *Țéla cóțva cári sa ambităț di fúmu grățesc, tǒțfurlí lor nu știǎ grățesti.* (Neamurile celor câțiva care sunt îmbătați de fumurile grecești nu știu grecește.) Can T 112/34.

♦ *Fuzira ca fum.* (L i t. Fugirǎ ca [un] fum. = Fugirǎ [iute] ca vântul.) MP 26/3.

Et.: lat. *fumus*.

fum², **fumári**, **fumái**, **fumát** *vb.* I. *Tranz.* și *refl.* Pap² 80; Can² 395; Cap 131; Wild h. 229/3; Dms. A afuma. *Bra*

Lúdi, ți țer si-ț fac că mi fumăș di-ń tricu dintili? (Bre Ludi, ce vrei să-ți fac că mă afumași [cu tǎmǎie] de-mi trecu dintele [= durerea de dinți]?) DP 159/25; *Cóșu di álbin lǎ fumoám cu baligǎ.* (Stupul îl afumam cu baligǎ.) Dms s.v.; *Si fumoá zidu.* (S-a afumat peretele.) Dms s.v.

Et.: lat. *affumare*.

fumát, **fumátǎ**, *pl.* **fumát**, **fumáti** *adj.* Can² 395; Cap 131 s.v. *fum²*; Dms. Afumat. F i g . *s.m.* Măgar. F i g . Beat, afumat. Can² 395.

Et.: vezi *fum²*.

fumátúřǎ, *pl.* **fumátúr** *s.f.* Can² 395; Cap 131 s.v. *fum²*; Dms. Afumăturǎ; fumeğaturǎ.

Et.: din *fum²* + *-úřǎ*.

fumeğáiiǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fumeğǎlǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fuméle vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fuméřǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fumiǎlǎ vezi **fǎmeğǎlǎ**.

fund, *pl.* **fúndur** *s.n.* Pap¹ 45; Pap² 81; Can² 395; Cap 131; Dms. Fund. *An fund di picól.* (În fund de iad.) Pap¹ 45 s.v.; *ǎn fúndu lu mári.* (În fundul mării.) Pap² 81 s.v.; *ǎn fúndu lu gǎřđina.* (În fundul grăřđinii.) Dms s.v. P. e x t. Grajd pentru vite construit în fundul curții sau al casei. Pap¹ 45; Pap² 81; Cap 131; Dms.

Et.: lat. *fundus*.

fúndǎ *s.f.* Wild h. 35/3. Floare.

Et.: gr. *φούvra*.

fundúc, *pl.* **fundút** *s.m.* Cap 132 s.v. *fund*; Dms. (În *Úmǎ*) Mâncǎu, mâncǎcios. *Țe fundúc mári.* (Ce mare mâncǎcios.) Cap² 219/8.

Et.: din *fund* + *-úc*.

fúni vezi **fúńǎ**.

fuńár, *pl.* **fuńár** *s.m.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Persoanǎ care colecționeazǎ (și vinde) funii; funar.

Et.: din *fúńǎ* + *-ár*.

fúňă, pl. **fuň** s.f. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132; ALR II s.n. 1, h. 56/012; Cerna A/893, 1224; Dms. Funie, frânghie; sfoară. *Antîndim únă fúňă négră*. (Întindem o sfoară neagră.) Can T² 115/3; *Légă-mi cu únă fúňi*. (Leagă-mă cu o funie.) W 65/28; *Strinzi fúnça, dúňă lçámni*. (Strânge funia, adună lemne. [Ghicitoare: Pepenele verde].) Cap² 157/23; *Luá únă fúňă lúňgă si dúsi ân urmán*. (Luă o frânghie lungă [și] se duse în pădure.) DP 28/17.

Var.: **fúni** (Pap² 81; Cap 132), **fúni**.

Et.: lat. **funis**.

fúni vezi **fúňă**.

fúni vezi **fúňă**.

fúňică, pl. **fúňicî** s.f. Can² 395; Cap 132 s.v. *fúni*; Dms. Sforicică, frânghiuță.

Var.: **fúňică** (Cap 132 s.v. *fúni*).

Et.: din **fúňă** + **-ică**.

fúňică vezi **fúňică**.

fúoc vezi **foc**.

fúoc vezi **foc**.

fur¹, pl. **fur** s.m. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132; Wild h. 396/1-7; ALDM III, h. 1576/1-7: Dms. Hoț, tâlhar. *Ni fúru pótî s-la fúrá, ni fócu pótî s-la árdă*. (Nici hoțul nu poate să-l fure, nici focul nu poate să-l ardă.) Can T¹ 263/6; *Ári un fur: túcu s-anclz, nu s-anclídi*. (Există un hoț; oricât ai încuia, nu se [poate] încuia. [Ghicitoare: Soarele].) Cap² 160/2; *Di iúndi stăté, túcu vizú niști fur iúndi vin*. (De unde stătea, numai ce văzu niște hoți că vin.) Cap² 47/9; *Doi fur fçásiră laf ca si la fúrá boi!*. (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap² 83/3; *Țéla fúri! [...] șizúrá toț cóla*. (Hoții [...] șezură toți acolo.) Cap² 47/11.

♦ *Fúru fçră calaúz nu pçátî sirbíri*. (L i t. Hoțul fără călăuză nu poate lucra. = Cine se aseamănă se adună.) Pap M² 70/29; *Ca di fur dunátă-i*. (L i t. Ca de

hoți e adunată [casa]. = [În casă] nu e nimic, este numai săracie [de parcă ar fi fost călcată de hoți].) Cap² 179/26.

Et.: lat. **fur**, **-em**.

fur², **furári**, **furái**, **furát** vb. I. Tranz. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 395; Cap 132; Dms. A fura. *Tu ieș țca cári fur mánçárça*. (Tu ești cea care furi mâncarea.) Cap² 86/30; *An au furará meșsa*. (Mi-au furat masa.) Cap² 90/4; *Cálu zánicfzqá și zisi: „Dorm tu, dorm stăpçani, árá Gáğa va s-mi fúrá”*. (Calul începu să necheze și zise: „Dormi tu, dormi, stăpâne, iar Gáğa o să mă fure”.) DP 91/15; *Cum furát vüăi cu táti, șa si furóm și nuăi*. (Cum furați voi cu tata, așa vom fura și noi.) MP 210/10; *Ioú să mi duc să fur găln*. (Eu o să mă duc să fur găini.) W 74/7; *Dú-ti sa fur di căsă un káptini și un brič*. (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Pap M¹ 14/13; *Tuğáru la trimési să fúrá pári di la cumít*. (Negustorul îl trimise să fure bani de la comitagii.) Cap² 51/19; *Ai să na dúțim să furóm pári*. (Hai să ne ducem să furăm bani.) Cap² 33/24; *Doi fur fçásiră laf ca si la fúrá boi!*. (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Cap² 83/3; *Țçástă fçátă ra furátă di draț*. (Această față era furată [= fusese furată] de draci.) Pap M¹ 20/20.

Mi fúrá sónu. A ațipi. Can² 395 s.v.

Et.: lat. **furare**.

furáč, pl. **furáč** s.m. Cerna A/1846. Hoț.

Et.: din **fur¹** + **-áč**.

furári s.f. Can² 395; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furat. *Stoi tu ȳa că io s-mi duc la furárça*. (Stai tu aici că eu o să mă duc la furat.) Cap² 141/40; *Tuátă nuăptçra ray la furárça*. (Toată noaptea erau la furat.) MP 142/12.

Et.: vezi **fur²**.

furărăesc vezi **furés**.

furătúrá, *pl. furătúr s.f.* Can² 395; Cap 132 s.v. *fur²*; Dms. Furt, hoție. *Din furătúrá sa dunáti.* (Sunt strânse din furt.) Dms s.v.

Et.: din *fur²* + *-ătúrá*.

fúrcă, *pl. furț, fúrți și fúrki s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132; Cerna A/1241; ALDM II, h. 1063/1-7; Dms. Furcă; furcă de tors. *Au lai [uáia] di-u puș ăm fúrcă s-nu si poată culcári.* (O lui [oaia] de o pusei în furcă să nu se poată culca.) Can T² 127/38; *Cot li dai fúrtili?* (Cu cât dai [= vinzi] furcile?) MP 70/20; *Ĭal zițá: únă zaruádiri, únă fúrță.* (El zicea: un surâs, o furcă.) MP 70/20; *Ancárcó pri un cal duáúă sindúk di fúrți.* (Încărcă pe un cal două cufere cu furci.) MP 70/18; *La púsi cáiru pri fúrcă.* (Puse caierul în furca de tors.) Cap 54 s.v. *cáir*; *Ári un uom ua [...], vindzá niști fúrsi, cáta cóti fúrsi-n dǎádi.* (E un om aici [...], vindea niște furci, uite câte furci mi-a dat.) DP 198/37.

Var.: *fúrsă, fúrță¹*.

Et.: lat. *furca*.

furculiță *pl. furculiți s.f.* Pap² 81; Can² 396; Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. (În Țárnareca) Furculiță.

Et.: din *fúrcă* + *-uliță*.

furcăști *adv.* Dms. Hoțește. *Lisíta furcăști li lǎ gǎlǎni.* (Vulpea ia găinile hoțește.) Dms s.v.

Et.: din *fur²* + *-căști*.

furés, **furăscă**, *pl. furéșt adj.* Dms. Hoțesc. *Furés lucru.* (Faptă hoțească.) Dms s.v.

Var.: **furărăesc** (Dms s.v.), **furésc** (Dms).

Et.: din *fur²* (*furári*) + *-és(c)*.

furésc vezi **furés**.

Furéscă *n.pr.* Pap M² 176/15; Cap 132. Nume de râu în *Cúpă*.

Var.: **Furéscă** (Pap M² 176/15).

Et.: din *fur²* + *-éscă*.

furézmă, *pl. furézmi s.f.* Can² 396; Cap 132 s.v. *furísit*; Dms. Afurisenie, blestem.

Et.: gr. *αφορισμός*.

Furéscă vezi **Furéscă**.

furfuteăști vezi **fufuteăști**.

furglițár, *pl. furglițár s.m.* Cap 132 s.v. *fúrcă*; Dms. Băiatul care poartă *fruglița* la nuntă.

Et.: din *furgliță* + *-ár*.

furgliță vezi **frugliță**.

Fúril *n. pr.* Pap¹ 46; Pap² 81; Dms. Numele constelației Carul mare.

Et.: vezi *fur¹*.

furilă, *pl. furil s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furtișag, hoție. *S. col.* Hoți. Can² 396.

Et.: din *fur¹* + *-ilă*.

furisés, **furisíri**, **furisú**, **furisít** *vb.*

IV. *Tranz.* Can² 396; Dms. A afurisi; a blestema. *Ái furisít di vládica.* (Este afurisit de episcop.) Dms s.v.;

Et.: gr. *αφορίζω*.

furisít, **furisítă**, *pl. furisít, furisítí* *adj.* Cap 132; Dms. Afurisit; rău. *Nu-ń la voi Píti furisítu.* (Nu-l vreau pe Píti afurisitul.) Cap² 19/16; *Furisít fičór.* (Afurisit copil.) Dms s.v. *Substantivat.* Ticălos. *Furisítuli, dósta minčunăș.* (Ticălosule, destul ai mințit.) Dms s.v.

Et.: vezi *furisés*.

furkétă, *pl. furkėti s.f.* Dms. Ac de siguranță.

Et.: it. *forchetta*.

fúrkičcă *pl. fúrkički s.f.* Can² 396; Cap 132; Dms. Furcă mică.

Var.: **furkičcă** (Cap 132 s.v. *fúrcă*).

Et.: din *fúrcă* + *-ič(că)*.

furkičcă vezi **fúrkičcă**.

furlijă vezi **turlijă**.

furlínă, *pl. furlín s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132; Cerna A/1854; ALDM III, h. 1584/1-7; Dms. 1. Aur. *Vǎau cásă un pui țí fǎțǎ i zúúă căti un*

uău di furlină. (Aveau acasă o găină ce făcea în fiecare zi câte un ou de aur.) DP 186/32; *Dără ună cloșcă cu 12 di pu' di flurină.* (Făcu o cloșcă cu 12 pui de aur.) Cap² 107/29; *Lemn s-cațăț, frulină.* (Lemn dacă veți prinde [= atinge], aur [se va face].) Can T² 122/4; *Si-l' daț [...]* *ș-ună veargă di furlină.* (Să-i dați [...] și o vargă de aur.) Cap² 63/6. **2. Pl. P. e x t.** Bani de aur, galbeni. *Çon s-mi spel io, si cădă furlină.* (Când o să mă spăl eu, o să cadă bani de aur.) Cap² 86/43; *An còrni [lu străbăgòscu] flo ună lçăică plină di furlin.* (La rădăcina [coacăzului] găsi o tigvă plină cu bani de aur.) DP 177/36; *La pusi pri grindă [cucótu], béłki ă' fâți și lă ia furlin.* (Îl puse pe grindă [pe cocoș], poate-i face și ei bani de aur.) DP 133/37; *Țista [gajdağia], priună cu ômini' lu cupilășu, si duc sfîrindurle la fêtă cu puclôni, cu răzint și cu girdănu di furlin.* (Acesta [cimpoierul], împreună cu oamenii mirelui, se duc cântând din cimpoi la fată cu plocoane, cu argint și cu salba de bani de aur.) Can T¹ 274/32; *Noi să-ț doam un girdănu di furlin.* (Noi o să-ți dăm o salbă de galbeni.) DP 87/20; *Fesu la nșără cu furlin.* (Fesul îl împodobesc cu bani de aur.) Can T¹ 266/9; *Lø [...] căciua lu fiçóru mic anșărătă cu furlin.* (Luă [...] căciula împodobită cu bani de aur a copilului mic.) Cap² 66/245.

♦ *Cumăt di furlină.* (Bucată de aur. = Se spune despre un om bun la suflet.) Cap² 179/28; *Că furlină.* (Ca aurul. = Se spune despre o fată frumoasă.) Dms s.v.

Var.: **flurină, frulină.**

Et.: bg. **florin** (cf. it. **fiorino**).

furlincă, pl. furlinki s.f. Cap 133; Dms. Ban de aur, galben. *Măgaru lu Óğa furlinkî căcă.* (Măgarul lui Nastratin Hogeacă galbeni.) Dms s.v.

Et.: din **furlină + -că.**

furlóc vezi furlóc.

furlóc, pl. furlóți s.n. Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Hoție, furat. *Mámu, și io s-mi duc cu vîiçi la furlóc.* (Mamă, și eu o să mă duc cu unchiul la furat.) Cap² 142/6.

Fac furlóc. A fura. *Io nu pot să fac furlóc.* (Eu nu pot să fur.) Cap² 47/23; *Țista uom ári fat mult furlóc.* (Acest om a furat mult.) Pap¹ 46 s.v.

Var.: **furloc** (Dms).

Et.: din **fur¹ + -lóc.**

furnă, pl. furni s.f. Pap² 81; Can² 396; Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1057/012; Cerna A/1438; ALDM III, h. 1222/1-7; Dms. Cuptor. *Un fiçór, sáldi un la múmă țe-i, s-la ársu án furnă.* (Un copil, care-i numai unul la mamă, o să-l ard în cuptor.) Cap² 99/1; *Mullarea au árdi furna.* (Nevasta încinge cuptorul.) ALR II s.n., 4, h. 58/012; *Au ársiră furna și la lără fiçóru, la băccără și la turiră án furnă.* (Încinșeră cuptorul și luată copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap² 99/5; *Iel au ársiră furna.* (Ei încinșeră cuptorul.) Cap² 60/28; *Io ă si ner lă bisărcă, tu să-ț árđă furna.* (Eu o să mă duc la biserică, tu să încingi cuptorul.) Cap² 113/9; *Șápti-opt furni di pôni.* (Șapte-opt cuptoare de pâine.) Cerna T; *Că si stăfsçá luțólu, lă punçám án puădniță ili án furnă cu lupáta.* (Când dospea aluatul, îl puneam în țest sau în cuptor cu lopata.) AtaM 385/4. P. e x t. Brutărie. AtaM 124/5.

Et.: mac., bg. **furna**.

furnăgi vezi furnăgi.

furnăgiă, pl. furnăgi s.m. Cap 133 s.v. *furnă*; Cerna A/1797; ALDM III h. 1530/1-7; Dms. Brutar. *[Cadija] z-dúsi la furnuğóia și la ntribó:* „Cóți póina mirusiăști ca di la muărt?” ([Judecătorul] se duse la brutar și-l întrebă: „de ce miroase pâinea a mort?”) MP 186/2.

Var.: **furnăgőia** (Cap 133 s.v. *furnă*; Dms s.v.), **furnăgőia** (ALDM III h. 1530/2), **furnăgı** (ALDM III h. 1530/7), **furnuőia**.

Et.: mac., bg. *furnağja*.

furnăgőia vezi **furnăgıia**.

furnăgőia vezi **furnăgıia**.

furnică vezi **furnigă**.

furnigăr, *pl. furnigără s.n.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133 s.v. *furnigă*; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/4; Dms. Furnicar.

Et.: lat. *formicarium.

furnigărnic, *pl. furnigărniți s.n.* Can² 396; Cerna A/1400; ALDM II, h. 1193/1–3, 6; Dms s.v. Furnicar.

Et.: din *furnigăr* + *-nic*.

furnigărniță, *pl. furnigărniți s.f.* ALDM II, h. 1193/5. Furnicar.

Et.: din *furnigăr* + *-niță*.

furnigă, *pl. furníz s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Cerna A/1399; Wild h. 123/1–7; ALDM II, h. 1192/1–7; Dms. Furnică. *Çon trițcă pri drum vizú únă furnigă*. (Când trecea pe drum văzu o furnică.) Cap² 71/31; *Bătú pri un cup di furníz*. (Întâlni un mușuroi de furnici.) Cap² 27/42; *Ĭel dçădi di niști furníz iúndi si țirtău pri únă nicură di póni*. (Dădu peste niște furnici care se certau pe o fărâma de pâine.) Cap² 91/31; *Ișó ampíratu lu furnízli*. (Ieși [= apăru] împăratul furnicilor.) Cap² 27/43; *Cásă di furníz*. (Furnicar.) Can² 396 s.v.

♦ *Çot poártă furniga*. (Cât duce furnica. = Foarte puțin.) Pap M² 70/26.

Var.: **fărniğă** (Wild h.123/2), **furnică** (Cap 133; Dms s.v.).

Et.: lat. *formica*.

furnigós, **furnigósă**, *pl. furnigós*, **furnigósi** *adj.* Can² 396; Cap 133 s.v. *furnigă*; Dms. Plin de furnici.

Et.: din *furnigă* + *-ós*.

furnigıccă, *pl. furnigıcki s.f.* Can² 396; Cap 133; Dms. Furnicuță.

Var.: **furnigıccă** (Cap 133), **furnikiıccă** (Dms).

Et.: din *furnigă* + *-ıccă*.

furnigıccă vezi **furnigıccă**.

furnikiıccă vezi **furnigıccă**.

furnikița, *pl. furnikiți s.f.* Cap 133 s.v. *furnigă*. Furnicuță.

Et.: din *furnică* + *-ița*.

furnófcă, *pl. furnófki s.f.* Pap² 81; Can² 396; Cap 133 s.v. *furnă*; Dms. Lopată care se întrebuintează la cuptor.

Et.: vezi *furnă*.

furnuőia vezi **furnăgıia**.

fúrsă vezi **fúrcă**.

fúrsă vezi **fúrță**².

furt, *pl. fúrtur s.n.* Cap 132 s.v. *fur*; Dms. Furt, hoție.

Et.: lat. *furtus*.

furtát vezi **fártát**.

furtița, *pl. furtiți s.f.* AtaM 294/27. Încărcătură pe cal; grămadă. *Din un ágru ișáu căti zçăți-doauzăț di furtiți di gănășór*. (De pe un ogor ieșeau câte zece-douăzeci de grămezi de porumb.) AtaM 351/1.

Et.: gr. *φορτίο*.

furtumăr, *pl. furtumăr s.m.* Cap 129 s.v. *fórtumă*; Dms. Vânzător de funii. F i g . Escroc, sforar. *Cári-i lant furtumăr șa că tını?* (Cine [mai] e alt sforar așa ca tine?) Dms s.v.

Et.: din *fórtumă* + *-ăr*.

furtună, *pl. furtúnur* și *furtúni s.f.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; ALR II s.n. 3, h. 788/012; AtaM 294/28; Dms. Furtună, vijelie. *Vini ploáia cu furtúnă mári*. (Vine ploaie cu furtună mare.) ALR II s.n. 3, h. 788/012; *Pri furtúnă s-nu kiniséș*. (Pe furtună să nu pornești la drum.) Dms s.v. F i g . Agitație; tulburare; furtună. *Ți*

furtună ari după mini! (Ce furtună este [= vine] după mine!) Pap¹ 46 s.v.

Et.: lat. *fortuna*.

furtunós, furtunósă *pl. furtunós, furtunósi* *s.f.* Can² 396; Cap 133 s.v. *furtună*; Dms. Furtunos. F i g . Violent, aprig, nestăpânit. *Ți eș coáta furtunós?* (De ce ești atât de violent?) Dms s.v.

Et.: din *furtună* + *-ós*.

fúrťá¹ vezi **fúrcă**.

fúrťá², *pl. fúrťi* și **furť** *s.f.* Cap 133; ALR II, 1, h. 291/012; Cerna A/1241; Dms. **1.** Perie (de ghetete, de haine). *Să-n cumpăr čóuli, ma și fúrťá.* (O să-mi cumpăr ghetete, dar și perie.) Dms. s.v. **2.** Bidinea. *Fúrťá di var.* (Bidinea pentru var.) ALR II, 1, h. 291/012.

Var.: **fúrșă**.

Et.: cf. mac. *frča*, tc. *firca*, gr. *βούρτσα*.

furtărăs vezi **furťués**.

furťiséz vezi **furťués**.

furťués, furťuíri, furťuíi, furťuíit *vb.* IV. *Tranz.* Cap 133 s.v. *fúrťá*; ALR II s.n. 7, h. 1875/012; Cerna A/1891; Dms. A peria (haina sau ghetetele).

Var.: **furtărăs** (Dms), **furťiséz** (Cerna A/1891), **furťusés** (ALR II s.n. 7, h. 1875/012).

Et.: din *fúrťá* + *-és(c)*.

furťusés vezi **furťués**.

furugl'íťá vezi **frugl'íťá**.

fus, *pl. fúsi* *s.n.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Cerna A/1243; Wild h. 376/1, 2, 6; ALDM II, h. 1065/1-7; Dms. **1.** Fus; cantitate de lână pe un fus. *Flără fúsu lu mămă-sa și al lără.* (Găsiră fusul mămă-sii și îl luară.) Cap² 116/34; *Tórsi bába dou fúsi.* (Baba a tors două fuse.) Can T¹ 272/16; *Íúndi-í Rópa nťapátă? La Fúsu di móră.* (Unde-i Piatra găurită? La Fusul morii.) Can T¹ 272/34; *Fus di rudán.* (Fusul morii.)

Pap¹ 46 s.v. **2.** (La roată) Butuc. Wild h. 376/1, 2, 6.

Fúsu-bábăľă. Nume de plantă și de insectă; fusul babei. Pap¹ 46 s.v.; Pap² 81 s.v.; Cap 133 s.v.

Et.: lat. *fusus*.

fusár, pl. fusár *s.m.* Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Vânzător de fuse.

Et.: din *fus* + *-ár*.

fúscă, pl. fúski *s.f.* Cap 133; ALR II s.n. 4, h. 1178/012; Cerna A/1512-1514; AtaM 101/2, 171/14; Dms. Fustă; rochie. *Mulțărășca rúbă ra, áră, fustán ili fúscă, lúnđă pănă pri sub zănúclu, și prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, și șorț.) AtaM 352/24; *Gúra di la fúscă.* (Deschizătura fusteii.) Cap 133 s.v.

Et.: gr. *φούστα* (bg. *fusta*).

fúscíc vezi **fuscúć**.

fuscíc vezi **fuscúć**.

fuscúć, pl. fuscúť *s.m.* Can² 396; Cap 133 s.v. *fus*; Dms. Fus mic.

Var.: **fúscíc** (Can² 396; Dms s.v.), **fuscíc** (Cap 133 s.v. *fus*), **fúscuc** (Dms).

Et.: din *fus* + *-ćúc (-ćíc)*.

fúscuc vezi **fuscúć**.

fustán, pl. fustáni *s.n.* Pap¹ 46; Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Cerna A/1510; ALDM III, h. 1277/1-7; Dms. **1.** Rochie. *Íel să-n dără [...] fustán di mătási.* (El o să-mi facă [...] rochie de mătase.) Cap² 22/10; *Meu fráti-n cumpuró fustán.* (Fratele meu îmi cumpără rochie.) DP 195/33; *[Fčáta] aș lo cótiva fustáni cu ía și fuzi di cásă.* ([Fata] își luă cu ea câteva rochii și plecă de acasă.) DP 184/33; *Mulțărășca rúbă ra, áră, fustán ili fúscă, lúnđă pănă pri sub zănúclu, și prigáč.* (Portul femeiesc era, de asemenea, rochie sau fustă, lungi până sub genunchi, și șorț.) AtaM 352/24; *Ficúru, ca z-dúsi cásă, lo un fustán di cadafě și di mătási și z-dúsi s-uu*

priminiâscă fiăta. (Tânărul, când se duse acasă, luă o rochie de catifea și mătase și merse s-o îmbrace pe fată.) MP 124/1; *Ūnă cadănnă priminită cu ună milă di fustăni.* (O turcoaică îmbrăcată cu o mie de rochii. [Ghicitoare: Găina].) Can T² 126/8; *Mămúșa ári lat di un fustán, la púni di gúșă la mirăsa și la tîniru.* (Nașa a luat [= a cumpărat], [material] de o rochie, îl pune de gâtul miresei și al mirelui.) Cerna T. 2. Haină bărbătească, fustanelă. *Tăčúni! si fěsiră doį cupilăș ăn fustăni.* (Tăciunii se făcură [= transformară în] doi copilași în haine bărbătești.) Cap² 57/46; *Ca si-n la lăau, mámu móri, [...] țela uminețu, mila, cu fustănu mári.* (Că-l voi lua, mamă dragă, [...] pe cel din Ūmă, dragă, cu fustanela mare.) Cap² 18/7.

3. Nume de floare mirositoare. Cap 133.

Var.: **fustáni** (Cap 133).

Et.: tc. dial. **fustan** (mac., bg. **fustan**, gr. **φουστάνι**).

fustáni vezi **fustán**.

fustănlă, *pl. fustănlî* *adj.* De forma fustanelei. *Pișin la priminés tîniru cu ună camేశă fustănlă.* (Mai întâi îl îmbracă pe mire cu o cămașă ca o fustanelă.) Can T² 119/6.

Et.: din **fustán** + **-lă**.

Fústani *n.pr.* Cap 133. Numele unui sat bulgăresc în apropiere de *Nónti*.

fúști, *pl. fușt* *s.m.* Pap² 81; Can² 396; Cap 133; ALR II s.n., 2 h. 487/012; Cerna A/370, 2268; ALDM III, h. 1759/1-6; Dms. 1. Cârcel de viță; vrej, lujer de dovleac. *Ácu nu áfliį crăstăviăti cu fúști, móįni dimniăta s-ti junglóm.* (Dacă nu găsești castravete cu cârcel, mâine dimineța te vom omorî.) MP 152/31; *Un cuărin di lubinîță ra mult cuvîtlîă și tinsi un fúști și tricú dițindă di Vărdăr.* (O rădăcină de pepene era foarte puternică și întinse un vrej care trecu dincolo de Vardar.) MP 200/32.

2. Cârlig de împletit ciorapi. Pap² 81;

Can² 396; Cap 133; Dms. 3. Băț ascuțit, care servește drept frigare. *Áu anțăpoá [jába] pri un fúști și lă s-u nvărtășcă pri foc.* (O înfipse [broasca] pe o frigare și începu s-o învârtească pe foc.) DP 54/6. 4. *Pl.* (La războiul de țesut) Vergelele trecute printre firele de urzeală. Pap² 81; Can² 396; Cap 133; Dms.

Et.: lat. **fustis**.

Fúștiń *n.pr.* Pap² 81; Can² 396; Dms. Numele unui orașel din Meglen, locuit de turci și bulgari turciți.

Et.: din **fúști** + **-ń**.

fuștinét, *pl. fuștinét* *s.m.* Dms. Locuitor din *Fúștiń*.

fut, futeğări și fútiri, futúį, futút *vb.* II, III. *Tranz.* Pap² 81; Can² 396; Cap 134; Dms. A futa.

♦ *Con mērđi plăa cu sóri, si fut lěpuri! cu lisița.* (Când plouă cu soare se fut iepurii cu vulpea.) Can T² 115/28; *Și casa ársi și la șóriț la ți fătúră!* (Și casa arse și la șoareci li s-a făcut de futut. = Țara arde și baba se piaptănă.) Can T² 124/16; *Fútă-! máįca!* (Futu-i mă-sa!) Cap² 43/39; *Fútă-ni-ț pústa!* (Futu-ți-aș necazul!) Cap² 41/15; *Fútă-ni-ț véřca!* (Futu-ți-aș credința! = Înjurătură la adresa turcilor care erau de altă credință.) Dms s.v.

Var.: **făt**.

Et.: lat. **futuere**.

futáč, *pl. futáč* *s.m.* Can² 396; Cap 134 s.v. *fut*; Dms. Futăcios.

Et.: din **fut** + **-áč**.

futáčós, *pl. futáčós* *adj.* Dms. Futăcios.

Et.: din **fut** + **-áčós**.

futéľă, *pl. futéľ* *s.f.* AtaM 289/32. Fotoliu.

Et.: mac. **fotelja**.

Fužęáti, An ~ *n.pr.* Pap M² 176/19; Cap 134. Nume de loc în *Óșiń*.

Var.: **Fužęti** (Pap M² 176/19).

Fužęti vezi **Fužęáti**.

fuzindăre *adv.* ALDM I, h. 486/1–3.
În fugă, fugind.

Var.: **fuzindira** (ALDM I, h. 486/2),
fuzindurle (ALDM I, h. 486/1).

Et.: de la *fug* + *-ind* + *-ăre* (*-ira*, *-rle*).

fuzindira vezi **fuzindăre**.

fuzindurle vezi **fuzindăre**.

fuziri *s.f.* Dms. Acțiunea de a pleca;
plecare. *La fuziră, ampirátu a' zisi la*
mămă-sa s-nu la da scându. (La plecare,

împăratul îi zise mamă-sii să nu dea
tronul.) Cap² 86/33; *La fuzirē la dăruiaŭ*
dăscalu cu čaróp. (La plecare îi dăruiau
dascălului o pereche de ciorapi.) Can T¹
266/26; *La fuzirē din cătún, Văgant la*
zis-au la niști moș. (La plecarea din sat,
Weigand le zise unor bătrâni.) Can T¹
267/26.

Et.: vezi *fug*.